

**T.C.
MİMAR SINAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI
KENTSEL TASARIM YÜKSEK LİSANS TEZİ**

144983

**KOMŞULUK BİRİMLERİNİN OLUŞUMUNDA BİR ARAÇ
OLARAK GÜVENLİK KRİTERİNİN İNCELENMESİ
-ÖRNEK ALAN: ARNAVUTKÖY-**

**Hazırlayan: Lerzan EPÖZTÜRK
Danışman: Doç. Dr. Gülşen ÖZAYDIN**

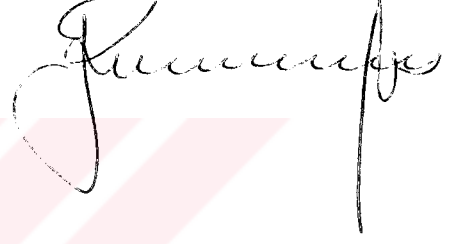
İSTANBUL-HAZİRAN 2006

Lerzan Epöztürk tarafından hazırlanan “Komşuluk Birimlerinin Oluşumunda Bir Araç Olarak Güvenlik Kriterinin İncelenmesi – Örnek Alan: Arnavutköy –“ adlı araştırmanın Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylıyorum.

İmza

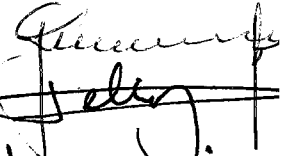
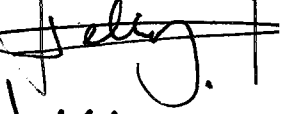

Doç. Dr. Gülşen ÖZAYDIN

Yüksek Lisans Tezi Danışmanı

Bu çalışma Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Doç. Dr. Gülşen ÖZAYDIN
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Pelin GÖKGÜR
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Deniz İNCEDAYI

İmza
İmza
İmza

Yüksek Lisans eğitimim boyunca hiçbir koşulda desteğini, bilgisini ve anlayışını esirgemeyen Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı hocalarına ve tez dönemindeki danışmanım Doç. Dr. Gülşen Özaydın'a...

Bu güne kadar benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme... ve tüm sevdiklerime...

TEŞEKKÜRLER

Haziran 2006
Lerzan Epöztürk

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ	iv
GRAFİK LİSTESİ	v
HARİTA LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
SUMMARY	3
Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	4
Araştırmanın Yöntemi	4
BÖLÜM I:	6
KOMŞULUK BİRİMİ KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDEKİ TANIMI	
1.1. SANAYİ DEVRİMİ SONRASI YERLEŞMELERİNDE KOMŞULUK BİRİMİ	7
1.1.1. Claude-Nicolas Ledoux - Chaux İdeal Kenti	8
1.1.2. Arturo Soria Y.Mata - Lineer Kent	10
1.1.3. Tony Garnier – Sanayi Kenti	11
1.1.4. Ebenezer Howard – Bahçe Kent	12
1.2. 20. YÜZYIL YERLEŞMELERİNDE KOMŞULUK BİRİMİ	14
1.2.1. Modernist Yaklaşımlar (CIAM ve TEAM 10)	14
1.2.1.1. Komşuluk Birimi	17
1.2.1.1.1. Clarence Perry'nin Komşuluk Birimi	18
1.2.1.1.2. Clarence Stein'in Komşuluk Birimi	20
1.2.1.1.3. Le Corbusier'in Komşuluk Birimi	24
1.2.1.1.4. Frank Lloyd Wright'ın Komşuluk Birimi	26
1.2.2. Post-Modern Yaklaşımlar	27

1.3. KOMŞULUK BİRİMİ TASARIMI	30
1.3.1. Boyutlar	33
1.3.2. Sınırlar	34
1.3.3. Sosyal Uygunluk ve Anlam	35
1.3.4. Sosyal Karışım ve Dengeli Toplumlar	36
1.4. BÖLÜM SONUCU	38

BÖLÜM II:	42
------------------------	-----------

KOMŞULUK BİRİMLERİ ÜZERİNDEKİ GÜVENLİK KAVRAMI VE GÜVENLİK TEMELLİ OLUŞAN KAPALI (KORUMALI) SİTELER

2.1. GÜVENLİK KAVRAMI	42
2.1.1. GÜVENLİK GEREKSİNİMİ	42
2.1.2. KENT GÜVENLİĞİ KRİTERLERİ	49
2.2. KENTSEL PLANLAMA VE KENT GÜVENLİĞİ	55
2.3. KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDAKİ İLKELER	57
2.4. GÜVENLİK KRİTERİ İLE GELİŞEN GÜNÜMÜZ DÖNEM YERLEŞİMLERİ- KAPALI (KORUMALI) SİTELER	59
2.4.1. YENİ KENTLEŞME AKIMI	59
2.4.2. KAPALI (KORUMALI) SİTELERİN OLUŞUMU	61
2.4.2.1. Blakely ve Snyder'in Tipolojisi	61
2.4.2.2. Burke'nin Tipolojisi	64
2.4.2.3. Luymes'un Tipolojisi	64
2.4.2.4. Kapalı Sitelerin Avantajları ve Dezavantajları	65
2.4.2.5. Kapalı Sitelerin Yatırımcılar Tarafından Tercih Sebepleri	66
2.4.3. Güvenlik ve Koruma Yaklaşımları	68
2.5. BÖLÜM SONUCU	71

BÖLÜM III:	74
KAPALI (KORUMALI) SİTELER İLE GECEKONU YERLEŞİMİNİN KOMŞULUK İLİŞKİLERİ VE GÜVENLİK KRİTERİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI	
3.1. ÖRNEK ALAN - ARNAVUTKÖY	74
3.1.1. Arnavutköy'ün Boğaziçi'ndeki Konumu	74
3.1.2. 1950-1980 Dönemi Boğaziçi'ndeki Yapılaşmayı Etkileyen Faktörler	75
3.1.3. 1980 Dönemi ve Sonrasında Boğaziçi'ndeki Yapılaşmayı Etkileyen Faktörler	78
3.1.4. Örnek Gecekondu Yerleşmesi	85
3.1.4.1. Gecekondu Yerleşmesine Ait Fotoğraflar	86
3.1.5. Örnek Kapalı (Korumalı) Site Yerleşmesi	88
3.1.5.1. Kapalı (Korumalı) Site Yerleşmesine Ait Fotoğraflar	89
3.2.ÖRNEK ALANDAKİ ANALİZ ÇALIŞMASI YÖNTEMİ	93
3.2.1. Sosyal Ağlar	93
3.2.2. Komşuluk	94
3.2.3. Toplumsal Duyarlılık	94
3.3. ANKET SORULARI	94
3.4. ÖRNEK ALANIN FİZİKSEL VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİNİ TANIMLAYAN ANALİZLER	98
3.4.1. Fiziksel ve Sosyo-Ekonomik Analizler	99
3.4.1.1. Hanehalkı Bilgileri	99
3.4.1.2. Konut Bilgileri	105
3.4.2. Komşuluk ve Mahalle Analizleri	107
3.4.3. Toplumsal Duyarlılık Analizleri	115
3.5. BÖLÜM SONUCU	117
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	118
KAYNAKLAR	122

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1: Ledoux'un ve Chaux'un İdeal Kenti	9
Şekil 1.2: Soria Y. Mata'nın Lineer Kenti	10
Şekil 1.3: Tony Garnier'in Endüstri Kenti	11
Şekil 1.4: Bahçekent Diyagramları	12
Şekil 1.5: Ebenezer Howard'ın Bahçekenti	13
Şekil 1.6: Atina Kartasında ortaya konan ilkeler	15
Şekil 1.7: Clarence Perry'nin Komşuluk Ünitesi	19
Şekil 1.8: Clarence Stein'in Komşuluk Ünitesi	20
Şekil 1.9: Clarence Stein'in Semt Birimi	21
Şekil 1.10: Radburn yerleşmesindeki bir konut grubu	22
Şekil 1.11: Le Corbusier'in Toplu Konutları	24
Şekil 1.12: Le Corbusier'in Düşey Komşuluk Birimi	25
Şekil 1.13: Frank L. Wright'ın Broadacre Kenti Şeması	26
Şekil 1.14: Lineer formdaki Brazil Kenti	29
Şekil 1.15: Karma Fonksiyonlu Komşuluk Birimi	32
Şekil 2.1: Maslow'un Temel Gereksinimleri	43
Şekil 2.2: Luymes'in Tipolojisi.	64
Şekil 3.1: 1950-1980 Dönemi İstanbul ve Boğaziçi Yapılaşma Etkenleri	76
Şekil 3.2: 1980 Dönemi ve Sonrası İstanbul ve Boğaziçi Yapılaşma Etkenleri	78

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1: Blakely ve Synder'in Tipolojisi	63
Tablo 2.2: Kapalı (Korumalı) Sitelerin Avantajları ve Dezavantajları	65
Tablo 2.3: Girişimciler İçin Konutta Kaliteli Yaşam Kıstasları	67
Tablo 2.4: Kapalı Sitelerin Oluşma Sebepleri	67
Tablo 2.5: Güvenlik ve Koruma Yaklaşımları	69
Tablo 3.1: Örnek Alan Eğitim Durumu verileri	99
Tablo 3.2: Örnek Alan Meslek Grubu verileri	100

Tablo 3.3: Örnek Alan Aile Yapısı verileri	101
Tablo 3.4: Örnek Alan Yaş Grupları verileri	102
Tablo 3.5: Örnek Alan Hanede Çalışan Sayısı verileri	103
Tablo 3.6: Örnek Alana Nereden Gelindiği verileri	104
Tablo 3.7: Örnek Alan Konut Tipi verileri	105
Tablo 3.8: Örnek Alan Konut Kat Adedi verileri	105
Tablo 3.9: Örnek Alan Konut Mülkiyet Sahipliliği verileri	105
Tablo 3.10: Örnek Alan İkametgah Süresi verileri	106
Tablo 3.11: Örnek Alanın Fiziksel ve Sosyo-ekonomik Analiz Özet Tablosu	107
Tablo 3.12: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Boş Zamanlarını Mahalle İçinde Geçirme verileri.	107
Tablo 3.13: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Mahalle Tanımı verileri	108
Tablo 3.14: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Mahalle Sınırlarını Belirleyebilme durumu	109
Tablo 3.15: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Mahalle Fonksiyonlarının Belirlenmesi durumu	109
Tablo 3.16: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerine Göre Komşuluk İlişkileri durumu	110
Tablo 3.17: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Kapı Komşuları İle Görüşme Sıklığı.....	111
Tablo 3.18: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Görüşme alanları	112
Tablo 3.19: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin İletişim ve Aile Mahremiyeti Tercihleri.....	113
Tablo 3.20: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Çocuklarının Oyun Alanları	114
Tablo 3.21: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Arasındaki Dayanışma durumu	116

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 3.1: Örnek Alan Eğitim Durumu grafiği	99
Grafik 3.2: Örnek Alan Meslek Grubu Dağılım grafiği	100
Grafik 3.3: Örnek Alan Aile Yapısı grafiği	101
Grafik 3.4: Örnek Alan Yaş Grubu Dağılım grafiği	102
Grafik 3.5: Örnek Alan Çalışan Sayısı grafiği	103

Grafik 3.6: Örnek Alana Nereden Gelindiği grafiği	104
Grafik 3.7: Örnek Alan Mülkiyet Sahipliliği grafiği	106
Grafik 3.8: Örnek Alan İkametgah Süresi grafiği	106
Grafik 3.9: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Mahalle Tanımı grafiği	108
Grafik 3.10: Örnek Alanda Mahallede Bulunan Fonksiyonların Belirlenmesi grafiği	110
Grafik 3.11: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerine Göre Komşuluk İlişkileri grafiği	111
Grafik 3.12: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Görüşme Alanları grafiği	112
Grafik 3.13: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Çocuklarının Oyun Alanları grafiği.....	114
Grafik 3.14: Örnek Alanda Mahalle Sakinlerinin Arasındaki Dayanışma Durumu grafiği.....	116

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Arnavutköy'ün Boğaziçi'ndeki Konumu	75
Harita 2: 1926 yılı Arnavutköy Halihazır Haritası	75
Harita 3: 1977 tarihli 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı	76
Harita 4: 1988 tarihli 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı	78
Harita 5: Örnek Seçilen Alanlara Ait Uygu Fotoğraf Haritası	84
Harita 6: Örnek Gecekondu Yerleşim Haritası	85
Harita 7: Örnek Kapalı (Korumalı) Site Yerleşim Haritası	88
Harita 8: Fotoğraf Anahtar Paftası	

GİRİŞ

İlk çağlarda barınma ve korunma içgüdüleri ile doğada bulduğu oyuklara sığınan insanoğlu, zihinsel yapısındaki gelişimine paralel olarak kendine daha uygun mekanlar aramaya ve kurmaya çalışmıştır. Böylece kendi iradesi ile çevresini gereksinimlerine göre düzenlemeye başlamıştır.

İnsanlar varlıklarını koruyabilmek ve sürdürebilmek isteğiyle endişe duymakta ve hayatları boyunca bu endişeyi her türlü güvenlik gereksinimlerini karşılayarak gidermeye çalışmaktadır. İnsanlar bu güvenlik gereksinimini sadece maneviyatları için değil maddi değerleri için de karşılamak zorunluluğu hissederler. Dolayısıyla gereksinimler hiyerarşisi içinde güvenlik hissini sağlamak ön plana çıkmaya başlamıştır.

Yerleşim mekanı içinde var olan doğal ve yapay fiziksel özellikler mekanda yaşayan insanların bedensel ve ruhsal sağlığında olumlu veya olumsuz bir takım etkiler yaratmaktadır. Mekan, içerisinde yaşayanların gereksinimlerinin karşılandığı nispette değer kazanır. Dolayısıyla mekanın sadece fiziksel boyutu olan bir kurgu değil eşgüdümlü olarak ilerleyen fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutların oluşturduğu bir olgu olarak düşünmek gerekir.

Mekânı oluşturan, tasarlayan, düzenleyen tasarımcının görevi; mekânı kullananların profilini doğru olarak ortaya koymak ve disiplinler arası bir değerlendirme sonucunda bu profile uygun kullanıcıların ihtiyaçlarına üç boyutta cevap verecek yaşam mekânları ortaya koymaktır. Mekan düzenlemelerinde çevreye ve kullanıcılara ait doğru değerlendirmeler ve sonuçlar ortaya konursa; yaşayanların fiziksel ve psikolojik zorlamaları ortadan kalkar.

İnsan çevresini nasıl ki kendi gereksinimlerine göre düzenler ve şekillendirirse; çevre de onun kişiliğini davranışını önemli ölçüde etkiler. Çağdaş insanın yaşadığı mekânlardan

beklentileri geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu yelpazenin en önemli parçaları arasında kendini *güvenli hissetme* duygusunun tatmin edilmesi gelmektedir.

Bu bağlamda; güvenli hissetme duygusunun sağlanacağı en yoğun bölge insanın barınma ihtiyacını karşıladığı konut alanlarıdır. Konutlarda güvenli hissetme duygusunun sağlanması büyük topluluklularda kale şehirler, şatolar gibi yapılarla tarihte öne çıkmış günümüzde bir veya birkaç konut yapısının bir araya getirilmesiyle oluşturulan alanlarda bahçe duvarı, çitler, kepenkler gibi daha mütevazı öğelerle son dönemde ise 2 metreyi aşan solid sınırlayıcı duvarlarla karşımıza çıkmaktadır.

Toplu konut tarzında üretilmeye başlayan sayısı fazla olmayan konut yapılarında oluşan nüve komşuluk grupları farklı yaklaşımlarla ve ideallerle ortaya çıkartılmaya çalışılsa da kaliteli ve nitelikli konut ve çevre düzenlemesi dışında kullanıcı memnuniyetini sağlayan en önemli faktör huzurlu-güvenli bir ortamın sağlanması olarak ortaya çıkmaktadır.

Güvenlik kavramı artık huzurlu konut gruplarının oluşumunda bir başlangıç, bir hareket noktası olmaya başlamıştır. “*Güvenlik - Sosyal Doku - Ekonomik Değer - Güvenlik*” zincirinde en önemli halkayı güvenlik oluşturmaktadır.¹

Günümüzde ekonomik, sosyal ve siyasal gelişmeler doğrultusunda, Toplu Konut olarak nitelendirilebilecek olan, özellikle güvenlik amacı güdülerek, kendi içine kapalı, yani “*Kapalı(korumalı)Siteler*” hızla yaygınlaşmaktadır. Bu sitelerde, güvenlik amaçlı olarak içe kapanıklılık ekonomik, sosyal, siyasal gibi farklı sebeplere de dayansa toplumdan izole edilmiş gruplar yaratmaktadır.

Dış çevreden izole edilmiş bu siteler kendi güvenliklerini sağlamakla birlikte oluşturduğu izolasyon duvarları ile şehrin diğer dokusu arasında güvensiz bölgeler yaratmaktadır. Newman’ın dediği gibi “bir şehir veya bölge bireysel olarak savunulmaya başlandığı takdirde suça karşı mücadele kaybedilmiş demektir.”

¹ Apak Suat, Toplu Konut Alanlarında Güvenli Çevrelerin Oluşturulmasında Kullanılabilecek Kavramsal Bir Model, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, 1998, sf:3

SUMMARY

Human beings have always concerned about their survival and tried to solve this issue by covering security requirements. This concern is not solely related to life but also properties. Therefore, providing the feeling of security is in a higher rank in the hierarchy of requirements.

In this context, the most important place to provide the feeling of security is the residential area.

This study aims to investigate social and urban separation of the minuscule neighborhood units known as “*gated communities*” which have recently led to an important controversy in city planning, which have served to upper class as a novel ideal urban life style, which are supposed to be free of renowned city problems, designed rather according to *security* concern, and completely isolated by both physical gates and social activities, and to identify the factors such as social solidarity, feeling of belonging to the living place and face-to-face relations within the neighborhood unit.

In order to interpret the reflection of these theoretical investigations onto the city of İstanbul, a Bosphorus village Arnavutköy which has been preferred by upper socioeconomic class, which could not spare itself from the impact of illegal constructions, and which –consequently- comprises both the *gated communities* and neighboring illegal constructions.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı şehircilik disiplininde son dönemde önemli bir tartışma yeri edinen, yeni ideal kent yaşam biçimi olarak üst gelir grubuna hizmet veren, kent içindeki olumsuzluklardan arındırıldığı iddia edilen, büyük ölçüde *güvenlik* ilkesi doğrultusunda oluşturulan hem fiziksel kapılarla hem de sosyal yaşantıyla tamamen dışa kapatılan kentsel ölçekte noktasal komşuluk birimi olan “*kapalı(korumalı) siteler*” in toplumsal ve kentsel ayırımlarını incelemek ve komşuluk birimi sınırları içindeki yüzyüze ilişkileri, yaşanan mekana ait olma hissi, sosyal dayanışma gibi faktörleri ortaya koymaya çalışmaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Komşuluk birimi kavramının tarihsel sürecinin ve komşuluk birimlerinin oluşumundaki *güvenlik* kriterinin incelendiği bu çalışmada öncelikle konu ile ilgili kaynaklar incelenmiş, yerli ve yabancı kitap ve dergilerden oluşan literatür çalışması yapılmıştır.

Bölüm I’de; edilen bilgiler doğrultusunda komşuluk birimi olgusunun tarihsel süreç içinde ortaya çıkış nedenleri, Sanayi Devrimi sonrası yerleşmelerdeki komşuluk birimleri ve gelişimleri, 20. yüzyıl yerleşmelerindeki komşuluk birimlerindeki Modernist ve Post-Modernist yaklaşımlarda öncü olan şehir plancıları ve mimarların tasarımı kentleri ve uygulamaları incelenmiştir.

Komşuluk biriminin tanımının yapılmaya çalışıldığı bölüm I’de komşuluk biriminin boyutlar, sınırlar, sosyal yapısal durumu gibi etmenler ile tasarım ilkelerinden de bahsedilmiştir.

Bölüm II’de; Güvenlik, Kent güvenliliği kavramları ve bu kavramların kentsel yerleşmelere ve toplumsal grubaşmaya olan etkilerinin incelenmesi amacıyla öncelikle güvenlik gereksiniminin insan üzerinde ne derece önemli olduğu vurgulanmaya

çalışılmış, kentte güvenli kamusal mekanlar yaratma görevinin ne şekilde paylaşılması gerektiği tartışılmıştır.

Son dönem komşuluk birimi tasarımlarının kaynağı olan Yeni Kentleşme Akımından ve ilkelerinden bahsedilerek günümüz örneği olarak karşımıza noktasal ölçekte çıkan özellikle yüksek gelir grubuna hizmet veren, dışarısındaki çevreden hem fiziksel hem de sosyal anlamda kapalı kapılarla ayrılan İngilizce terim olarak “*gated communities*” olarak adlandırılan kapalı(korumalı) siteler ve tipolojiler ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Bölüm III’de; ortaya konulmaya çalışılan teorik incelemelerin İstanbul kentindeki yansımalarını kritik etmek amacıyla Boğaz köylerinden biri olan ve her ne kadar gelir seviyesi yüksek kesimin mekan tercihleri arasında olsa da aflarla kalıcı hale gelen gecekondulaşma olgusundan kaçamamış, bünyesine hem lüks ve dışa kapalı sitelerle, hemen yanında kapısını kapattığı gecekondu yerleşmelerini barındıran Arnavutköy mahallesi örnek alan olarak seçilmiştir.

Çalışma alanında komşuluk ilişkilerini ve sosyal yapıyı incelemeyi hedefleyen anket soruları hazırlanmıştır. Sosyal yapı içinde toplumsal duyarlılık, mahallenin sahiplenilmesi, aidiyet duygusu ve mahallege mahallede yaşayanlara olan güven/güvensizlik seviyeleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Güvenlik kriteri açısından incelenecek olan örnek alan çalışmasında; “güven” kavramını ve güven kavramıyla ilgili sonuçları ortaya çıkartacak, niteliksel ve niceliksel değerler arasındaki ilişkiyi belirleyecek olan sosyal ağlar, komşuluk, aidiyet duygusu, oturlan yerde *güvenli hissetme* ve toplumsal duyarlılık kavramları araştırmanın temel sorgularını oluşturmaktadır.

BÖLÜM I

KOMŞULUK BİRİMİ KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDEKİ TANIMI

İnsanoğlu başlangıçta yalnızca var olan doğaya sığınmış giderek uygarlaşarak ve inşa ederek beşeri çevreyi oluşturmuştur. Kentsel oluşumların zaman içinde ortaya çıkması ve hızlı gelişme göstermesiyle birlikte kentlerde insanların iyi koşullarda yaşayabilmesi için yerleşme deseninin nasıl olması gerektiği, optimum büyüklüklerin ne olması gerektiği, yerleşmelerin niteliksel ve niceliksel olarak hangi kullanıcıya ve ne şekilde tasarlanması gerektiği hep tartişılmış bir konu olmuştur. İnsanın sadece fiziksel ihtiyaçlarının dışında sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının da tam olarak karşılanması için yaratılacak yaşam alanı için yapılan araştırmalar sonucunda şehircilik disiplini için önemli bir kavram olan komşuluk birimi kavramı ortaya çıkmıştır.

şehircilik tarihini beş döneme ayırmak gerekirse bu dönemler; tarih öncesi ağ, yazının bulunmasından Roma İmparatorluğu'nun okşne kadar olan Antik ağ, antik dönemin bitişiyle büyük keşifler arasında süren Ortaçağ, Rönesans'tan 18.yüzyıl sonuna kadar uzanan Modern ağ, 18. yüzyıldan itibaren günümüze kadar gelen ağdaş dönemdir.

Sanayi Devrimi öncesinde kentleri biçimlendiren en temel kriter güvenlik kriteridir. Fiziksel olarak kentler savunma amaçlı yapılaşmalardan meydana gelmekte ve gelişmekteydi. Sosyal açıdan ise özellikle ortaçağ kentlerine ortak değer yargıları, gelenek, görenekler ve yazılı olmayan kurallar kentte yaşayanların sosyal hayatını oluşturmaktaydı.

Sanayi Devrimi ncesi kentlerin ortak özellikleri;¹

- yaya kenti olmaları
- barınma ve çalışma fonksiyon ayrımının olmaması

¹ Enlil Zeynep, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.., 1999

- organik yapılanmış yerleşmeler olması
- güvenlik amaçlı kolay savunulabilir sınırları belli olması
- konut arasında çeşitlilik olması (bütünlük içinde çeşitlilik)
- sınıfsal ayrışmanın mekanda belirgin olmaması, şeklidir.

Komşuluk birimlerinin ayrıntılı olarak dönemsel incelenmesine şehircilik disiplini için önemli bir dönüm noktası olan planlı şehirciliğin başlangıcı olan sanayi devrimi sonrasında başlanacaktır.

1.1. SANAYİ DEVRİMİ SONRASI YERLEŞMELERİNDE KOMŞULUK BİRİMİ

Sanayi devrimi ve onun yarattığı ekonomik düzenin beraberinde getirdiği gelişmelerin kentler üzerindeki etkisi çağdaş şehircilik döneminin başlangıcı olarak kabul edilir. 18. yüzyılda İngiltere’de buhar enerjisinin kullanılmasıyla başlayan makine dönemiyle beraber üretimde büyük bir artış olmuştur. Üretimdeki artış işgücünde de artışa sebep olmuş ve işçi sınıfı ön plana çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkan iş olanakları kentin cazibesini arttırmış, ihtiyaç olan işgücü kaynağını da karşılayacak olan yer kırsal olmuştur. Kırsalda yaşayan insanlar iş olanakları, daha iyi ücret ve kentin diğer cazibelerine kapılarak kentlere doğru gelmeye başlamışlardır.

Makineleşme ile birlikte seri üretime geçilmesi ile kırsaldan gelen insanların ümidi olan ödenecek iyi ücret miktarını düşmüştür. Ucuza çalışmaya başlayan işgücü için sağlıksız koşullarda yaşamak dışında başka bir seçenek bırakılmamıştır. “Kentte aşırı ölümlülük vardır. 19.yüzyıldan önce kent biyolojik olarak asla doğumların ölümleri aştığına tanık olmamıştır. Kent eğer büyüyorsa, bunu tek başına yapmıyor demektir.”²

Kırsal yaşamı terk eden nüfusun iş bulabilmek için kent merkezlerinde yığılmaya başlamasıyla kentteki nüfus hızlı ve kontrolsüz bir şekilde artmaya başlamıştır. “İngiltere’de 1851’de toplam nüfusun içindeki kentsel nüfus oranı %52, kırsal nüfus

² Braudel Fernand, Maddi Uygarlıklar Ekonomi ve Kapitalizm XV-XVIII. Yüzyıllar, I. Cilt, Gündelik Hayatın Yapıları, Gece Yayınları, Ankara, 1993, sf.431

oranı %48 iken, 1955'te bu oran toplam nüfusun içinde kentsel nüfus %75, kırsal nüfus %25 olacak şekilde değişmiştir.”³

Kentteki bu kontrolsüz nüfus artışı beraberinde barınma sorununu getirmiştir. Bu nüfus ya kentin içinde sağlık koşullarına uymayan eski evlerde ya da kentin dışında yeni oluşmaya başlayan dış mahallelerde yaşamaya başlamışlardır. “Batı’dakilerden başlamak üzere, tüm dünya kentleri dış mahallelere sahiptirler. Filiz vermeyen ağaç, dış mahalleleri olmayan kent yoktur.”⁴

Endüstrileşme ile birlikte kentlerdeki nüfusun hızlı artışı ve kontrolsüz büyüme kentlerin bir plan doğrultusunda gelişmesine olanak vermemeye başlamıştır. “Şehircilik, Endüstri Çağı’nda artık bir şehir sanatı “art urbain” olmaktan çıkmış”⁵ ve 1800’lerin sonlarına doğru insanların sağlık koşulları sağlanmış, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayacak rasyonel ve yaşanabilir kent desenleri arayışları başlamıştır. Bu arayışlar sonucunda ortaya çıkartılan nüve komşuluk birimlerinin bir kısmı ütopyik kuramlar çerçevesinde kalmış bir kısmı da uygulanmıştır.

1.1.1. Claude-Nicolas Ledoux ve Chaux İdeal Kenti

Claude-Nicolas Ledoux, 18. yüzyılda yaşamış Fransız mimardır. 1789 Fransız ihtilali ile birlikte ortaya çıkan özgürlük, eşitlik, kardeşlik, serbestlik ilkelerini mimariye uyarlamıştır. Bu ilkeleri sadece bina tasarımlarına değil kent ölçeğindeki tasarımlarına da yansıtmıştır. En önemli kent tasarımı 1804’de tasarladığı Chaux ideal kentidir.

“Ledoux’un Chaux için yaptığı planda bütün bir topluluk çalıştığı yere bağlı olarak düşünülmüştür. Ledoux, varolan kentler yerine, ilk toplumsal grubu yeniden bulmak için, çalışma yeriyle ilişkiyi öne çıkaran yeni kasabaları koymayı önermiştir.”⁶ (Şekil

³ Maillet Jean, *İktisadi Olayların Evrimi 18. Yüzyıldan Bugüne*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, sf.87

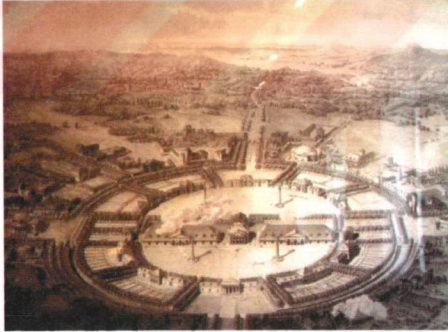
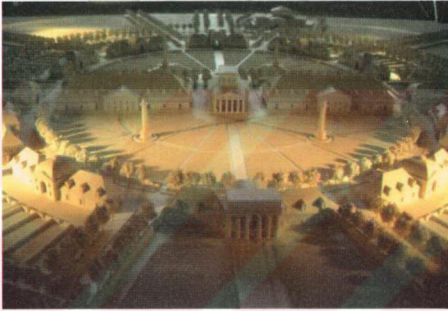
⁴ Braudel Fernand, A.g.e. sf. 443

⁵ Özer Bülent, *Yorumlar*, Kültür Sanat Mimarlık, YEM Yayınevi, İstanbul, 1993, sf.227

⁶ Colguhoun Alan, *Mimari Eleştiri Yazıları*, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı, İstanbul, 1990, sf.87-88

1.1) Tasarı kent kırsal alanda bulunmakta ve birbirinden bağımsız yapılardan oluşmaktadır.

Chaux kent planında kentin ortasındaki büyük meydan toplanma ve bir takım aktivitelerin yapılması için düşünülmüştür. Bu büyük meydan çemberinden kentin dışına doğru ışınal yollar tasarlanmıştır.

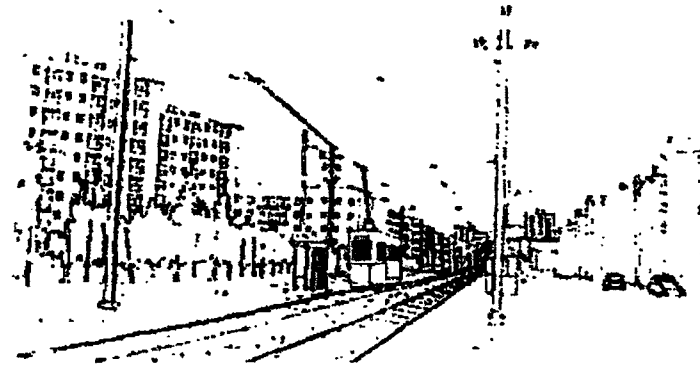
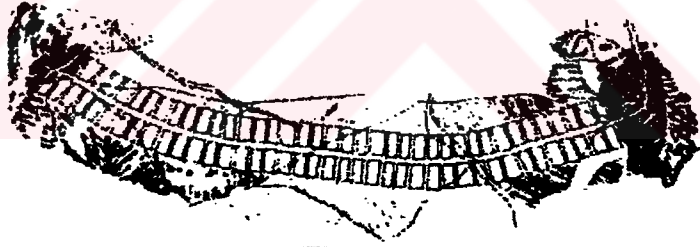
Şekil 1.1: Ledoux'un ve Chaux'un İdeal Kenti (1804)

Kaynak: Alan Colguhoun,. Mimari Eleştiri Yazıları

1.1.2. Arturo Soria Y.Mata - Lineer Kent

1844-1920 yılları arasında yaşamış olan İspanyol kuramcı ve mimardır. İlk modern şehircilik uygulayıcılarından. Kentleşme sorunlarının birçoğunun ulaşımdan kaynaklandığını öne sürmüştü ve 1822'de tasarladığı Ciudad Lineal-lineer- doğrusal kentte ulaşım konusuna özel bir önem vermiş ve karmaşık toplumsal sorunları çözmeye yönelmiştir.

Arturo Soria Y.Mata şehrin formunun ulaşım ihtiyaçlarına göre belirlenmesini ileri sürmüştür. Madrid'de kente 5km. mesafede uygulamak istediği lineer kent, Madrid'in merkezine tramvay hattı ile bağlanmıştır. 50 metre genişlikte belli uzaklıktaki bir sokağı "geleceğin kenti" olarak belirlemiştir. Tasarı kentte işlevsellik ve açıklık önemli bir kriter olmuş; konut, iş ve eğlence birimleri birbirine paralel iki omurga etrafında yer almış ve birimler birbirine bu omurlara dik ikincil yollar sayesinde bağlanmıştır. (Şekil 1.2.)⁷

Şekil 1.2: Soria Y. Mata'nın lineer kenti

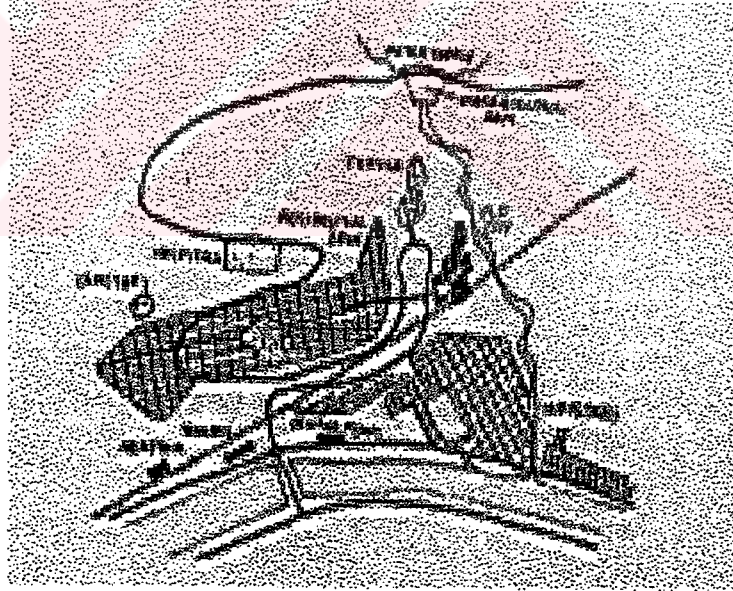
Kaynak: Zeynep Enlil, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.Ü., 1999

⁷ Gönen Ela, Modern İle Post Modern'e Mimari Bağlamda Bir Bakış, MSÜ, Sos. Bil. Ens., 1997 , Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, sf:25

Soria Y. Mata'nın lineer kent fikri ve önerisi daha sonra 20. yüzyılda yeni bir formül gibi kabul edilerek tekrardan ele alınmış ve ıslah edilerek büyük sanayi kentlerinde uygulanmak istenmiştir.

1.1.3. Tony Garnier – Sanayi Kenti

1869-1948 yılları arasında yaşamış Fransız mimar ve şehir plancısıdır. “1901-1904 yılları arasında geliştirip 1917 yılında yayımladığı “Cite Industrielle”- endüstri kenti projesi ile çağımız için modern bir şehir önermiştir. Tasarladığı endüstri kentinin yarısını yeşil alanlara ayırmıştır. Doğa içinde fabrika düşüncesi daha sonra Le Corbusier'nin “yeşil fabrika” fikrine kaynak olmuştur.

Şekil 1.3: Tony Garnier'nin Endüstri Kenti 1901

Kaynak: Zeynep Enlil, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.Ü., 1999

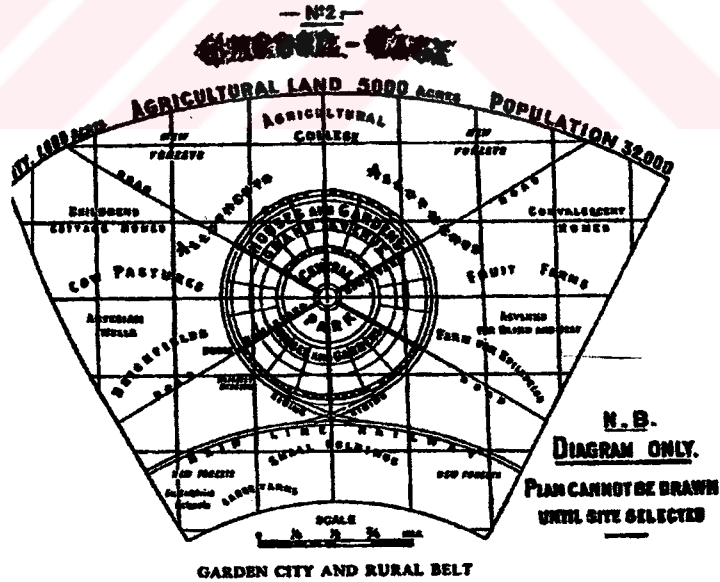
Gelişme olanakları açık bırakılarak 35bin kişi için bir nehir kenarında düşünülen şehirde, Tony Garnier kenti endüstri, iskan ve eğlence bölgeleri olarak işlevlerine göre ayırmış, sağlık, sosyal ve de kültürel ihtiyaçlarla faaliyetler için gerekli alanları da bırakarak gerekli tesisleri tasarlamıştır. Garnier, şehri planladıktan sonra ayrı ayrı binaları da dizaynlamış, malzeme olarak da betonarmeyi önermiştir.”⁸ (Şekil 1.3.)

Garnier, endüstri kenti projesinde kentte fonksiyon ayrımlarına gitmiş, endüstri bölgesini kentten yeşil bir tampon bölge ile ayırmıştır.

1.1.4. Ebenezer Howard – Bahçe Kent

1850-1928 yılları arasında yaşamış İngiliz sosyologdur.

“Garden Cities of to-morrow” kitabında iyi bir kentsel yaşam için üç odaktan bahsetmektedir. Bunlar; kentler, kırlar ve ikisinin bir sentezini yapmak temel felsefesidir.

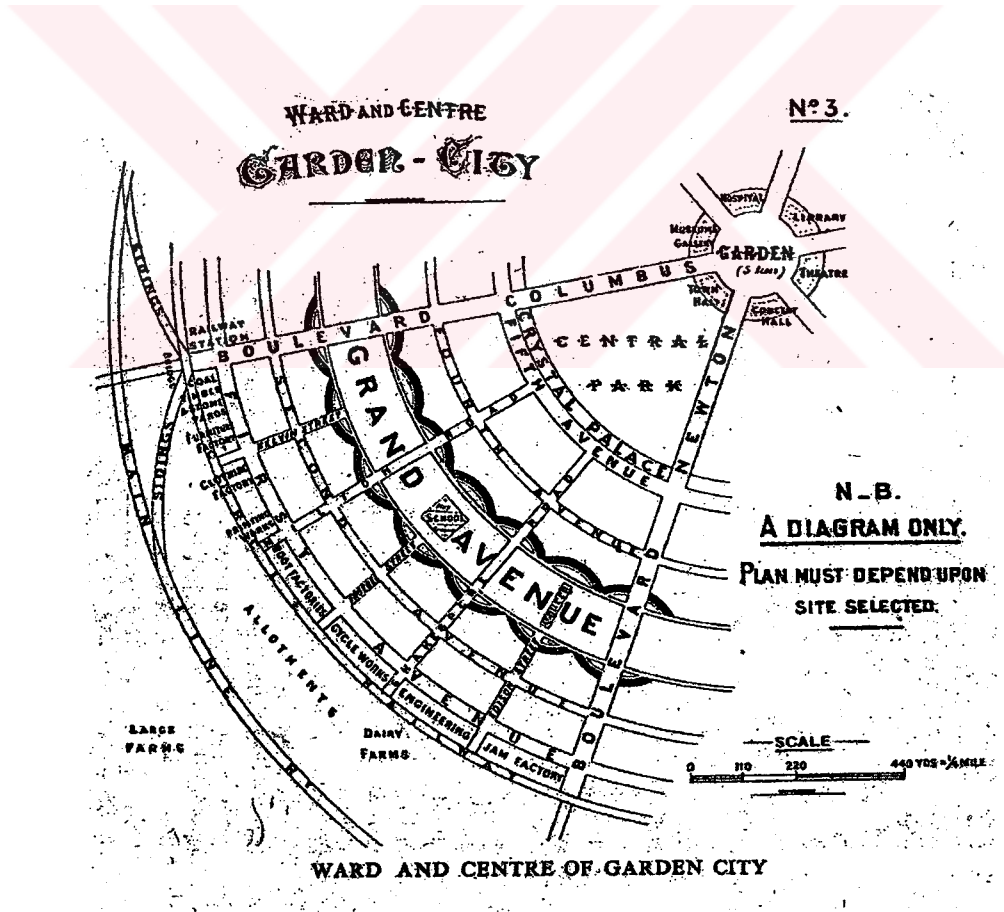
Şekil 1.4. Bahçe kent diyagramları

Kaynak: Ebenezer Howard “Garden City of To-Morrow”, sf.55

⁸ Özer Bülent, a.g.e. sf: 233

Howard'ın bahçekent planı, tıpkı Tnay Garnier'in sanayi kenti planı gibi Sanayi Devrimi'nin 18.yüzyılda yıkıma uğrattığı kentsel yaşamı iyileştirmeye yönelik bir çözüm olarak önerilmiştir.

Ebenezer Howard tasarladığı bahçe kentte kır ve kenti bir bütün olarak düşünmüştür. Amacı kentin dezavantajları ile kırsal yaşamın avantajlarını birleştirerek, tüm sosyal yaşam gereksinimlerinin karşılandığı, yeşil kuşaklarla çevrelenmiş ve tüm arazinin kamulaştırıldığı sağlıklı yaşama ve endüstri potansiyeline kapısını kapatmayan bir kent modeli oluşturmuştur. Tasarı kentin toplam alanı 6000 acre (2400 hektar), yapılanmış alanlar 1000 acre, geri kalan 5000 acrede yeşil alandır ve öngörülen nüfus 32.000 kişidir. (Şekil 1.5.)

Şekil 1.5: Ebenezer Howard'ın Bahçe kenti

Kaynak: Ebenezer Howard "Garden City of To-Morrow", sf:53

Öngörülen nüfusu 32.000 kişi olan kentte komşuluk birimleri 5000 kişiden oluşacak ve her birimde ilkokul başta olmak üzere çeşitli donatılar yer almaktadır. İş olanakları kentin bünyesinde yer alacak endüstrilerden sağlanacaktır. eğitim, sağlık, kültürel ve sosyal tesisler ile eğlence ve rekreasyon hizmetleri de kentin içinde yer alacaktır.

Bahçe kent tasarımında merkezde idari yapılar, merkezi çevreleyen birinci halkada merkezi park, ikinci halkada ana bulvarın ayırdığı konut alanları, üçüncü halkada gezinti alanları, dördüncü halkada fabrika ve depolar ve en dışta tüm bu halkaları içine yer alacak şekilde yeşil kuşak yer almaktadır.

1.2. 20. YÜZYIL YERLEŞMELERİNDE KOMŞULUK BİRİMİ

1.2.1. Modernist Yaklaşımlar (CIAM ve TEAM 10)

Modernizm dönemi Endüstri Çağı sonrası başlayan dönemdir. İşlevselliğin, evrenselliğin, katı mimari ve şehir formlarının benimsendiği bu dönemde kent; “süslemelerden arınmış, güneşli havadar yeşil alanlara açılan konut blokları ile donanmış, fabrika dumanlarından gürültüden uzak, ev ve iş arasında zaman kaybedilmeyen bir kenttir.”⁹ Yani modern kent işlevlerin organizasyonudur.

Modernist yaklaşımclar CIAM ve TEAM 10 mimarları ve şehircileri Le Corbusier’in ideal işlevsel kent fikirlerini takip etmişlerdir.

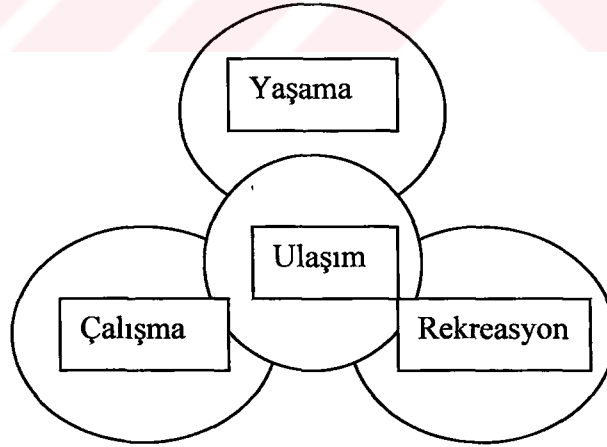
Mimarlık alanında 19. yüzyılın tarihsel mimari biçimleri canlandırma çabalarına, kentleşme alanında ise sanayi toplumunun yarattığı hızlı kentleşme, sağlıksız konut çevreleri, kirlenme ve yığılmalara bir tepki olarak doğmuştur. TEAM 10 mimarlıkta “identity” (kimlik) ve kentsel mekanların düzenlenmesinde “association” (birliktelik) kavramlarına dayanan yeni görüşlerin savunuculuğunu üstlenmiştir. Bu bağlamda işlevsel örgütlenmenin yerine insanların birlikteliği, kentsel bütünleşmede yeşil

⁹ Yıldırım Sercan, “Post Modern Mimarlık ve Şehircilik Modernist İşlev ve Tarih Anlayışının Değişimi Post Modern Mimarlık ve Kent Kavramları” II.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSÜ, İstanbul, 1992, sf.64

dokunun yerine sokak ögesinin ön plana çıkması yeni tasarım anlayışlarının temelini oluşturmuştur.

CIAM (Congres Internationaux d'Architecture Moderne), Türkçe adıyla Uluslararası Modern mimarlık Kongreleri, mimarlık ve şehircilik alanlarında yeni perspektifler açmış 1928 ile 1956 yılları arasında kongreler düzenlenmiştir. "CIAM mimarlık alanında XIX. Yüzyılın tarihsel mimari üsluplarını canlandırma çabalarına, şehirleşme alanında sanayi toplumunun yarattığı hızlı şehirleşme, sağlıksız konut çevreleri, kirlenme ve yığılmalara bir tepki olarak doğmuştur."¹⁰

1933'te Atina'da düzenlenen dördüncü toplantıda şehircilik için dönüm noktası kabul edilecek işlevsel şehir konusu görüşülmüştür. Atina Kartası olarak bilinen bu toplantıdan çıkan görüş şehri barınma, çalışma, eğlenme, ulaşım fonksiyonlarına göre ayırmak idi. (Şekil 1.7.)

Şekil 1.6: Atina Kartası'nda ortaya konan ilkeler

CIAM 5'te kır ve kentteki hayat şartlarının dengelenmesi konusu görüşülmüştür. CIAM 6'da salt işlevden mekansal niteliklerin de önem kazandığı bir mekan

¹⁰ Günay Baykan, "History of CIAM and TEAM 10", ODTÜ Mimarlık Dergisi, sayı:8-1, 1988, sf:44

anlayışına yönelinmiştir. 9. kongre 1953'te yapılmış ve CIAM'ı kuranların yerine yeni gruplar oluşmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra artık konut kavramının anlamı değişmekte, birey ile toplum arasındaki ilişkilerin de önemli olduğu ve incelenmesi gerektiği gündeme gelmeye başlamıştır.

CIAM 10'da yeni nesil mimar ve plancılar salt işlevsel yaklaşımların yanı sıra "birlik-kimlik" gibi yeni terminolojileri ortaya atmışlar ve insan birliğinin örüntülerini anlamak için her bir topluluğu kendi özel durumu içinde ele almalı diyerek evrensellikten öznelliğe adım atmışlardır.¹¹ Kent kavramı için getirilen yeni kriterler şunlardır:

- Şehircilikte işlevler arası ilişkilerin önem kazanması,
- İnsan ve insan ölçeğinin önem kazanması,
- Hızlı bir devinim içindeki kentlere dondurulmuş plan yapmanın gerçekleri gözardı etmek anlamına gelmesi,
- Kimlik kavramının olması gerektiği,
- Büyümenin kaçınılmaz olduğu şeklindedir.

Modern felsefenin şehirlerde yarattığı katı ve yerellikten uzak yapı formları, sadece işlevlere göre tasarımın ortaya koyduğu mekansal örüntünün insan doğasına aykırı oluşunun hissedilmesiyle birlikte farklı arayışlara gidilmiştir. Şehri salt işlevlere göre insan faktörünü dışlayarak tasarlamamanın sakıncaları fark edilmeye başlanmış, insanı tasarımın ana ögesi olarak görmenin daha doğru bir yaklaşım olacağı düşünülmeye başlanmıştır.

Savaştan sonra ortaya çıkan acil konut ihtiyacının hızlı ve ucuz bir şekilde cevaplamak için yapılan insan doğasına aykırı, herhangi bir kimlikten uzak, içinde yaşayan insanların topluma yabancılaştığı yerleşim alanları post-modern dönemin başlangıcına zemin oluşturmaya başlamıştır.

¹¹ Gönen Ela, a.g.e. sf:45

1.2.1.1. Komşuluk Birimi

Komşuluk birimi “dar bir alanda yer alan, daha çok yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, üyeleri yürüme uzaklığı içindeki ilkokul, oyun yeri, gezinme, bakkal ve manav gibi orta kent kolaylıklarından günlük çekmeden yararlanabilen küçük yerleşme birimi”¹² olarak tanımlanmaktadır.

Komşuluk birimi yaratma düşüncesi insanların günlük hayatlarının geçtiği konut ve yakın çevresinin en ideal şekilde planlama arayışı üzerine ortaya çıkmış ve bazı ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları karşılama amacı doğrultusunda geliştirilmiştir.

Komşuluk birimi belli bir alanla sınırlanmış ve tanımlanmış bir merkez etrafında yapılan bir yerleşim modelidir. Doğal yapı özellikleri bir sınır olabileceği gibi ulaşım arterleri de sınırı belirleyebilir.

Geleneksel yerleşmelerdeki mahalle olgusu gibi komşuluk birimleri de belirli bir büyüklüğü ve nüfusu olan, insanların çevre ilişkilerinin güçlü ve birbirine bağlı olduğu sosyal açıdan gelişmiş yerlerdir. Komşuluk birimlerinde kamusal mekanlar topluluk duygusunu geliştirmek amaçlı kullanılarak birlik olma duygusunu vurgular. Kamusal mekanlar ayrıca konut adaları arasında sirkülasyonun sağlanması için kullanılır. Sonuç itibarıyla komşuluk birimleri planlanmış bir konut çevresidir ve kenti oluşturacak ilk nüvedir.

Komşuluk birimi oluşturmak üzerine çalışan plancılar kent içinden çok kent dışında yeni yaratılacak olan mekanlar ve topluluklar üzerinde ilgilenmişlerdir. Kent merkezi kargaşanın ve tehlikenin olduğu mekanlar iken, kentin dışında yeni yaratılacak mekanlar sağlıklı, sakin ve güvenli bir yaşam oluşturacaktır.

¹² Keleş Ruşen, Kent Bilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1980, sf:474

1.2.1.1.1. Clarence Perry'nin Komşuluk Birimi

II.Dünya savaşı öncesinde gelişen, planıcı ve mimarlar üzerinde önemli bir etki bırakan komşuluk ünitesi ile ilgili iki konseptten birisi sosyolog-planıcı olan Clarence A. Perry tarafından New York bölge planı için önerilen komşuluk ünitesidir. Perry mevcut konut ünitelerinin sorunları incelemiş ve başlıca hizmet donatılarının yerleştirilmesiyle komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Yakın ve yüzyüze ilişkilerin ve dayanışmanın hakim olduğu birincil grupların, bireyin sosyal doğasını ve ideallerini oluşturmasındaki önemi üzerinde durmaktaydı. (Şekil 1.7.)

Perry'nin tasarladığı komşuluk biriminin ana ilkeleri şöyledir;¹³

- Komşuluk biriminin nüfusu bir ilkokulu oluşturacak büyüklükte olmalıdır. Bu nüfus başlangıçta 5000 kişi olarak kabul edilmiştir.
- İlkokul komşuluk biriminin yeşil alanında ve merkezinde diğer kurum ve hizmet binalarının servis alanlarına yakın alanlarda yer almalıdır.,
- Ana trafik arterleri ve otoyollar konut alanları içlerinden doğrudan geçmemelidir. Bu tip yollar komşuluk biriminin sınırlarını oluşturmalıdır.
- Sakin, güvenli ve az trafikli konut alanları oluşturmak için konut alanlarındaki yollar genellikle "cul-de-sac" lar oluşturmalıdır.
- Komşuluk biriminin alanı yaklaşık 65 hektardır.
- Komşuluk birimi ilkokul yakınında yer alan alışveriş merkezi, dini merkez, kitaplık ve kültür merkezinden oluşur.

Perry'nin bu komşuluk birimi ilkeleri planlamada standart hale gelmiştir.

Perry her komşuluk biriminin sahip olması gereken 4 temel element önermiştir.¹⁴

1.İlköğretim okulu

2.Küçük parklar ve oyun alanları

3.Küçük dükkanlar

4.Tüm umumi aktivitelerin güvenli yaya yollarında olmasına izin veren binalar ve

¹³ Perry C.A, "The Neighborhood Unit, A Scheme of Arrangement for the Family-Life Community, Regional Study of New York and Its Environs VII", Neighborhood and Community Planning, Monograph One: 2-140, New York, 1929

¹⁴ Leccese McCormick, 2000, sf:76

yollar konfigürasyonu veya gruplaşması

Ayrıca altı fiziksel davranış belirtilmiş ve karakterize edilmiştir.

1.boyut- Nüfus bir ilköğretim birimini destekleyecek boyutlarda gerekmektedir.

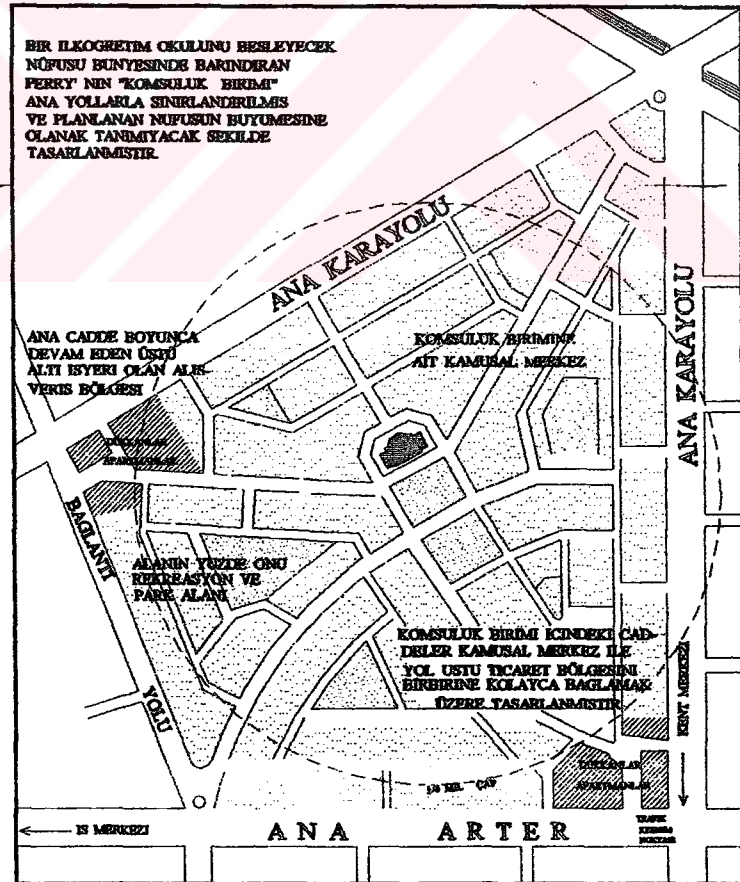
2.Sınırlar-Aksiyel yollar birimi delip geçmek yerine birimlerin yanından geçmeli yada çevresinden dolaşmalıdır.

3. Açık alanlar

4.Merkez noktasında çeşitli kurum ve kuruluşlar yer alır. Böylece dairesel etki ya da birimle birbirini tutmaktadır.

5.Yerel dükkanlar birimin kenarlarında yer almaktadır. Böylece daha geniş üniteler ve birimler kesişme noktalarında oluşturulabilir.

6.İç yol sistemi oranları beklenen tahmini trafik yüküne göre oranlanmalıdır.

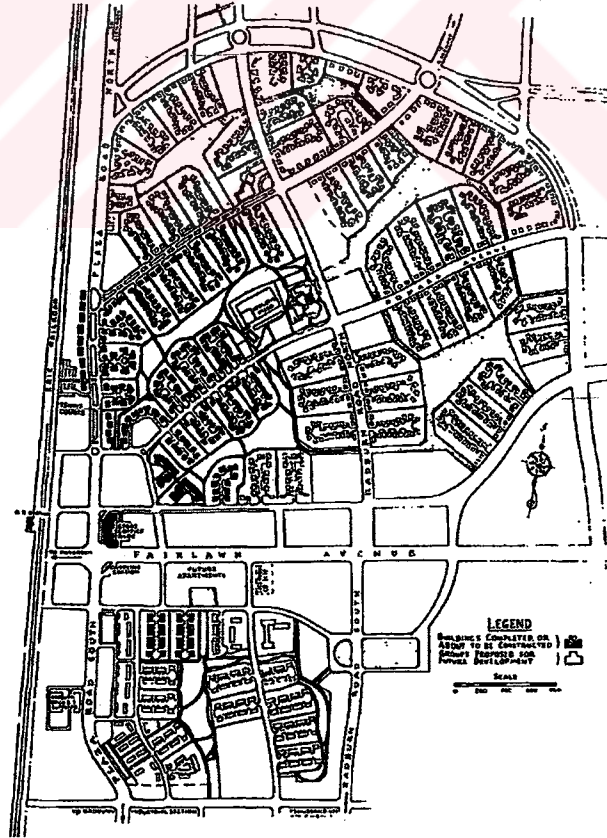
Şekil 1.7: Clarence Perry'nin komşuluk ünitesi

Kaynak: Zeynep Enlil, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.Ü., 1999

1.2.1.1.2. Clarence Stein'in Komşuluk Birimi

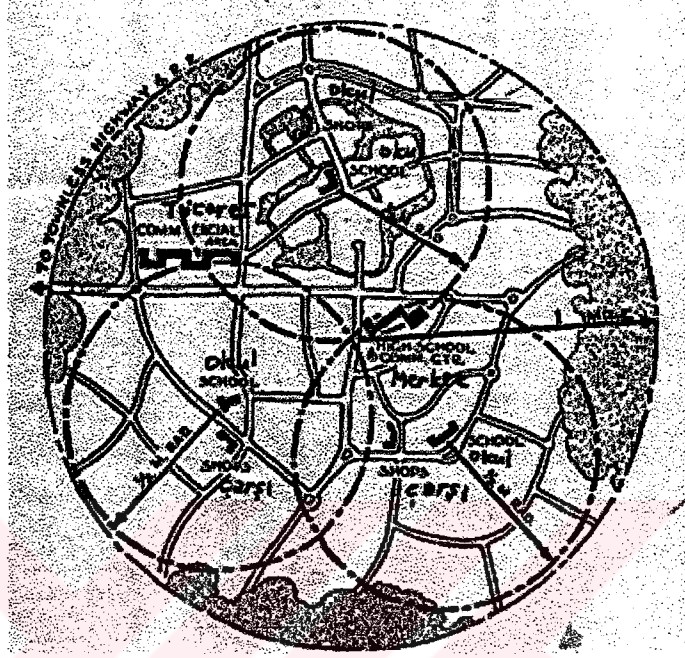
Stein'in komşuluk birimi kuramının da belirleyicisi ilkokuldur (Şekil 1.8.) ve tasarım ilkeleri şunlardır;

- İlkokul konut alanından yarım millik (800m) bir yürüme mesafesinin çizdiği çemberin merkezinde yer alır.
- İlkokulun yanında günlük ihtiyaçların karşılanacağı bir alışveriş merkezi yer alır.
- Komşuluk birimi içinde yer alan dükkan ve diğer servisler yerleştirilmiştir.
- Ana trafik yolları konut alanları dışında yer almaktadır.
- Nüfus ilkokul birimine yetecek kadar (5000 ila 10.000) düşünülmüştür.
- Konut bölgeleri ile diğer kullanım alanları ayrı ayrı gruplanmıştır.
- Konut alanlarındaki yollar oto trafiğini azaltmak için "cul-de-sac" yada "çıkılmaz yol" niteliğindedir.

Şekil 1.8: Clarence Stein'in komşuluk ünitesi

Kaynak: Toward New Towns for America by Clarence J. Stein, af.43 1957

Şekil 1.9: Clarence Stein'in Sektör birimi

Kaynak: Toward New Towns for America by Clarence J. Stein, 1957

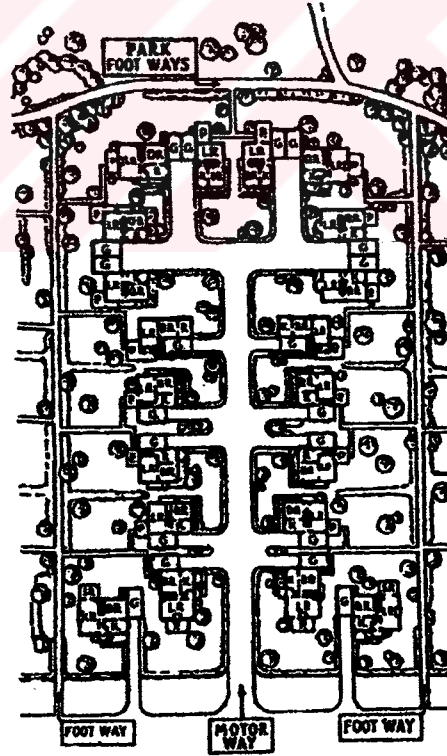
Steine göre üç komşuluk ünitesi bir araya gelerek bir üst grup olan sektör birimi oluşabilir (Şekil 1.9.). Bu birimde komşuluk birimlerinin de kullanımına hizmet veren servisler yer almaktadır. Bir mil çapında bir dairenin içinde yer alan üç komşuluk biriminin merkezinde bir lise, birkaç alışveriş merkezinin bulunmakta ve böylece bir sektör birimi oluşmaktadır.

Clarence Stein ve Henry Wright 1928 yılında planlanan New Jersey eyaletindeki Radburn yerleşmesinin tasarımında bu ilkeleri uygulamışlardır. Radburn toplu konut yerleşmesi şehirciliğin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. "25.000 nüfus için öngörülen Radburn yerleşmesine oturması planlanan nüfusun New York'ta çalışacağı düşünülmüştür. Bu konut yerleşmesine her biri 7500-10.000 nüfus büyüklüğünde 3 ilkokul birimi vardır. Teorik olarak ilkokullar 800 metre çaplı bir

eylem çemberi içinde, asıl büyük merkezin ise 1600 metre çaplı bir çemberin merkezinde yer aldığı görülmektedir.”¹⁵

“Radburn, Clarence Stein tarafından ‘motor çağı’ kasabası olarak tasarlanmıştır. 1930’ların ekonomik buhranı gelişimine engel olmuş ve plan kısmen gerçekleştirilmiştir.”¹⁶

“Radburn yerleşiminde konutlar tek aile evleri olarak tasarlanmıştır. Her evin kendine ait bir garajı vardır. Ama evler tek tek değil bir koloni şeklinde bir arada cul-de-sac’lar etrafına yerleştirilmiştir. Evlerin odaları yeşil alana, salonları bisiklet ve yaya yoluna bakmaktadır.”¹⁷ (Şekil 1.10.)

Şekil 1.10: Radburn yerleşmesindeki bir konut grubu

Kaynak: Toward New Towns for America by Clarence J. Stein, 1957

¹⁵ Lang Jon, *Creating Architectural Theory*, “Social Organization and the Built Environment” sf. 170

¹⁶ Stern R. Ve Massengale, J. a.g.e. sf. 84

¹⁷ Stern R. Ve Massengale, J. a.g.e. sf. 84

Radburn yerleşmesine ana tema ‘super blok’ denilen yaya ve taşıt trafiğini birbirinden ayırmak fikri idi. Konutlar cul-de-sac’lar etrafında dizilmiş ve park, okul ve dükkanlara yaya yoluyla bağlanmıştır. Cul-de-sac’lar burada sadece bir servis yolu işlevini görmektedir, arabaların konutlara ulaşım yolu olduğu gibi otopark işlevini de üstlenmektedir. Yerleşme içinde yayaların araç trafiğinden korunmuş olarak yürüyerek veya bisikletle dolaşması mümkündür. Konut blokları arasında yeşil alanlar bütünde birleşerek bir park yaratmaktadır. Radburn yerleşmesinde super blok fikri uygulanmıştır. Super blok yaya trafiğini araç trafiğinden ayıran ideal bir çözüm olarak kabul edilmektedir.

“Radburn çalışması her şeyden önce çocuklar için emniyetli bir çevre oluşturmayı hedeflemiştir. Çocuklar için, oyun alanları, merkezi yeşil alanlardaki oyun yerleri ve yüzme havuzu tasarlanmıştır.

Sürpriz oyun ortamları cul-de-sac’dır. Basitçe: top oynamaya ve tekerlekli oyuncakları kullanmaya uygundur ve aileler mutfaklarından çocukları görebilirler. İlave olarak yaya ve taşıt trafiğindeki kat farkı karşıdan karşıya geçişleri daha güvenli hale getirmiştir. Çocukların ani davranışları kontrol altına alınmıştır.

Radburn planı alışveriş bölgesine ulaşmakta kolaylık sağlar. Radburn nüfusunun %47’si yiyecek içecek alışverişini buradan yapar. Konut alanlarındaki insanların karşılaştırma düşüncesi bulunmaktadır. Oturanlar tarafından hafta sonu rekreasyon donatılarına gitmek için yapılan kısa yolculuklarda geçiş alanları kullanılır.

Radburn’nun sosyal amacı, kısmen buluşmayı sağlamaktadır. Orada oturanlar Radburn ile anılırlar ve orada oturmaktan övünç duyarlar. Sosyal organizasyonun etkisi cul-de-sac’lar üzerinde ortaya çıkar.”¹⁸ (Şekil 1.10.)

¹⁸ Lang Jon, a.g.e. sf: 171

1.2.1.1.3. Le Corbusier'in Komşuluk Birimi

Le Corbusier 1887-1965 yılları arasında yaşamış mimar ve ressamdır. Konsepti düşey komşuluk ünitesidir ve gelecekteki insan davranışlarını temel almıştır.¹⁹

Le Corbusier'in Marsilya Toplu Konut Birimi (1945-1952) düşey komşuluk birimi düşüncelerini yansıtmaktadır. "Planda binanın merkez katında alışveriş kullanımları ve çocuklar için ayrılan alanlar, çatı katında diğer toplumsal alanlar vardır. Alışveriş bölümleri kolaylıklar sunmuştur. Orada yaşayan insanlar memnundur. Fakat topluluk hissi arzu edilen düzeyde değildir."²⁰

Şekil 1.11: Le Corbusier'in toplu konutları

Kaynak: *Toward New Towns for America* by Clarence J. Stein, 1957

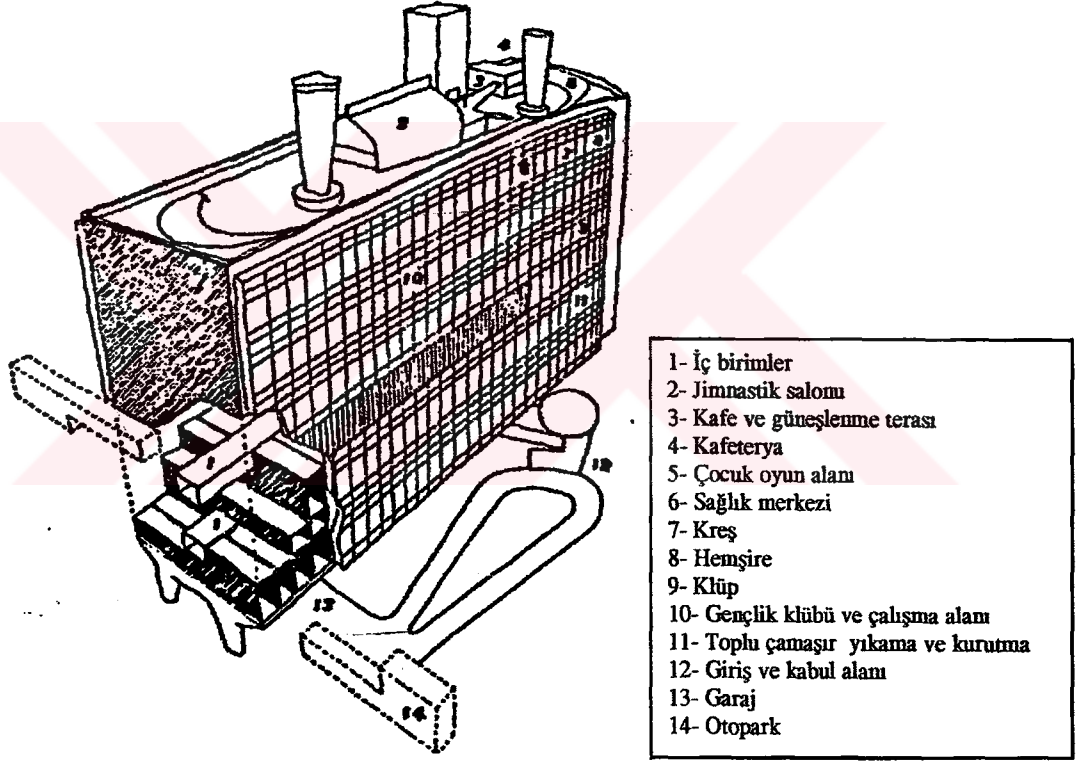
"Le Corbusier'nin tasarladığı geleceğin kentinde nüfus önceki yaklaşımlardan farklı olarak büyük bir artış göstermiştir. Le Corbusier 1922'de 3.000.000 nüfuslu bir kent modeli önermektedir. Bu modelde açık alan miktarını arttırmak için yapıların yüksekliği artırılmıştır. Le Corbusier kent merkezinde tıkanıklığı gidermek için yoğunluğu arttırmayı örneğin 60 katlı gökdelenler yapmayı önermiş bu şekilde dolaşım alanlarını, parkları ve açık alanları arttırmayı hedeflemiştir. Projesinde araç trafiği yerden yükseltilerek yaya trafiğinden ayrılmıştır. Binaların çoğu kolonlar

¹⁹ Lang Jon, *Creating Architectural Theory*, Reinhold, New York, 1994, sf: 172

²⁰ Lang Jon, a.g.e., sf:171

üzerine alınarak zeminde açık alan miktarı arttırılmıştır ve bu şekilde yayalara daha fazla alan sağlanmıştır.”

Le Corbusier 1930 yılında Ville Radieuse-Işıyan Kent kavramını ortaya koymuştur. Işıyan kent projesinde kent, birbirinden ayrılmış bölgeler olarak ele alınmıştır. Binalar zeminden plotilerle kopartılmakta, zemin yayalara bırakılmakta ve yaya-taşıt ayrımı sağlanmakta ve şehirde geniş yeşil alanlar oluşturulmaktadır.

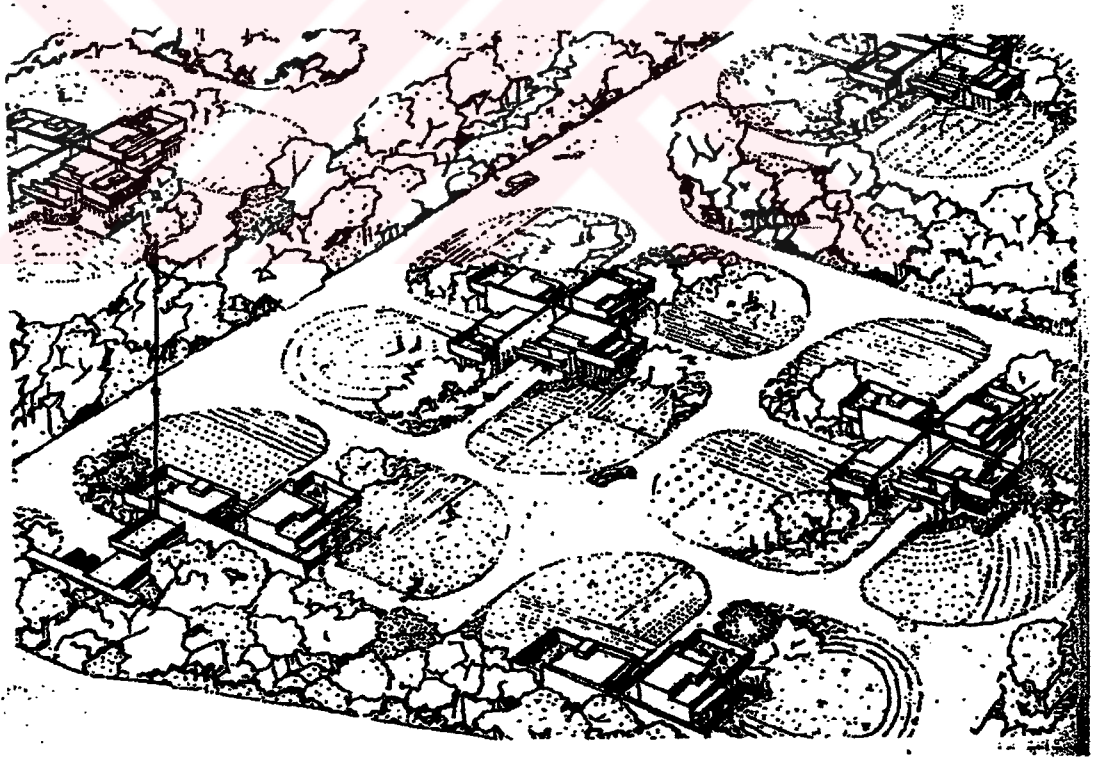
Şekil 1.12: Le Corbusier'in düşey komşuluk birimi

Kaynak: Zeynep Enlil, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.Ü., 1999

1.2.1.1.4. Frank Lloyd Wright'ın Komşuluk Birimi

Frank Lloyd Wright, tasarımı kenti olan Broadacre kentini 1935 yılında tasarlamış ve kentsel krizi çözmek amaçlı motorlu araçları baz almıştır. Kentin artık yaşanmaz bir yer ve çözülmüş bir problem olduğunu algılamakta buna çözüm üretmektedir.

“Yeni yerleşimleri tasarlayanların rüyası genelde yeşil alanları bol olan yerleşimler yapmaktır. Ancak diğerlerinden farklı olarak Frank Lloyd Wright çalışmasında amaç sadece konut sorununu değil aynı zamanda karmaşık sosyal problemleri de çözmektir. Wright, şehir dışında, yeşil alanı bol, ağırlıklı olarak yeşil alan teknikleri kullanılarak sosyal sorunlara da çözüm üreten bir kent olmuştur. (Şekil 1.13)²¹

Şekil 1.13: Frank L. Wright'ın Broadacre kenti şeması

Kaynak: Zeynep Enlil, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.Ü., 1999

²¹ Stern R. Ve Massengale, J, “The Anglo American Suburb” Architectural Design Profile, London, sf.86

Broadacre Kentinin planlama düşüncesinin gelişiminde II. Dünya Savaşı sonrası otomobil kullanımının artması etkili olmuştur. Bu planda her konut için bir otomobil düşünülmüş ve araçların yerleşmenin her yerine girmesine olanak tanınmıştır.

Bu kent modelinde komşuluk birimlerinden farklı olarak minimum 1 acre (4047m²) araziye sahip tek aile evleri öngörülmekte ve komşuluk birimi için gerekli donatılar araya serpiştirilmektedir. İş merkezleri konutlara yakın düşünülmüştür.

1.2.2. Post-Modern Yaklaşımlar

Modernizm rasyonel işlevciliği baz alan, insan ölçeğini göz ardı eden, insanın mekanla olan ilişkisini en aza indiren yaklaşımına zamanla tepkiler gelmeye başlamıştır. Saf fonksiyonalizm, zoning kavramının yani farklı işlevlerin mekanda farklı yer seçiminin sorgulanması özellikle 1960'lardan sonra giderek hız kazanmıştır. Jane Jacobs, Kevin Lynch, Robert Venturi gibi isimler modernist yaklaşımın kente yansıyan sosyal, ekonomik, estetik sorunlarını tartışan ilk kişilerdir.

Endüstri çağının getirdiği kentlerin nüfusunun hızlı artışı, yeni fonksiyon alanlarına ihtiyaç duyulması gibi konuların yanı sıra özellikle ikinci dünya savaşı sonrasına acil konut gereksinimi kent tasarımında köklü değişikliklere sebep olmuştur. Yeni tasarlanan kentler ya da kent içindeki mekanlar kimliksiz, yıllar boyunca edinilen deneyimlerin doğrularından uzak bir şekilde oluşmuştur.

Modernizm yarattığı kentlerde işlevlerin gruplanması, yapıların giderek yükselmesi, sosyal yaşamı yok eden, insanlar arası ilişkileri en aza indiren mekansal çözümler sunulması tepki alınan konular olmuştur. Zaman içinde kendiliğinden oluşmuş yerleşmelerdeki sokak dokusu, evlerin yer seçimi, konutun çalışma alanları ile olan bağlantısı gibi sosyal yaşamı canlı tutan, içinde yaşayanların ait olduklarını hissettikleri mekanlar modernizmin getirdiği ilkelere göre tasarlanan, birbirine benzeyen şeker kalıbını andıran, monoton ve yüksek yapılaşmayla birlikte kaybolmaya başlamıştır.

Eski yerleşmelerde zaman içinde kendiliğinden ve ihtiyaca göre şekillenen kentsel dış mekanlar, örneğin sokaklar, insanlar için bir karşılaşma, konuşma, paylaşma yeri iken modern yaklaşımın ortaya koyduğu dış mekanlar insan ölçeğinden uzak, tanımsız çevreden kopuk, yalnızca bir yerden bir yere giderken ulaşım için kullanılan kimseye ait olamayan bu nedenle de kimsenin sahip çıkmadığı alanlara dönüşmüştür. Otomobilin varlığı şehirlerin büyümesini ve bütün bu gelişmeleri hızlandırmıştır.

Modern kente yönelik pek çok eleştiri yapılmıştır. “Bunların çoğunun çıkış noktası kent dokusunun kalabalıklaşması ile kent öğelerinin boyutlarından ve soyutlanmış olmalarından kaynaklanan anlam yitimi olmuştur.”²² Modern kent çoğu zaman eski kentlerdeki hayatın karmaşıklığına, canlılığına ve insanlara ait olduklarını hissedecekleri geçmişle bağlantı kurabilecekleri kültürel birikimlerin birer sembolü olan imgelere sahip değildir. Modern felsefenin bir ürünü olarak tasarlanan kentlere örnek olarak Chandigarh ve Brazil gibi kentleri verebiliriz.

“Brazil, 1955 yılında şehirci Lucia Costa ve mimar Oscar Nimeyer tarafından planlanmıştır. Tıpkı yeni Türkiye'nin Başkent seçiminde olduğu gibi, uzun yıllar Brezilya'da da bir başkent yeri aranmış, hatta 1892 yılında bir komisyon yerleşmeye uygun bir sit de seçmiş olmasına karşın, 1945 yılında Başkanlığa gelen Kuhitcek denizinden 1000m. yükseklikte bir platoyu (bugünkü Brazil'in olduğu yer) sit olarak seçilmiştir. Bu sit hava ulaşımı açısından olumlu olmakla birlikte diğer ulaşım akslarına uygun düşmemesine rağmen seçilmiştir.

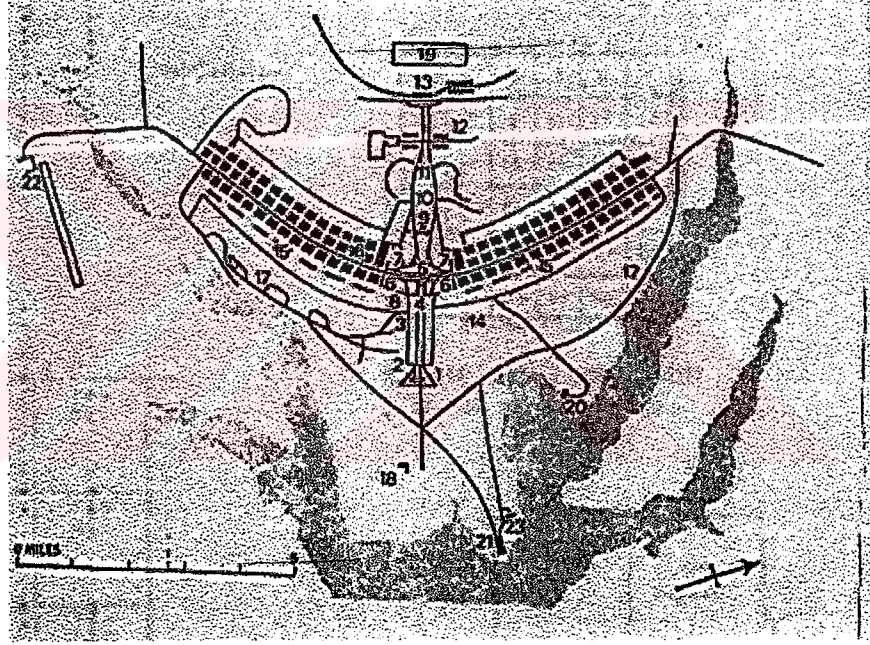
1956 yılına bu sit için yerleşme planı yapılmak üzere uluslararası yarışma açılmış ve Lucio Costa'nın planı seçilmiştir. Plan dik olarak kesişen iki akstan hareketle gelişmiştir. Ancak plan şemasının araziye uygulanması, raslantı olarak bir uçak biçimini ortaya koymuştur. Planlamada öngörülen nüfus 500 bin kişidir.”²³ (Şekil 1.14.)

²² Colquhoun Alan, a.g.e. sf:88

²³ Çubuk Mehmet, a.g.e.

Brazil kenti belirli bir formda tasarlanmış, işlevler için mekanda en uygun yerleşimi yapılmış ancak Brezilya'ya ait yerel özellikler dikkate alınmamıştır.

Brazil kentinin doğal yapının sunduğu olanaklar ve yörenin soysa-kültürel yapısı göz ardı edilerek, dünyanın herhangi başka bir yerinde de uygulanabilecek bir formda planlanması yöre insanını olduğu gibi oradan beklentisi olan diğer insanları da rahatsız etmektedir. Bir yarışma sonucu seçilen plan teknik anlamda başarılı olsa bile insanların ihtiyaçlarına tam olarak cevap verememektedir.

Şekil 1.14: Lineer formdaki Brazil Kenti

Kaynak: Zeynep Enlil, 20.yy. Kent Tasarımları Ders Notları , Y.T.Ü., 1999

Modern kentte yerel özelliklerin kaybolması, kentlerin köksüz, kimliksiz olması, içinde yaşayanlara ait oldukları hissini veren mekansal imgelerden yoksun olması post modern düşüncenin eleştirdiği noktalar arasındadır. Modern felsefenin bir ürünü olan modern kentlerde yaşayan modern insanlar giderek içinde yaşadıkları mekana ve topluma yabancılaşmaya başlamışlardır. İnsan ölçeğinden uzak, otomobil baz alınarak tasarlanan kentlerde geniş alanlar içinde yüzen yüksek bloklarda oturan, gökdelenler içinde bir çalışanın diğerini görmesine olanak tanımayan ofislerde

çalışan modern kentin insanların karşılaşma, tanışma, sohbet etme, görüşme olanakları giderek yok olmuş bu da insanları bireyselleşmeye ve yalnızlığa itmiş, insanları içinde yaşadıkları topluma yabancılaştırmıştır. Bu da beraberinde bir takım sosyal sorunları getirmiştir. Kentlerde suç oranı giderek yükselmiştir.

Modern dönem ve onun şehirciliğe önemli bir katkısı olan CIAM toplantılarında ortaya çıkan şehri oturma-çalışma-ulaşım-eğlenme dörtlüsüne göre tasarlama yaklaşımına karşın Post-Modern dönemde eski kentlerde var olan ve hayatın canlılığını sağlayan, sosyal ilişkileri düzenleyen sokak-meydan-mahalle-Pazar yeri gibi tasarım birimlerini yeni kent tasarımlarında kullanarak modern kentin sorunlarına çözüm bulmak için arayışlar başlamıştır.

1.3. KOMŞULUK BİRİMİ TASARIMI

Birbirleriyle ilişkili üç karşılıklı düşünce örgüsü bize komşuluk birimi tasarımı hakkında bilgi verir:²⁴

İlk olarak; komşuluk birimlerinin yer (aidiyet) duygusu oluşturarak oraya özgü kimlik ve karakter sağlamasıdır. Bu alanın fiziksel karakteri ile ilgili olarak yüzeysel bir kimlik duygusu yaratırken, aynı zamanda alanın sosyokültürel karakteri ile daha derin ve daha anlamlı kimlik duygusu yaratılır yani yerin-mekanın deneyimi ile bu özellik zamanla artar.

İkincisi; komşuluk birimlerinin sosyal hedeflerle beraber veya onlar olmaksızın, şehirsiz alanların planlanmasının göreceli-pragmatik yolunu sağlar. Yüksek ve hızlı gelişmenin yerine tercihen daha geniş bir şeyler sağlamaya yönelik girişimler vardır. Karışık kullanım veya "dengelenmiş" alan, tek fonksiyonlu konut gayrimenkullerinin yerine tercih edilmektedir. Artarak gelişmenin daha sürekli biçimlerinin kovalanması bazı yaklaşımlar getirir, örneğin komşuluklar daha kendine yeterli bir biçimde tasarlanabilir, çalışma alanlarının ve rekreasyon alanlarının eve yakınlığı ile ulaşım

²⁴ Carmona M, Health T, Oc T, Tiesdell S, Public Places-Urban Spaces, sf:114-119

harcanan süre azaltılır.

Üçüncüsü ise, komşuluk birimlerinin daha fazla sosyal karşılıklı ilişkinin yaratıldığı alanlar olarak tasarlanabilir. Komşuluk birimi tasarımı daha sıklıkla çevresel determinist fikir ile bağlantılıdır. Belli kesin planlarda, formlarda ve alan kullanımlarında 'toplum'un oluşumuna yardım eder.

Blowers, 5 tip komşuluk birimi tanımlar..²⁵

- Tek ortak özellikleri mekansal yakınlık olan "*Keyfi-ihiyari*" komşuluk birimleri,
- Ortak çevre ve kimlik ile birlikte "*ekolojik*" ve "*etnolojik*" komşuluk birimleri,
- Belli sosyo-ekonomik veya etnik gruplar tarafından yerleşmiş "*homojen*" komşuluk birimleri
- Hizmet koşullarının coğrafi haritalarından türetilen "*fonksiyonel*" komşuluk birimleri,
- Birbirine yakın yerleşmiş -sosyal olarak homojen grupların oluşturduğu-sosyal bağlantıları birbirine geçen "*Toplum*" komşuluk birimleri

Talen, fiziksel tasarıma bağlantılı topluluk teriminden uzak durmayı tavsiye eder ve bunun yerine topluluğun belli elementlerinin kullanılmasının kentsel tasarım konteksinde-bağlamında daha iyi duygular oluşturduğunu önerir.²⁶ Örneğin; "Sakinler arasındaki karşılıklı etkileşimler " yani görsel ve göz temasının artırılması için fırsatların sağlanması yoluyla insanları birbirleriyle ilişkilendirmektir. Görsel temaslar sosyal etkileşimin yüzeysel formlarını ilişkili olarak canlandırır ve teşvik eder. Daha derin ve sürekli etkileşim için bu sakinler bazı ortak özellikler içermelidirler. Gans, yerleşim-oturma çevrelerindeki çalışmalarında şunları not etmiştir;²⁷ akrabalık sosyal etkileşimi başlatıp, daha az yoğun bir şekilde sürmesini

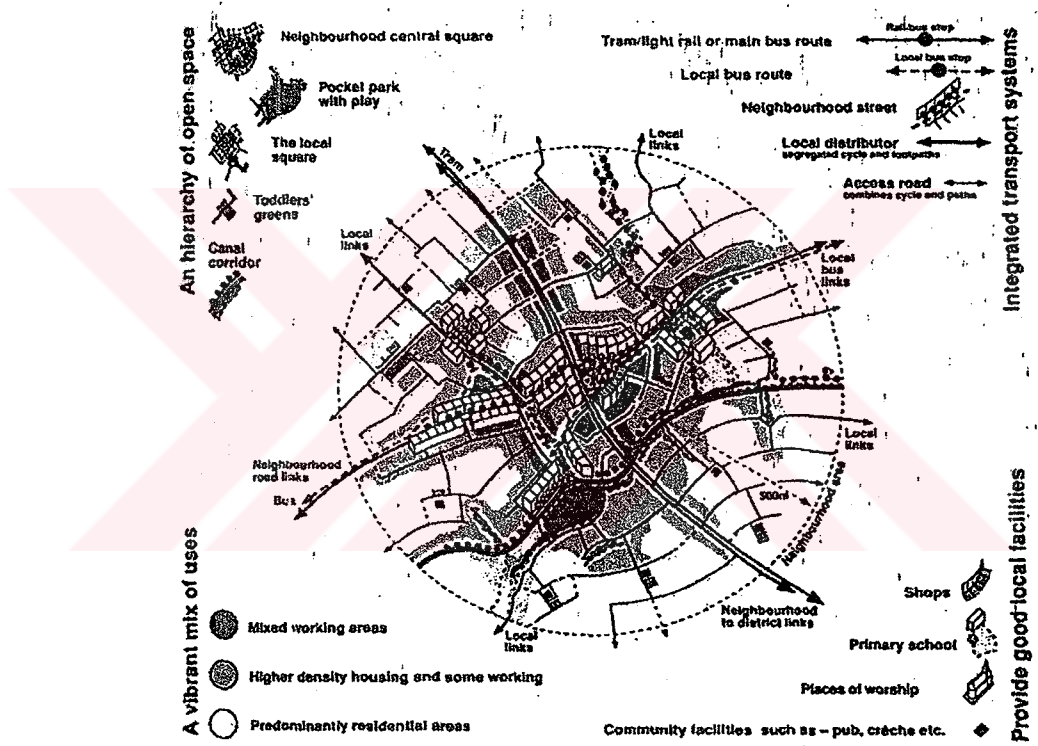
²⁵ Carmona M., Health T., Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

²⁶ Carmona M., Health T., Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

²⁷ Carmona M., Health T., Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

sağlarken, diğer yandan arkadaşlık sosyal homojenlik için gerekli olan ve sürdürülebilirliği daha uzun olan bir olgudur.

Günümüzde komşuluk birimleri tasarımındaki kavramların gelişiminde tutarlı bir biçimde “*karma kullanım prensibi*” nin üzeri vurgulanır. Karma kullanımının çevresel ve sosyal sürekliliğin amaçları için değerli olduğu göz önünde tutulur.

Şekil 1.15: Karma fonksiyonlu komşuluk birimleri.

Kaynak: “Public Places-Urban Spaces”, sf:116

Örneğin Leon Krier, kentsel fonksiyonların mekanik ayırımı ile sonuçlanan zonlamayı onların organik olarak entegre edimesine tercih eder. "Avrupa şehri"nin tekrar yapılanma önerilerine dayanarak ona göre 35 hektarı ve 15.000 nüfusu asmayacak bölgeler de kentsel parçalarda yalnız karma kullanımın olması gerektiğini ve kentsel yaşamın günlük fonksiyonları olan barınma, çalışma, boş vakit aktiviteleri

ile entegre olması gerektiğini savunur.²⁸

Birmingham BUDS planına dayanarak (Tibbalds 1990) ve Seattle ve Portland gibi Amerika şehirlerindeki emsalleri düşünülerek, karma kullanım konsepti 'kentsel bölgeler' ve karakteristik komşuluklar İngiltere'deki, merkezi şehir tasarım planları serilerinden etkilenmiştir.(Glasgow, Leeds, Sheffield ve Leicester) Bunlarda amaç mevcut karakteri güçlendirmek ve tanımlamak ve yeni karakter tanıtarak fırsatları vurgulamaktır. Şehirsiz bölgelerin Konsepti, aynı zamanda İngiltere'deki kentsel köyler forumunda da dile getirilmiştir. Geleneksel komşuluk devam ederken "kentsel köyler" in gelişiminin artırılmasının kurulması (Aldous , 1992) Amerika tabanlı Yeni şehircilik akımının anahtar elementi olmuştur.

Komşuluk konsepti tasarımı düşünülerek bazı merkeze ait konular şu başlıklar altında tartışılabilir.²⁹

- Boyutlar
- Sınırlar
- Sosyal uygunluk
- Sosyal karışım

1.3.1. BOYUTLAR

Optimal komşuluk boyutları hakkında kesin bir kabul olmayıp birçok tartışma vardır. Kavram daha çok nüfusun, alanın (bazen okullara ulaşma alanı-daha çok rahat yürüyüş mesafesi), veya her ikisinin karışımı ya da çıkarımsal olarak daha sosyal grupların türediği küçük kasaba ve köylerde olan topluluklar terimleri ile ifade edilir. Jane Jacobs, bir yandan sabitlenmiş başlangıç nüfusunun kurulmasının yanlışlığını vurgularken geniş bir şehirdeki 10.000 kişilik nüfusun aynı nüfusa sahip diğer küçük bir kasabanın sahip olduğu doğal olarak oluşmuş kesişim bağlantılarından yoksun olacağını iddia eder.

²⁸ Carmona M, Health T, Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

²⁹ Carmona M, Health T, Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

Jacobs üç kullanışlı komşuluk birimini tartışır:³⁰

- Bütün olarak bir şehir,
- Şehir sınırlarının 100.000 ve daha fazla olduğu ve temel olarak politik açıdan belirgin önemde olabilecek yeterli genişlikte olan komşuluklar,
- Cadde komşuluğu.

Araştırmalar ve tartışmalar şunu göstermektedir; tanımlanabilir komşuluklar ne insanların sosyal ilişkilerine gerektiği gibi cevap verebilmektedir ne de bu gibi alanlarda yaşayanlar gerektiği kadar komşuluk birimini algılayabilmektedirler. Komşuluk ve topluluk genel kavramları daha çok yukarıdan aşağıya olabilecek yapılardır aşağıdan yukarı bakıldığında az bir anlam üretilir, gözlemlenir.

LEE (1965) yaşayanların algıladıkları üç komşuluk birimi tanımlar;³¹

- Sosyal-tanıdık komşuluklar,
- Homojen komşuluklar,
- Sosyal şartlar-birim komşuluğu.

İnsanların sosyal ilişkilerine en çok benzeyen sosyal tanıdıklık komşuluğudur. Üstteki şema (şekil 1.15) küçük bir fiziksel alanı ifade eder bazen yarım düzine cadde sadece konut alanlarını içerir köşelerde yer alan bazı dükkanlar konut alanlarında ayrı olarak çeşitlenerek bu alanlarla yerleştirilir. Saf katıksız yakınlık, ailelerin herkesi tanıdığı bir durumu üretir.

1.3.2. SINIRLAR

Sosyal ve fonksiyonel etkileşimin gelişimin, topluluk duygusunun ve alanın kimliğinin arttırıldığı belli alanlar tanımlayarak sınırların belirginleştirilmesidir. Jacobs en iyi çalışan komşulukların başının ve sonunun olmadığını tartışır. Onların ana başarısının onların birbiri üzerine kapanması ve birbirine karışmasından

³⁰ Carmona M, Health T, Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

³¹ Carmona M, Health T, Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

olduğunu düşünür. Yeni ufuklar açan seminer notlarında ' şehir ağaç değildir' der Christopher Alexander şehirle birlikte üniteler halinde ayrılmış komşuluk birimlerinin tanımını tartışır. Onun tartışması küçük sistemlerin daha geniş olanlarına bağlanması veya daha kompleks olanlarına bağlanmasıdır. Buna göre Alexander sıçramış komşuluklar ve/veya fonksiyonel zon alanları kurulmuş şehir planlarını kullanışsız bulur.

Benzer bir şekilde Lynch, şehir planlamanın bir komşuluklar serisi olarak görülmesi ya değersizdir yada sosyal ayrımcılığı destekleyen nitelikte olduğu görüşündedir. Çünkü her iyi şehir hücrel bir yapı yerine devamlı bir dokuya sahiptir.³²

1.3.3. SOSYAL UYGUNLUK VE ANLAM

Kendine yeten komşulukların fikri, özellikle artan mobilizasyon (araba tabanlı) ve elektronik iletişim göz önünde tutulursa çağdaş topluma sınırlı uygunluğu yönünden eleştirilir. Bir yandan “yer toplulukları” varken onlar tamamlanarak herhangi bir coğrafi alandan kopan çözülen “ ilgi toplulukları” bunların yerine geçer.

Artık ortak paylaşılan alanlar ve toprak daha fazla toplumsal ve sosyal etkileşiminin ön koşulu olarak gerekli değildir. Çok yüksek mobil devrinde insanlar artık eskisi gibi topluluk veya komşuluk duygusuna ihtiyaç duymayı istemeyeceklerdir. Onlar artık tüm şehirden ve hatta ötesinden iş, rekreasyon, dükkanlar, eğlence alanları, arkadaşlar seçebilmektedirler. Konu artık mekansal iletişim ağları içinde mobilizasyonu veya mekansal yakınlığı, iletişim ağları arasında birini veya diğerini tercih etmek değildir. Bunun yerine iki fırsatın da sağlanması ve insanların kendi dengelerini bulabilmeleri için bir yere izin vermektir.

³² Carmona M, Health T, Oc T, Tiesdell S, a.g.e., sf:114-119

1.3.4. SOSYAL KARIŞIM VE DENGELİ TOPLUMLAR

Komşuluk ve toplum yaratma üzerine tüm girişimlerin genel eleştirisi sosyal mühendislik işinin sosyal açıdan dengeli komşuluklar ve toplumlar yaratma teşebbüslerine indirilmiş olmasıdır. Sosyal karışımın bazı elementleri bununla beraber genellikle arzu edilebilir ve karışmış ve daha iyi dengelenmiş komşulukların çeşitli faydalı kolları olabilir. Şehrsel köy forumu ve yeni şehircilerin her ikisinde de şu vurgulanır; çeşitli ev fiyatları ve kullanım sürelerinde çeşitlilik olmalıdır.

İngiliz planlama rehberi aşağıda sayacağımız avantajları listeler;³³

- Toplumsal hizmet ve kolaylıklar için daha iyi dengeli talep sağlamak (okullar, rekreasyon alanları ve yaşlılar için bakım alanları gibi)
- Ömür boyu komşuluklar için fırsat yaratmak böylece insanlar komşulukları içinde evlerine hareket edebileceklerdir.
- Aynı tip konut konsantrasyonundan uzak tutarak komşulukları daha dayanıklı yapmak.
- Toplumlara kendine yeterli kılmak (çocuk bakım alanları, alışveriş alanları, bahçeler düzenlemek gibi)
- Gün ve akşamüzeri gelen gidenlerle gözetim altında tutmaya yardımcı olmak.

Karışık komşuluklar ayrıca yapı form ve ölçeğinde çeşitlilik sağlayarak alanı potansiyel olarak görsel açıdan daha ilginç ve yerel karakter ve özelliklerin daha fazla faaliyet alanı ve sahanın izlendiği bir yer yapar.

Sosyal karışımı sağlamak çoğu zaman bir problemdir. Sosyal karışımı başarılı ve sürdürülebilir olarak tersine çevirmek için göreceli olarak bağımsız mülk marketi yaratma ve bizim gibi insanların yaşadığı alanlarda olma arzusu çoğu zaman sağlanması güç bir istektir. Komşulukları sosyal homojenliğin olduğu topluluğa doğru yayılır ve geliştirir. Bunun yanında belli kesin gelişme dokuları ve tasarım

³³ Carmona M., Health T., Oc T., Tiesdell S., “Public Places-Urban Spaces”, sf:114-119

stratejileri tarafından gerginlik kötüleştirilebilir. Konut gelişiminde yüksek derecede Pazar-piyasa kısımları gelişimleri, her biri tasarlanmış tek tip konut, yerleşen ve fiyat aralığı ayrı kabuklara bölerek elde edilebilir. Bu tür kabuklardan oluşmuş yarı kentsel peyzaj gözlemlenerek dakikalık gelir gelişimlerini izleyerek bu yolla acımasız ayrıcalık üzerine yorumlar yapmıştır. Her zaman daha iyi ve daha kötü komşuluklar vardır ve zengin her zaman sıklıkla fakir kesimden göç alır ama hiç bir zaman bu kesinlikte ve doğrulukta olmaz. Aksi halde kesin gelişim dokuları sert ayırım içinde sonuçlanmadan kendine özgü element sağlayabilirler. Geleneksel komşuluklarda ev fiyatları ve kullanım süreleri tipleri Tipik bir biçimde oluşan arka bahçelerin birbiri ile karşılaştığı yarı blokların değişmesiyle şehirden şehire gözle görülür bir biçimde çeşitlenebilir. Karışım tasarruf gelişimleri üzerine İngiltere’de yapılan güncel araştırmalar göstermektedir ki cadde cadde veya blok blok olması yerine yalnız karma caddelerde tasarruflarla çapraz tasarrufların sosyal iletişimi teriminde faydalar oluşur ve cadde en güçlü sosyal üniteyi ve inter alia -iç alle özelliği gösterir.

Pek çok ilke komşuluk birimi tasarımında “yeni köyler forumu” ve “yeni şehirciler”in savunduğu gibi sürdürülebilir tasarımı da desteklerler. Komşuluk birimleri kesin sosyal karakterlere sahip olsun veya olmasınlar, onlar aitlik hissi uyandıran ve belli özellikte karakter ve oturanlarla tanımlanan yerlerdir. Problemler daha sıklıkla çoğu zaman daha iyi komşuluk tasarımı kurallarının keskin olarak uygulamaya çalışılmasından kaynaklanır. Örneğin topluluğumuza otonomik keskin ve geniş çizgilerle tanımlanmış katı komşulukların standart ünitelerinin, fiziksel sosyal alakası, anahtar olarak topluluklara uymadığı şeklinde sonuçlanmışlardır. Doğma yerine dikte edilmeye çalışılan komşuluk birimleri yalnızca yerel genel arzu edilir tasarım ilkeleri toplamı ile geçerli olan sosyal ekonomik ve politik gerçeklere yerel kapsam ışığı altında adapte olabilirler.

1.4. BÖLÜM SONUCU

Planlama, kavramsal olarak, “belirlenen hedefe ulaşabilmek için var olan olanaklar ve karşılaşılan/karşılaşılabilecek sınırlayıcılar çerçevesinde, yapılabilecek eylemler konusunda karar verme ve bu eylemleri hayata geçirme sürecidir.”³⁴

Kent planlaması ise; “kenti oluşturan üç temel bileşenin (sosyal, doğal ve fiziksel çevreler) “karşılıklı ilişkilerinde ve ilişki sisteminde ortaya çıkan sorunlara sistemli çözümler getirebilmeye yönelik” bir ulusal varsa bölgesel yerleşme ve kalkınma planı çerçevesinde, bilimsel yöntemlerle yapılan araştırmalara dayanılarak hazırlanan, kentin ekonomik, toplumsal, çevresel ve fiziksel açıdan gelecekte ulaşması istenen düzeyin gerçekleşmesi için gerekli plan, program ve projelerin hazırlanması ve bunların uygulanma sürecini kapsayan bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir.”³⁵

Kent sorununa çözüm aranırken, kentin fiziksel yapısının ötesinde başka boyutlarının da olduğu (sosyal, ekonomik, kültürel) ve tüm boyutlarının dinamik bir yapıda, karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu göz ardı edilmemesi kesinleşen bir ilke olmuştur.

Sanayileşmeye koşut olarak gelişen modernizasyonla birlikte geleneksel yerleşim dokusu ile kullanıcı ilişkileri farklılaşmaya, modernizmin öngördüğü yaşam tarzı hakim olmaya başlamıştır. Geleneksel yerleşmelerde insanların yaşamları içine giren mekansal yapı ve bu mekansal yapı içindeki yaşam modernleşmeyle birlikte parçalanarak yeni bir yapılanmaya girmiş ve geleneksel yaşam yavaş yavaş yeni düzenlere boyun eğmiştir.

Modern hareketin mimarları tarafından formüle edilen komşuluk kavramı salt barınma gereksinimi değil barınmayla birlikte bazı ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçları da karşılamak hedefindedir. Komşuluk birimi tasarlayanlara göre

³⁴ Aydemir S.E, “Planlama ve Planlamanın Evrimi”, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Ekim 2004, Trabzon, sf:41

³⁵ Aydemir S.E, a.g.e., sf:41

donatıların yerleştirilme şekli, konut alanları arasındaki yeterli sirkülasyonu başarmanın yoludur. Konut alanları arasındaki hareket ile de insanlar arası etkileşimin artırılacağı düşünülmektedir. “Topluluk duygusunun gelişmesi gibi sosyal bir hedefe yerel ortak bir alanda “bir arkadaşlık ağı” geliştirilmesi yoluyla ulaşılabilir.”³⁶

II. Dünya Savaşından önce gelişen, komşuluk ünitesi ile ilgili iki konsept kent tasarımcıları ve mimarlar üzerinde çok önemli bir etkiye sahip olmuştur. Birincisi, New York bölge Planında (1927) Clarence Perry tarafından önerilen komşuluk ünitesidir. İkincisi, Le Corbusier’in düşey komşuluk ünitesidir. İkincisi gelecekteki insan davranışlarını temel almışken, birincisi geçmişi dikkate alan bir modeldir.

Le Corbusier yüksek gelir grupları için bina tasarımına bunu savunmuştur ve Clarence Perry ve Frank Lloyd Wright da münferit aile konutları çevresi tasarımında kullanmıştır. Hepsinde de temel fikir merkezi servislerle konuttaki tüketiciler arasındaki fonksiyonel mesafeyi kısaltmaktır. Bunu koridor, yaya yolları kesişmelerini arttırmak ve yaya trafiği güvenliğini artırarak yapmaya çalışırlar.

Le Corbusier’in Marsilya toplu Konut Birimi (1945-52) bu düşüncelerini yansıtan tasarımıdır. Planda binanın merkez katında alışveriş kullanımları ve çocuklar için ayrılan alanlar, çatı katında diğer toplumsal alanlar vardır. Alışveriş bölümleri kolaylıklar sunmuştur. Orada yaşayan insan memnundur, fakat topluluk hissi arzu edilen düzeyde değildir.

Komşuluk birimleri tasarım düşüncesinin varlığı başarılı ve arzu edilen komşuluk birimlerinin zaten var olduğu ve prensip olarak mümkün olduğunca bu var olan birimlere benzer komşuluk birimleri yaratmaktır. Komşuluk birimlerinde iyi gelişmiş bir gelenek vardır. En önemli fikir Sistematik bir şekilde organize edilmiş ve geliştirilmiş kentsel alanlar yarattığı 1920’li yıllarda Amerika’da geliştirdiği “Clarence Perry” nin komşuluk birimidir. Fiziksel tasarım ve komşuluk planının bir

³⁶ Lang Jon, a.g.e. sf:171

araya getirildiği çalışmada komşuluk interaksyonu (birbirini etkilediği) topluluk bilincinin oluşturulduğu, komşuluk karakter ve kimliğinin ve sosyal dengenin oluşturulması gibi sosyal hedefler yer almaktadır.

Clarence A. Perry 1927 yılında komşuluk ünitesi fikrini geliştirmiştir. Konutların yakınına başlıca hizmet donatılarının yerleştirilmesiyle komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır. Perry'den önce Amerika'da Henry Wright ve B. Clarence Stein'in New York yakınlarındaki Radburn toplu konut yerleşmesi şehirciliğin gelişmesine belli bir şekilde katkı sağlamıştır. 25.000 nüfus için öngörülen Radburn yerleşmesine oturması düşünülen nüfusun New York'ta çalışacağı düşünülmüştür. Bu konut yerleşmesine her biri 7500-10.000 nüfus büyüklüğünde 3 ilkokul birimi vardır. Teorik olarak ilkokullar 800metre çaplı bir eylem çemberi içinde asıl büyük merkezin ise 1600metre çaplı bir eylem çemberinin merkezinde yer aldığı görülmektedir.

Radburn topluluk yaratma hedefi olan komşuluk biriminin ilk prototipidir. Finansla nedenlerle projenin tamamı uygulanamamıştır. Bununla birlikte fiziksel tasarım ile sosyal sonuca ulaşmak için gösterilen gayretin limitini ve potansiyelini göstermek için yapılan kısım yeterlidir. Radburn fiziksel çevre ve insan davranışların arasındaki ilişki hakkında net görüşler ortaya koymuştur.

Radburn yerleşmesi geleneksel yapı adasının yerine süper bloklar ile yaya ve taşıt ulaşımının ayrılması, hiyerarşik ulaşım sistemi, park ve bahçelere bakan yaşama ve yatak odaları, geçiş koridorlarına bakan servis odaları, bir park sistemi ve komşuluk ünitesinin omurgasını oluşturan çeşitli amaçlara hizmet eden yaya yollarından oluşur. Bu projede önerilen yaya-taşıtlarının ayrılması ve farklı kotlarda çözüm fikri bir yenilik olarak uzun süre Avrupa'da uygulanan "Radburn Sistemi"ni doğurmuştur. Radburn onu destekleyenlerin sosyal başarı açısından beklentilerini tamamen karşılamasa da orada oturanlar, ihtiyaçlarının son derece iyi karşılandığını düşünmüşlerdir.

Topluluk yaratma hedefinde olan Amerika'lı teorisyenler kente göre daha küçük ölçeği olan yerleşmelerden esinlenmişlerdir, zira bir kentten çok, küçük bir kasaba veya köyde ilişkiler daha samimi, dostluklar rahat ve kalıcıdır. Kişiler arasındaki destek daha çoktur ve bu da orada yaşayanların kendine güveni arttırmakta ve aidiyet duygusunu oluşturmaktadır.

Küçük topluluklarda, rekreasyonun ve insan aktivitelerinin daha serbest formları teşvik edilmektedir. Her topluluğun merkezinde alışveriş ve toplanma alanları vardır. Bu alanlar insanlara karşılaşma ve tanıma olanağı sağlar. Alışveriş alanlarının kullanımı ile ilk grup ilişkileri gelişmiş olur. Fakat bu ilişkilerin daha da güçlenmesi sonucuna ulaştırmaz. Çünkü nüfus lokal düzeyde heterojendir. İnsanların mecburi komşuları vardır. Fakat köylerde nüfus homojendir ve komşuluk ünitelerinde kapalı sistemler yoktur, biraz açıklık göze çarpar. İnsanlar kendi sokağında oturanların çoğunu tanır. Bu da insanların toplumsal değerlerini arttırmaya yardımcı olur.

İnsanoğlunun tarihinden bu yana varlığını sürdürme çabasıyla ortaya çıkardığı barınma mekanları dönemsel ayırt edici özellikleri dışında ortak bir kritere sahiptir. O da; insanın kendini ve yakınındakileri güvenli bir yerde yaşatma isteğidir. Bu koruma ve korunma isteği büyük ölçekte, halklar için kale surları olarak ortaya çıkmış, günümüzde kentin ilişkilerinin gittikçe daha parçacıl ve resmi olması, aile kavramının zayıflaması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin yerine statü arkadaşlığının almasıyla, bir grup konut yapısının etrafını çeviren 2 metrelik duvarlar haline dönüşmüştür.

Komşuluk birimi olamayacak kadar küçük ve noktasal tasarlanan konut siteleri, güvenli ve korumalı özelliklerini ön plan çıkartarak metropoliten insanının korkularına ve lüks ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla son dönem kent planlamasında tartışılan bir konu olmaktadır.

BÖLÜM II

İSTANBUL METROPOLİTEN KENTİNDE OLUŞAN KONUT YERLEŞME BİÇİMLERİ VE KENT GÜVENLİĞİ İLİŞKİSİ

İnsan çevresini nasıl ki kendi gereksinimlerine göre düzenler ve şekillendirirse; çevre de onun kişiliğini davranışını o derece de şekillendirir. Günümüz çağdaş insanın yaşadığı hayattan ve dolayısıyla da yaşadığı mekanlardan beklentileri geniş ve birbiriyle ilişkili bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu yelpazenin en önemli parçaları arasında kendini *güvenli hissetme* duygusunun tatmin edilmesi gelmektedir.

2.1. GÜVENLİK KAVRAMI

Güvenlik kavramı kısaca, kişilerin canlarına, ırzlarına ve mallarına gelebilecek tehlike ve tehditlerin yokluğunu ifade etmektedir.³⁷

Bir tanımıyla diğer bireylerin umumi ve umuma açık yerlerde saldırıya zorlamaya, itilip kakılmaya, kazaya ve engellemeye uğramadan dolaşabilmelerini veya bulunmalarını, can ve malları için endişe duymamalarını anlatır.³⁸

2.1.1. GÜVENLİK GEREKSİNİMİ

Gereksinimler dizisi ile tanınan Abraham Maslow'un insanın doyurulmamış gereksinimleri ile güdülenmesini ifade etmesi, kuram bir pramit gibi düşünülürse, sıralamanın üstündeki gereksinimler doyurulmadan önce, alttaki gereksinimlerin doyurulması gerektiği ifade edilmektedir.³⁹

³⁷ Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1998

³⁸ Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedi, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1998

³⁹ Birer E. D, "Sosyal Çevre-Konut İlişkisi Ataköy-Şirinevler Etkileşimi", *Mimarist Dergisi*, sayı:7 sf:65-68

Maslow'un Temel Gereksinimleri	Sosyal-Kültürel Psikolojik Tasarım Konuları
A. FİZYOLOJİK	1. Barınma 2. Olanak 3. Erişebilirlik
B.KORUNMA-GÜVENLİLİK	4. Gizlilik 5. Kalabalıktan Arınma 6. Alansallık 7. Kolay Yönlenme
C. SOSYAL GEREKSİNİMLER	8. Ortak İletişim Alanları 9. Simgesel Estetik Değerlerin Dışavurumu 10. Katılma
D. SAYGINLIK-TANINMA	11. Özdeşleşme 12. Kendinlenme
E. YETENEKLERİ GELİŞTİRME	13. Gelişme-geliştirmeye fırsat 14. Seçenek Özgürlüğü
F. DUYGUSAL-ESTETİK	15. Dışavurum 16. Biçimsel Estetik

Şekil 2.1: Maslow'un temel gereksinimleri

Kaynak: Birer, E. D., "Sosyal Çevre-Konut İlişkisi Ataköy-Şirinevler Etkileşimi", Mimarist, 2003, sayı:7 sf:65-68

Leroux'a göre öncelikli ihtiyaçların yerine geçmeyecek olan, fakat insanın çevresini oluşturan diğer tamamlayıcı gereksinimler dört grupta toplanmaktadır.⁴⁰

- İkamet edilebilirlik gereksinimleri
 - .Sağlığa yararlılık gereksinimleri
 - .Faydalılık gereksinimleri
 - .**Güvenlik** gereksinimleri
- Dayanıklılık gereksinimi
- Ekonomik gereksinme
- Görünüme ilişkin gereksinimler olarak ifade edilmektedir.

Cooper'ın sınıflandırmasına göre;⁴¹

⁴⁰ Apak, S., a.g.e, sf:11

- Barınak
- **Güvenlik**
- Konfor
- Sosyalizasyon ve kendini ifade etme
- Estetik

Lindgreen'in yönlendirici kavramlar (directive concepts) adını verdiği temel kullanıcı gereksinimlerini oniki başlık altında ele almıştır.⁴²

- Mekan
- Barınak
- **Emniyet**
- Dinlenme
- Mahremiyet
- Aktif ve Pasif Rekreasyon
- Konfor
- İç ve Dış Sosyal İlişki
- Ortam
- Temizlik
- Estetik
- Kendini İfade etme

Bu sınıflandırmaların temelde birbirine benzer oldukları görülmekte ve barınma gereksinimin en başta geldiği görülmektedir. Dolayısıyla kullanıcı dış etkenlere ve barındığı yapıya karşı güvenlik içinde olmayı istemektedir.

⁴¹ Roderick J. L., Housing Dwellings and Homes, Design Theory, Research and Practice, John Wiley and Sons Ltd, London, 1987

⁴² Basart A. H. M., Problems Concerning Human Requirements and Their Solution in Housing, C. I. B., Activities of International Organizations, 1966, No:1-2, sf:7-9

İnsanların güvenlik gereksinmelerini üç boyutta ele almak mümkündür.⁴³

Tehditin İçeriği	<ul style="list-style-type: none">- İnsanın öz varlığına yönelik- İnsanın malına-mülküne yönelik- İnsanın ortaya çıkardığı ürünlere yönelik- İnsanın kurduğu toplumsal ve ekonomik düzenin sürekliliğine yönelik
Tehditin Yeri	<ul style="list-style-type: none">- İkamet alanları- Ticaret alanları- Sosyal donanım alanları- Sanayi alanları- Rekreatif alanlar
Tehditin Yöntemi	<ul style="list-style-type: none">- Kaza- İhmal- Kusur- Suç- Afet

Çevresel tasarım yoluyla suç önleme alanında yapılan bir çalışmaya göre ortaya çıkan sınıflandırmaya göre güvenlik stratejileri üç kategoriye ayrılmaktadır.⁴⁴

Organize edilmiş	korumalar, özel güvenlik şirketler
Mekanik	alarm cihazları, kameralar, parmaklıklar
Doğal	is istasyonlarının yerleştirilmesi, mekansal tanımlamalar, pencerelerin lokasyonu

Mekanik önlemler kilitler, parmaklıklar gibi engelleyici öğeler ile birlikte alarm cihazları, kameralar gibi kontrol ve uyarıcı unsurları da kapsamaktadır. Bunun

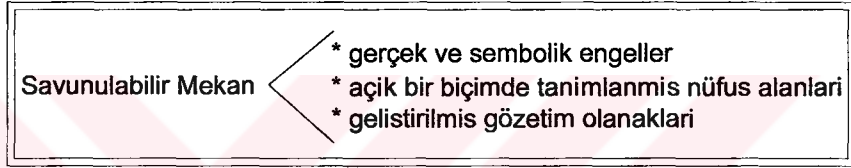
⁴³ Apak S., a.g.e, sf:13

⁴⁴ Lab S. P., Crime Prevention, Approaches Practices and Evaluations, Anderson Publishing Co., London, 1988

dışında kendi kendini savunan sosyal bir dokunun fiziksel ifadesini yaratacak doğal stratejiler ön plana çıkartılmalıdır.

Üç başlık altında toplanan stratejilerin uygulamaya geçmesiyle oluşacak kavramın genel terminolojisi “*Savunulabilir Mekan*” kavramıdır.

Savunulabilir Mekan; bir çevreyi sakinlerinin kontrolü altında bulundurmak için birleşen çeşitli mekanizmaların yerini tutan bir terimdir.⁴⁵

Jane Jacobs’un “The Death and Life of Great American Cities” kitabında, bir yerleşme alanındaki insanların daha aktif olarak konut dışı günlük hayata katılımlarının yerleşmedeki insanları birbirine daha çok yakınlaştıracacağı, etkileşimi arttıracacağı ve sonuçta ortak kullanım alanlarındaki yoğunluğun artacağını ileri sürmekte ve sosyal kontrol mekanizmalarından doğal gözetimin önemine işaret ederek “*caddedeki göz*” deyimini ortaya atmaktadır.⁴⁶

Jacobs “Güvenli” konut alanları için şu tasarım ve yerleşme ilkelerini önermektedir.⁴⁷

- Binaların caddelere doğru yönlendirilmesi, kullanıcılar tarafından yapılan gözetimi teşvik edecek; “Cadde Üzerindeki Gözlerin” çoğalmasına neden olacaktır. Bunun bilinmesi, insanların caddeleri kullanmada daha az tereddütlü olmalarını sağlayacak; iç ve dış kullanıcılar tarafından yapılan gözetimi arttıracaktır.

⁴⁵ Newman O., *Defensible Spaces, People and Design in The Violent City*, Architectural Press, London 1972

⁴⁶ Jacobs J., *The Death and Life of Great American Cities*, Vintage Books, New York, 1961

⁴⁷ Jacobs J., a.g.e., 1961

- Kamusal ve özel etki alanları net olarak birbirinden ayrılmalıdır. Böylece sahiplenen, ilgilenilen ve gözetilen mekanlar geçip gidenler ve diğerleri için belirgin olacaktır. Bu tanımlamaların netliği dikkatsiz, ihmalcı suçluları caydıracaktır.
- Kamunun kullanımındaki dış mekanlar, yoğunlaştırılmış olarak kullanılan alanlara yakınlık ölçüsünde konumlandırılmalıdır. Aktif lokasyonlardan uzak mesafedeki binalar veya yeşilliklerle ayrılmış parklar, oyun alanları ve dinlenme alanları güvenlik hissi vermeyecektir. İnsanlar yanı başındaki potansiyel yardımın eksikliği veya yokluğu sebebiyle rahatsızlık hissedecek olurlarsa bu bölgeleri kullanmayacaklardır.

Savunulabilir Mekan kavramının dayandırıldığı ve geliştirildiği dört ana kategori şöyledir:⁴⁸

- Fiziksel çevrenin, algılanan teritoryal etki alanları yaratma kapasitesi; Sakinlerin, teritoryal tutumlar ve özel haklar üstlenme yetkilerini güçlendirmek amacıyla, yerleşim alanlarını alt bölümlere ayırma ve birleştirme mekanizmaları,
- Fiziksel tasarımın, sakinlere ve yakınlarına gözetim fırsatları sağlama kapasitesi; Sakinlerin yaşadıkları çevredeki özel olmayan iç ve dış alanları tesadüfen ve devamlı olarak gözetim kapasitelerini arttırmaya yönelik mekanizmaları,
- Tasarımın, sıra dışılıktan, soyutlanmadan ve olumsuz biçimde damgalanmadan kaynaklanan algılamaları etkileme kapasitesi; Konut projelerinin, sembolik bir biçimde damgalanmasını nötralize eden mekanizmalar; (ki bunlar, soyutlanma imajını ve sakinlerin tehlikeye açık olma durumlarını iyileştirmeye yöneliktirler.)

⁴⁸ Newman O., a.g.e.

- Yerleşim alanlarının bitişik alanlarla ilişkisine dayalı güvenlik kapasitesi; Yan yana yerleştirme mekanizmaları – Bir yerleşim çevresinin, belli bir şehir ortamının içine veya “güvenli” veya “güvensiz” bir faaliyet alanına bitişik olarak konumlandırılmasının etkisi.

Sonuç olarak; “Savunulabilir Mekan”, sakinler tarafından ailelerinin, komşularının ve dostlarının güvenliğini sağlarken yaşamlarının kalitesini yükseltmek için kullanılacak bir yaşama, barınma çevresi, kendi kendini savunan bir sosyal dokunun fiziksel ifadesini yaratarak, suçu engelleyen bir konut çevresi modeli, olarak tanımlamaktadır.⁴⁹

Konut tipolojisi bağlamında, bir alt düzeyde konuyu incelemek gerekirse bir birey veya aile veya birlikte yaşayan herhangi bir küçük grup için ev düzeyinde ele alan diğer bir çalışma Boyner ve Webb’in Londra yakınlarındaki tipik bir İngiliz banliyö yerleşmesi olan ve aynı zamanda geniş modern yerleşim alanlarını da içeren Northampton “Suça Maruz Kalmayan Yerleşim” için koşullar başlığında;⁵⁰

- Orta nitelikli mekanik güvenlik
- Yüzleşen pencereler
- Arka ve kenarlarda yüksek çitler
- Bahçeye güvenli bir ön giriş
- Servisler için özel giriş
- Kamu geçiş alanları ve ev arasında bir ön alanın varlığı
- Arabalar için evin önünde park alanı
- Evin aynında kapalı bir garaj
- Kısıtlanmış araç yolu geçişleri
- Boylu boyunca geçen yaya istikametlerinden sakınma
- Geçiş yollarının gözetimi
- Konut alanlarının arasındaki yeşil alanlar,

⁴⁹ Newman O., a.g.e.,

⁵⁰ Poyner B., Webb B., Crime Free Housing, Butterworth-Heinemann Ltd., Oxford, 1991

olmak üzere oniki koşul oluşturulmakta ve bu koşulların hanehalklarının yeterli dürüstlük ve sosyal kontrol içinde buldukları varsayımı ile ele alındığı ifade edilmektedir.

2.1.2. KENT GÜVENLİĞİ KRİTERLERİ

İnsanlık tarihinde uygarlığın her zaman bir ölçütü olmuştur. 20. yüzyılda, örgütlenmiş toplumlar düzeyinde gelişmenin ölçütü, “insan hakları” kapsamı içinde yer alan “kentli hakları”dır. Kent yaşamı, düzenli kentler yaratmak amacıyla, yasaklar üzerine kurulmuştur. Ancak modern çağın gereklerine uygun geliştirilmiş kurallar sayesinde kent yaşantısı “özgürce” sürdürülebilmekte ve yaşanabilir mekanlar oluşturulabilmektedir.

Kentlerin göç hareketlerine bağlı olarak nüfusunun hızla artması, özellikle kentsel yerleşimleri sosyal kontrolün azaldığı mekanlara dönüştürmektedir. Bu değişim nedeniyle, kentlerde topluma ve kente karşı işlenen suçların oluşmamamsı ve engellenmesi önem kazanmıştır. Belirtilen dönüşüm nedeniyle, 21.inci yüzyıla girerken kentlerin en önemli sorunu, geçmişinde de görüldüğü gibi, güvenliğinin sağlanması olmuştur. Bu durumda gerek genel gerekse özel zabıta hizmetlerinin işleyiş biçimi yerleşimlerde giderek daha fazla dikkati çeken konular haline gelmektedir.

• KENTSEL YAŞAM KALİTESİ

Kamu yönetimi literatüründen daha çok işletmeciliğin temel konularından biri olan “kalite” terimi, genel kabul gören bir tanımla “bir şeyin iyi veya kötü olma özelliği” ile ilgili kılınarak herhangi bir bakımdan üstünlük veya eksiksizliği, yaşam kalitesi de insanların yaşam koşullarından, ilişkilerinden ve içinde yaşadıkları çevreden duydukları tatmin ve güven derecesini ifade eder. Bu yönüyle güvenlik, sağlık, eğitim, kültür, aile, ekonomik güvence ve konut gibi yaşam alanlarının tümüne yönelik olarak duyulan memnuniyet düzeyi, yaşam kalitesinin de standardını belirler.

Yaşam kalitesi kavramı aynı zamanda, bireylerin belli bir zamanda sahip oldukları kaynakları, yaşadıkları yerleri, fiziksel ve toplumsal, çevresel ve psikolojik koşulları da içermektedir. Hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme, doğal kaynakların azalması, çevre sorunları ve teknolojik gelişmeler ile yaşam kalıplarının değişmesi gibi faktörler, yaşam kalitesi kavramını belirleyen etmenler arasında yer alırlar.

Kentsel yaşam kalitesi ise, fiziksel ve duygusal öğelere ilave olarak, kenti kent yapan tüm güçlerin ve öğelerin oluşturduğu bir yaşam biçimi olarak görülmektedir. Bu kavram bir kentte çağdaş kent ve çevre standartlarının sağlanmasının yanında, kentli haklarının herkese sağlanmış olup olmadığı ile de doğrudan ilgili bulunmaktadır.

Kentsel yaşam kalitesini Geray dar anlamda “toplumsal, ekonomik ve uzamsal (mekansal) öğeler açısından kent tanımına giren yerlerde, kentsel alt yapı, iletişim, ulaşım, konut ve benzeri olanakların sunulma düzeyinin, önceden belirlenen ölçünlerin (standartların) üstünde olması durumu” olarak tanımlamaktadır. Bu tanım fark edildiği üzere kent yaşamının “olan” değil, “olması gereken/arzulanan” düzeyini yansıtmaktadır. Geray’a göre geniş anlamıyla “kentsel yaşam kalitesi” kavramı toplumsal, kültürel, siyasal öğe ve süreçleri de içermektedir. Kentsel yaşam kalitesi kentte yaşayan bireylerin (hemşehrinin) kentin sunduğu olanak ve fırsatlardan eşit, dengeli ve ihtiyaçları oranında yararlanmasını, aynı zamanda eğitsel, sanatsal, kültürel, siyasal etkinliklere ve süreçlere etkin biçimde katılma olanağına sahip olmasını gerektirmektedir. Kentsel yaşam kalitesi düzeyinin yüksek olduğu kent, bireyleri yalnızca barındıran değil, toplumsal, ekonomik, kültürel ve manevi ihtiyaçlarını da karşılayan, ona kent yönetimine katılması olanaklarını da sunan kenttir.

Çağdaş örgütlenmeler yoluyla dayanışma, bireyler ve gruplar arasındaki iletişimin yoğunluğu, kenttaşlık (kentlilik/hemşehrilik) bilinci, kent gelirlerinin toplumun çeşitli katmanları arasında dengeli dağılımı, çevresel değerlerin korunmasına ve geliştirilmesine gösterilen duyarlılık, demokrasiyi özümseme ve katılımcılık düzeyi gibi faktörler kentsel yaşam kalitesinin sağlanmasında ve düzeyinin yükseltilmesinde önemli rol oynamaktadırlar.

• AVRUPA KENTSEL ŞARTI VE KENTLİ HAKLARI

İnsan hakları kavramı gündelik kullanıma II. Dünya Savaşı sonrasında girmiştir. Düşünsel kökenleri Eski Yunan'a ve Roma Hukuku'na kadar dayandırılan insan haklarına ilişkin talepler ise zaman akışı içerisinde yeni fark edişlerle sürekli olarak çeşitlenmekte ve yeniden biçimlenmektedir.⁵¹ Yaşama hakkı, özgürlük hakkı, kişi güvenliği, özel yaşamın gizliliği, seyahat ve dolaşım özgürlüğü, düşünce ve vicdan özgürlüğü, düşünceyi açıklama ve yayma hakkı, çalışma, uygun ve adaletli ücret, toplumsal güvenlik, sendika kurma ve katılma, dinlenme, eğlence ve tatil hakkı, yiyecek, giyim, konut, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, eğitim hakkı, sağlık hakkı, kültürel etkinliklere serbestçe katılmak, güzel sanatları tatmak, bilimsel ilerleyişe katılma ve bundan yararlanma gibi “temel hak ve özgürlükler” ile “ekonomik, toplumsal ve kültürel haklar” böyle bir sürecin ürünüdürler. Yaşam kalitesi sıralanan bu haklarla yakından ilişkilidir ve kentsel yaşam kalitesi de bu hak ve özgürlüklerin yerel toplum düzeyinde gerçekleşebildiği ve korunabildiği ölçüde oluşacak ve gelişecektir.

Kentsel yaşam kalitesi açısından bakıldığında kent, insan haklarının korunduğu ve gerçekleştirildiği bir alan olmak durumundadır. İdeal kent, kentlinin haklarını güvence altına alan kenttir. Kentsel yaşam kalitesinden, ancak hem tek tek bireylerin, hem de toplulukların haklarının güvence altına alındığı bir kentte söz edilebilir. Bu haklar hem kentlinin birey ya da insan olarak sahip olduğu insan haklarını, hem de bireyin içinde yaşadığı kentin ve içinde bulunduğu kentsel toplumun bir üyesi olarak o kentin kentsel ve çevresel değerleri üzerindeki hakların tümünü kapsamaktadır. Dolayısıyla denilebilir ki, kentli hakları; temel hakların, ekonomik, toplumsal ve kültürel hakların ve dayanışma haklarının gerçekleşme alanı olarak kent mekanında somutlaşmasıdır.⁵²

Kentli haklarının uluslararası düzlemde ele alınması süreci 1980'li yıllara kadar uzansa da, bu haklar uluslararası bir metin olarak, ancak Avrupa Kentsel Şartı'nda

⁵¹ Zerrin Toprak ve Diğerleri; 21. Yüzyıla Girerken Belediye Zabıtası, İzmir Yerel Gündem 21, EGE-ZAV Yayını, İzmir, 2000, s.125.

⁵² Geray, “Kentli Hakları”, Amme İdaresi Dergisi, C. 30, S. 3, Eylül 1997, sf:31-48.

(European Urban Charter) kendilerine yer bulmuşlardır. Avrupa Kentsel Şartı, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak çalışan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı'nın 17-19 Mart 1992'de Strazburg'da yapılan olağan toplantısının 18 Mart 1992 tarihli 27. oturumunda kabul edilmiştir. Şart daha önceki birçok uluslararası metinden farklı olarak, hükümetlerin değil, yerel yönetimlerin imzasına açılmıştır. Türkiye'de anlaşmayı imzalayan bir yerel yönetim birimi henüz bulunmamaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı 1980–1982 yılları arasında Avrupa Konseyi'nce düzenlenen ve “Yerleşmelerde Daha İyi Yaşam” sloganını benimseyen “Kentsel Rönesans İçin Avrupa Kampanyası” kapsamında geliştirilmiş kentsel politikaların bir ürünüdür.⁵³ Şart Avrupa Konseyi'nin temel hak ve özgürlüklerin korunması çağrılarına paralel olarak, kentsel gelişmenin niteliksel özellikleri ve yaşam kalitesiyle doğrudan ilgilidir ve Avrupa'da hemen her ülkeye uygulanabilecek bir dizi yol gösterici evrensel ilke tanımlamaktadır. Önemle benimsenen temel iki ilke ise “işbirliği ve dayanışma”dır.

Şart'ta Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kent sakinlerinin sahip oldukları belirtilen haklar 20 madde altında sıralanmaktadır.

“Güvenlik” ve “kirletilmemiş sağlıklı bir çevrede yaşama” hakları, Şart'ta öncelikli konular olarak ilk iki sırayı işgal etmektedirler. Avrupa Kentsel Şartı şiddetten, her tür kirlilikten, bozuk ve çarpık kent çevrelerinden arınma hakkının yanı sıra; yaşadığı kent çevresini demokratik koşullarda kontrol edebilme hakkı, insanca konut edinme, sağlık, kültür hizmetlerinden yararlanma, dolaşım özgürlüğü gibi temel kentli haklarının da mevcut olduğu inancını temel almaktadır.

Şart diğer yandan yerel yönetimlerin önemli bir sorumluluğunun kentli haklarını korumak olduğunu kabul etmekte ve söz konusu hakların yaş, cinsiyet, ırk, inanç, milliyet, toplumsal, ekonomik ve politik ayırım gözetilmeksizin, ruhsal ve bedensel

⁵³ Yusuf E. ve Yener Z, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Yerel Yönetimlerimizin Avrupa Platformu, Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi (WALD) Yayını, İstanbul, 1999, sf:79

özürlerle bakılmaksızın, bütün bireylere eşit koşullarda sağlanması gerektiğini savunmaktadır.

Kent güvenliğine ilişkin olarak Avrupa Kentsel Şartı'nda; güvenliğin herkesin endişesi olduğu belirtilerek, bir yerleşimin orada yaşayanların güvenliğı garanti edilmeden ve suç korkusu azaltılmadan, gerçek anlamda 'yerleşim' olma hakkını elde edemeyeceğı vurgulanmaktadır. Ayrıca suçların önlenmesinde ve giderilmesinde, yerel yönetimlerin de önemli roller üstlenmesi gereğı üzerinde durulmaktadır.

Şart'a göre emniyet güçleri, güvenlik etkisini arttırabilmek için; toplumun tüm faal birimleriyle gerekli koordinasyonu oluşturarak, kent sakinleri ve temsilcileriyle iyi bir diyalog geliştirmelidir. Uyuşturucu karşıtı yerel politikanın oluşturulması ve uygulanması, suçların tekrarını önleyici programlar ve hapis cezaları yerine alternatif çözümler üretilmesi, mağdurların kollanması, suçların önlenmesine öncelik verilmesi ve buna bağılı mali kaynakların yaratılması da Avrupa Kentsel Şartı'nın kent güvenliğine ilişkin geliştirdiğı öneriler arasındadır.

Kent sağığına ilişkin olarak Şart'ta yer alan görüşlerin başlıcaları ise şunlardır:

Kişilerin bulunduğu toplumsal ve fiziksel çevre ile yaşam biçimleri, sağığın başlıca belirleyicileridir. Bu anlamda yerel yönetimlerin hedefi; kentsel yaşamın tüm koşullarını gözetererek kamu sağık politikalarını oluşturmaktır.

Şart'a göre kentsel çevrenin tüm kentlilere iyi sağık koşullarını sağlaması için; kapsamlı kentsel çevre politikaları oluşturulmalı, atıkların yönetimi, hava, su, toprak ve yeraltı kirliliklerinin engellenmeli, tehlikeli atıklar tamamen ortadan kaldırılmalı, doğal ve yapay çevrenin doğal afetlerden etkilenmesini engelleyici önlemler alınmalıdır.

Ayrıca Avrupa Kentsel Şartı iyi sağık koşullarının temini için kişilerin temel ihtiyaç maddelerinin güvenilir ve sağıklı biçimde sunulmasını da önemsemektedir. Şart'a göre kentsel ortamlarda, kişilerin gelişim ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için, gerekli temel tüketim maddelerini temin edebilmeleri zorunludur. Bu tüketim

maddeleri, kolayca ulaşılabilir olmalı, kente eşit olarak dağıtılmalı, böylelikle tüketiciler üzerinde gereksiz bir stres yaratılmamalıdır.

Sağlıklı ve güvenli içme suyunun temini, günlük tüketim maddelerinin arz ve dağıtımının düzenlenmesi, besin kalite kontrollerinin arttırılarak gıda imalathanelerinin ve yiyecek tüketim yerlerinin temizliğinin kesin yasal hükümlere bağlanması, temel kamu ve altyapı hizmetlerinin öncelikli olarak sağlanması ve dağıtımında kesin politik kararlar oluşturulması da kent sağlığının temini için gerekli faaliyetler arasında sayılmaktadır.

Diğer yandan Şart'ta, yerel yönetimlerin toplum kaynaklı sağlık girişimlerini ve katılımları teşvik etmesi, yerel girişimlerin uluslararası programlarla ortak yürütülmesinin öngörülmesi ve bu noktada belediyelerin, özellikle Dünya Sağlık Teşkilatı'nın (WHO) Avrupa Yerel vre ve Sağlık Şartı'na (European Charter for Environment and Health at The Local Level) bağlı olarak geliştirdiği "herkese sağlık" stratejisine dayalı "sağlıklı kentler" projesi gibi uluslararası vre-sağlık hareketlerine katılımının teşvik edilmesi önerilmektedir.

Hiç Őüphesiz Avrupa Kentsel Şartı, yalnızca kentlinin kent güvenliği ve kent sağlığı konularına ilişkin haklarına değinmemektedir. Kentte yaşamanın bireye ve gruplara sağladığı/sağlaması gerektiği birçok hak da Şart'ta detaylı olarak ele alınmaktadır. Gerçekten de ulaşım ve dolaşım, vrenin korunması ve geliştirilmesi, kentlerin fiziksel ve kültürel yapılarının korunması, güvenli ve sağlam konut edinme, kentlerdeki azınlıkların, hamile, ocuk, yaşlı, hasta ve zrl gibi çeşitli kesimlerin kentsel hizmetlerden yararlandırılması, kentsel alanlarda spor ve boş zamanları değerlendirme, halkın yönetime katılımı, kent yönetimi ve kent planlaması, kentlerin ekonomik bakımdan kalkınması, kültürel aktiviteler ve kültürler arası kaynaşma gibi konularda Şart, kentlinin haklarını belirlemekte ve bu haklara ilişkin olarak özellikle yerel yönetimlere önemli görev ve sorumluluklar yüklemektedir.⁵⁴

⁵⁴ Avrupa Kentsel Şartı hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü; Avrupa Kentsel Şartı, ev. Zerrin Yener ve Kumru Arapkirlilu, Yayın No: 10, Ankara, 1996.

Görülmektedir ki Avrupa Kentsel Şartı ile modern yaşamda, insan hayatının tüm yönleri kentsel mekanlar içinde sürdürülebilir kentler ve sürdürülebilir gelecek için yeniden gözden geçirilmektedir. Diğer haklar gibi, henüz oluşma aşamasında bulunan kentsel haklar da insanlığın gelişme sürecine bağlıdır ve yöneticileri sürekli olarak yeni istekler karşısında bırakacak, sürekli yenilenecek ve gelişecektir.⁵⁵

2.2. KENTSEL PLANLAMA VE KENT GÜVENLİĞİ

Geleneksel kent planlama kuramı, kent planlamasını, insanların sağlıklı, düzenli ve güvenli yerleşmelerde yaşamalarını sağlamak üzere kentlerin fiziksel gelişmelerine yön verme eylemi olarak tarif etmektedir. Burada, güvenli terimini, gerçekte iki farklı kaynaktan beslenen risk faktörünün düşünülerek kullanıldığını ileri sürmek mümkündür.

Bunlardan birincisinin, doğal/fiziksel kaynaklı risk faktörüne, diğerinin ise toplumsal/insani davranış biçimi kaynaklı risk faktörüne işaret ettiğini söylenebilir.

Doğa ile baş edebilme hususunda, planlamanın oldukça sınırlı kabiliyeti vardır. Belki teknolojik gelişmeler planlamanın kabiliyet sınırlarını genişletebilir ve her türlü doğal afet/risk etkisi, doğru kararlar, risk yönetimi ve acil eylem planları ile hafifletilebilir. Ama yine de tam bir güvenliğin sağlanabileceği konusunda ciddi kuşkularımız vardır. Dünya ölçeğinde giderek tırmanmakta olan küresel tehdit ve bunun somut sonuçları bu kuşkuyu haklı göstermeye yetiyor. Elbette bu, kötümser bir senaryodur. Ne var ki, dünya kapitalist sisteminin kriz çözümleri daha iyimser bir senaryonun üretilmesini de engelliyor. Her şeye rağmen, Dünya Sosyal Forumu da “başka bir dünya mümkün” demektedir.

Davranış biçimi kaynaklı risk faktörü ile de baş edebilme konusunda, kentsel planlamanın çok becerikli olduğu söylenemez. Planlama tarihinin başlangıç dönemlerinde, her ne kadar toplumsal sıkıntıların başlıca sebebi olarak kötü düzenlenmiş mekanlar gösterilmiş ve iyi bir çevrenin iyi toplum üreteceği fikrine

⁵⁵ Toprak ve diğerleri; a.g.e., sf:127

inanılmışsa da, başta Corbusier olmak üzere bu tip plancılar sosyal mühendisliğe soyunmakla suçlanmışlardır. Nitekim, geleneksel planlamanın aldığı en ağır eleştirilerden birisi de, determinist özelliği gereği toplum mühendisliğine kalkışıyor olmasıydı.

Genellikle mekan ile davranış ve dolayısıyla suç, şiddet ve itaatsizlik/direnış arasında güçlü bir ilişkinin olduğu kabul edilir. Mekanın yapabilir kıldığı kadar sınırlayıcı olduğu da bir gerçektir. Bir duvarın hareketi sınırladığı ölçüde, mahremiyete olanak verdiği verilen en tipik örnekler arasındadır. Ama, mekan düzenlemenin davranışları belirlediği ne kadar doğrudur? Ya da, fiziksel/mekansal müdahale ile toplumsal bir sorunu çözme iddiası ne kadar geçerlidir? Örneğin başlangıçta, güvenliği sağlamada çıkmaz yol uygun bir çözüm olarak görülmüştür, ama bir süre sonra çıkmaz yol etrafında oturan insanların bu kere birbirlerini gözetlediği anlaşılmıştır. Apartmanlarda dâhili görüntülü telefon sistemleri ve özel güvenlik görevlilerinin bulundurulması, nihayetinde kapalı/kapılı toplulukların ilahlaştırılması ile sonuçlanmıştır.

Planlamada katı bölgelemenin de yarattığı risklerden söz edilmiştir. Her eylem alanı için ayrı bir bölgenin düşünülmesi, özellikle çalışma bölgelerinin günün belirli bir saatinden sonra boşalması ve güvensiz yerler haline gelmesi buna bir örnek olarak verilmiştir. Genellikle, sokak yaşamı yaratmak bir çözüm olarak görüldüğü için, buna yönelik fiziksel/mekansal müdahaleler önerilmiştir; karışık arazi kullanımı, ya da kentsel tasarım ölçeğinde yapı-sokak ilişkilerini güçlendirecek müdahaleler, ve benzerleri gibi. Kentsel güvenlik yabancıların gözetlenmesi meselesine indirgendiğinde ise, planlamada ızgara, ya da kutu sistemler yerine dairesel formlar önerilmiştir. Ne var ki, yabancılar mekanın polisiye olmasını, sakinler ise yabancıların polisiye olmasını sağlamaktan öteye gidememiştir.

Disiplin itaatsizlik ile birlikte vardır. Kentsel mekanın polisizasyonu ve militarizasyonu ile sonuçlanabilecek bir müdahale nasıl bir kentsel forma yol açabilir? Bugün bunun en uç örneklerinde, kentliler alış-veriş merkezlerinde, ofis kulelerinde ve kapalı/kapılı konut bölgelerinde yaşarken, kentin ötekileri boşalan

yerleri işgal edip kentte mevzi kazanıyorlar. Bu nasıl bir kenttir? Geleceğin kentinde üst seviyede bir güvenlik, zenginlerin kaleleri ve yoksullar ile dışlanmışların yarattığı düşman mevzilerinden mi oluşacak? Buna literatürde güvenlik takıntısı adı veriliyor. Ve kentler giderek özelleştiriliyor. Özel alanların sınırları genişletilirken, kamu alanları daralarak güvensiz yerler haline getiriliyor. Oysa kamu alanları güvenli, erişilebilir, elzem, yaratıcı ve demokratik olmak zorundadır.

Kentsel demokrasi projesi, ancak farklılıkların diplomatik olarak tanınması esası üzerine gelişebilir. Avantajlılar zaten kendi güvenliklerini sağlayabilecek her türlü güce sahiptirler. Dezavantajlıların güvenliği ise ancak demokrasi projesinin hayata geçirilmesi ile sağlanabilir. Yoksa kentin her yerinin gözetim altına alınarak hapishaneler ya da gözaltı alanları yaratarak değil.

2.3. KENT GÜVENLİĞİNİN SAĞLANMASINDAKİ İLKELER

Güvenliğin sağlanması bir yerleşimin yerleşim özelliğini kazanması için olmazsa olmaz koşullardan biridir. Bir yerleşim orada yaşayanların güvenliği garanti edilmeden ve suç azaltılmadan gerçek anlamda “yerleşim olma hakkını” kazanamaz, itici etkilerinden dolayı zaten yerleşilmez.⁵⁶

Bir yerleşimde güvenliğin sağlanması ve suçun önlenmesi kurumlar arası dayanışmayı ve işbirliğini gerektirir. Bu amaçla; öncelikle suçun oluşmasını önlemeye yönelik tedbirler ve araçların kullanımı önem taşımaktadır. Bu konu aşağıda özetlenmektedir.

- Yerel düzeyde seçilmişlerin temsilcileri, resmi görevliler, polis kuvvetleri, hukukçular, sosyal danışmanlar ve özel sektör ortaklığını kolaylaştıran ve güçlendiren oluşumları gerektirmektedir,

⁵⁶ Yusuf E ve Yener Z, a.g.e., sf:99

- Yerel güvenlik politikasının, güncelleştirilmiş yerel özelliklerin sosyal, ekonomik ve politik olduğu kadar fiziki yapısı vb tanımlayan kapsamlı istatistik ve bilgilere dayandırılması gereklidir,
- Suç istatistiklerinin, mağdur anketleri ve bu kişilerin oluşturdukları birlikler, sosyal danışmanlar ve eğitim danışmanlarından alınacak güncelleştirilmiş raporların oluşturulması önemlidir,
- Kentsel çevreyi iyileştirici önlemler alınırken, gençlere sağlık, eğlence, eğitim ve istihdam konularında olanaklar yaratmak kesinlikle suçu önleyici tedbirlerdendir,
- Etkili bir kent güvenlik politikası için, emniyet güçleri ile yerel halkın yardımlaşması gereklidir,
- Uyuşturucu karşıtı yerel politikaların oluşturulması ve uygulanmasının sağlandığı ortamlar yaratılması ile Yeşilay gibi bu konuda görev almış kurumları teşvik edilmelidir
- Cezaevleri yeni suçlu tipleri yaratmaya müsait bir yapılanma gösterdiği için, hapis bir çözüm olmayıp suçların tekrarını önleyici programlar ile yaratıcılığı teşvik eden çalışmaların kentte yaygınlığı sağlanmalıdır.⁵⁷

2.4.KENT GÜVENLİĞİ KAVRAMI İLE GELİŞEN GÜNÜMÜZ DÖNEM YERLEŞİMLERİ

Son dönem noktasal komşuluk birimi olarak ölçekte özellikle yüksek gelir grubuna hizmet veren, dışarısındaki çevreden hem fiziksel hem de sosyal anlamda kapalı kapılarla ayrılan “*gated communities*” olarak adlandırılan kapalı(korumalı) siteler ve tipolojilerinin çıkış noktası Yeni Kentleşme Akımından ve onun ilkeleridir.

⁵⁷ Yusuf E ve Yener Z, a.g.e., sf:99

2.4.1. YENİ KENTLEŞME AKIMI

Yeni kentleşme akımı; yerleşmenin genel şemasına ilişkin tasarım ilkeleri getirmesinin yanı sıra komşuluk birimi, mahalle, mahalle içinde yer alacak ve onu tanımlayacak olan koridor, sokak dokusu, yapı adası ve bunların birbirleri ile olan ilişkilerine dair ilkeler de getirmektedir.

YENİ KENTLEŞME AKIMINDA KOMŞULUK BİRİMİ TASARIM İLKELERİ

Yeni kentleşme akımının ortaya çıktığı yer olan Amerika'da, plancı ve mimarların yaptıkları planlar ve bunların uygulamaları ile akımın ilkelerini sürekli geliştirmektedirler. Bu plancı ve mimarlar içinde Antres Duayn ve Elizabeth Plater-Zyberk ikilisi özellikle dikkat çekicidir. Duayn, Plater-Zyberk ikilisi yeni kentleşme akımında komşuluk birimi için 13 ilke geliştirmişlerdir. Bu ilkeler:

- Komşuluk biriminde ticari merkez tek bir noktada bulunmamalıdır. Merkez, komşuluk biriminin etrafındaki caddeler kenarında bulunmalı ve bu küçük merkezler birbirlerine yeşil kuşakla bağlanmalıdır.
- Konutlar, merkeze 5 dakikalık yürüme mesafesinde bulunmalıdır.
- Konutlar tek odalı, çok odalı, tek ev, ikiz ev, villa gibi çeşitlilik sunmalı, bu şekilde yalnız yaşayanlar, aileler, farklı gelir grupları komşuluk biriminde bir arada yer almalı ve sosyal ilişkiler kurulmalıdır.
- Dükkan ve ofis binaları komşuluk biriminin kenarlarında yer almalı ve konutlarda oturanların günlük ihtiyaçlarını karşılayacak çeşitlilikte olmalıdır.
- Dükkan ve ofis binalarının yanı sıra diğer komşuluk birimlerine de hizmet verebilecek şekilde değişik yapılara da yer verilmelidir. (araba galerileri, araba kiralama yerleri gibi)

- Çocukların evlerine yürüyerek gidip gelebilecekleri uzaklıkta ve tüm komşuluk birimine yetecek büyüklükte bir ilköğretim okulu bulunmalıdır.
- Hemen hemen her ev grubunun yakınında çocuklar için küçük oyun alanları ve parklar bulunmalıdır.
- Komşuluk birimi içindeki yaya ve taşıt yolları kademelendirilmeli ve ana ulaşım arteri ile bağlantısı kurulmalıdır.
- Caddeler, yaya ve bisiklet yolunu içinde barındıracak şekilde tasarlanmalı, yaya ve bisiklet yolu taşıt trafiğinden yeşil ile ayrılmalıdır.
- Komşuluk birimi merkezindeki binalar merkezi tanımlayacak şekilde yerleştirilmeli ve merkez vurgulanmalıdır.
- Otopark ve garajlar için ayrı bir yer yerine sokakların kenarlarına, varsa evlerin açık ve kapalı garajları evlerin kenarlarına yerleştirilmelidir.
- Komşuluk biriminde yaşayanların bir araya gelebilmeleri, eğitim, kültür ve dini aktivitelerini gerçekleştirecekleri kamusal yapılar komşuluk biriminin merkezinde yer almalıdır.
- Komşuluk birimi kendi başına yeterli bağımsız bir birim olabilmeli, bir üst yönetimden (örneğin eyaletten) bağımsız olarak vergisini toplayıp gereksinimlerini karşılayabilmeli, gerekli hizmetleri (güvenlik gibi) sunabilmeli, orada yaşayanlar çevreleri ile ilgili kararları verebilmelidirler.⁵⁸

⁵⁸ A. Duany, E. Plater-Zyberk, "The Neighbourhood, The District and The Corridor", The New Urbanism Towards an Architecture of Community, 1993, sf:xvii-xx

Yeni kentleşme ile oluşan kent içi ve kent dışı yerleşmelerin tasarımında sadece fiziksel tasarım ile değil, onunla birlikte bir topluluk tasarlamakla ilgilenmektedir.

2.4.2. KAPALI (KORUMALI) SİTELERİN TİPOLOJİLERİ

Farklı konfor, pahalılık ve güvenlik seviyelerine sahip birçok korumalı yerleşim alanı (*Gated Communities*) vardır.

Dış çevreye kendini kapatmış bu kentsel yerleşmelerin temelinde “*güvenlik*” sağlama amacı vardır. Batı literatüründe konuya ilişkin geliştirilmiş ve çok yaygın olarak kullanılan ve temel tipolojilerden biri Blakely ve Snyder’in tipolojisi tanımlamasıdır.

2.4.2.1. Blakely ve Snyder’in tipolojisi

Üç ayrı ana kategoride tanımlamaktadır. Bu üç kategoride 9 alt başlıktan oluşmaktadır. Blakely ve Snyder’in tipoloji tanımları şu şekildedir.⁵⁹

1. ***Life style communities***; özellikle hizmetlerin çok gelişmiş olduğu güvence ve yaşam biçimleri sunan yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler kendi kapı güvenliklerini sağlamaktadırlar ve içlerinde ayrılmış sosyal faaliyet alanlarını bulundurmaktadır.

Bu tipolojide üç farklı kesime hitap eden yerleşme çeşitleri vardır;

- a) Retirement Community; bu yerleşmeler erken emeklilik yıllarını geçirmek için konut, eğlence-dinlenme fonksiyonu ve sosyal hayat kurmak isteyen, orta ve ort-üst gelir seviyesindeki kesim için yaratılan yerleşme alanlarıdır. Bu yerleşmeler daha çok ikinci konut alanları olarak doğmuş ve sonunda sahiplerinin yerleşmeye geleceği orta yaş üstü kesime hitap etmektedir.

⁵⁹ Blakely E.J., and Snyder, M.G., *Gating America*, California, 1997

- b) The golf and Leisure Community; bu yerleşmeler golf sahalarının ve tenis kulüplerinin merkezine yakın yerlerde geliştirilen yerleşmelerdir. Bu yerleşmelerin hedef kitlesi daha çok genç kesimdir fakat aynı zamanda kıdemli ve sosyal yaşamdan çekilmek istemeyen orta yaş grubuna hitap etmektedir.
- c) The Suburban New Town; bu yerleşmeler yeni sınıf banliyo yerleşmeleridir. Yeni şehir planları tarafından yaygınlaştırılan kentsel köy yerleşimi değildir. Geniş arazide birkaç bin konut ünitesinden oluşmakta ve konut alanları, sanayi alanları ve ticari aktivite alanlarının birleştirmeye yada birbirlerine yakın tutmaya çalışmıştır.
2. **Prestige communities**; son dönemde hızla artmaya başlayan yerleşme alanlarıdır. Amaçları güvenli mekanlara ek olarak imaj ve prestij vurgulamaktır. Life style communities alanlarındaki kadar sosyal aktivite alanlarına sahip değildirler. Amacı harekete geçiren ev değerlerini kontrol etmek, yapılmış yatırımı korumak ve imaj tasarlama isteğidir. Zengin ve ünlülere, varlıklı ve üst düzeyde bulunan kesime hitap etmektedir.
3. **Security zone communities**; suçtan ve dışındaki kesimden korkan, daha çok savunma amaçlı güvence sunumu temeline göre kurgulanmış olan yerleşmelerdir ve üç tiptedir.
- a) City Perch; en varlıklı kesimden ve en fakir kesimden gelen komşular kapılarına kentsel karmaşadan uzak tutan bir yol olarak bakmaktadırlar. Bu yerleşim alanının kullanıcıları kendilerini suçtan, trafikten korumak, evlerini güvenli tutmak, sokaklarında çocuklarıyla güvenle yürümek istemektedirler.

- b) Suburban Perch; kent içindeki karışıklık, suç olasılıkları ve aşırı yoğun trafikten kaçmak isteyenler için geliştirilen ve giderek de büyüyen bir yerleşim olgusudur.
- c) Barricade Perch; güvenlik temelli kapalı sitelerin kategorisinde en hızla yayılan çeşidi bu yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler tamamen güvenlik baskısıyla oluşan yerleşmeler değildir, şöyle ki tamamen duvarlarla çevrili değildir ve bütün girişler kapı ile kontrol edilmemektedir. Onun yerine barikatlar ile bazı sokakların kontrolü sağlanmıştır. Yani bu küçük yerleşmeler, normal bir kamu alanına nasıl kontrollü/sınırlı girişler var ise aynı şekilde tasarlanmıştır. Çok katı sınırları bulunmamaktadır.

		<u>yerleşme sebepleri</u>	<u>konumu</u>	<u>kullanıcı profili</u>
lifestyle communities	retirement community	ikinci ev	kent çevreleri yesil alanlar	emekli-üst yaş grubu
	golf anad leisure community	sosyal spor aktiviteleri	kent çevreleri yesil alanlar	üst gelir grubu orta-üst gelir grubu
	suburban new town	hayat tarzı	kent çevreleri yesil alanlar	her kesimden
prestige communities	rich and famous community	medyadan ve halktan korunma	özel mülkiyet manzaralı	üst gelir grubu
	top-fifth communities	prestij	manzaralı alanlar	üst gelir grubu
	executive communities	pazar stratejisi	yesil alanlar	orta-üst gelir grubu
security zone communities	city perch	trafikteki zamanı azaltmak	şehir merkezleri	her kesimden
	suburban perch	trafikten suçtan uzak kalmak	banliyöler	her kesimden
	barricade perch	sokakların savunulabilir ve güvenli olması	kent	her kesimden

Tablo 2.1: Blakely ve Snyder'in tipolojisi

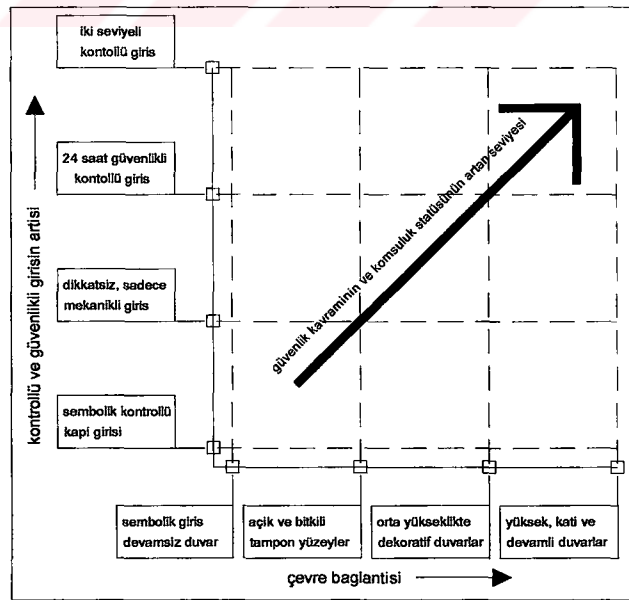
2.4.2.2. Burke'nin tipoljisi

Burke'nin tipoljisi Amerikan, İngiliz ve Avustralya kökenli olup 5 başlık altında incelenebilir.⁶⁰ Bu başlıklar yerleşimlerin fiziksel ve sosyal karakterlerine göre temel almışlardır.

- Urban Security Zones: (güvenli kentsel bölgeler):
- Secure Apartment Complexes: (güvenli apartmanlar):
- Secure Suburban Estates: (güvenli banliyöler):
- Secure Resort Communities: (güvenli yerleşim yerleri):
- Secure Rural-Residential Estates: (güvenli kentsel-kırsal yerleşimler):

2.4.2.3. Luymes'un tipoljisi

Bir diğer kapalı (korunmalı) siteler tipolojisi de Luymes tarafından geliştirilmiştir. Luymes'un oluşturduğu şekil temel giriş kontrolünü ve çevre kontrolünü göstermekte, pazarlama bilgilerine ve arsa incelemelerine dayanmaktadır.⁶¹

Şekil 2.2: Luymes'un tipolojisi, 1997

⁶⁰ Burke M., *The Pedestrian Behaviour of Residents in Gated Communities, in Australia: Walking the 21st century- 20th to 22nd February 2001, Western Australia*

⁶¹ Luymes D., "The Fortification of Suburbia: Investigating the Rise of Enclave Communities", *Landscape and Urban Planning*, Vol:39, 1997, sf:187-203

2.4.2.4. Kapalı (korumalı) sitelerin avantajları ve dezavantajları

AVANTAJLARI	DEZAVANTAJLARI
Yüksek yaşam standartları -yüksek bina kalitesi -yüksek altyapı kalitesi	Homojenlik-tekil-yalnızlık
Yüksek Güvenlik	Toplumsal kopma-dışlama
Kullanılabilir çocuk oyun alanları	Yerel ve sosyal çeşitlilikten uzak
İçinde trafiğin minimumda olması Özel otopark alanları	İçeriden merkeze trafiğin maksimum olması, Kamusal trafik odaklarından uzak
Sınırlı suç oranı	Özelleştirilmiş kamusal alanlar
Özel yönetim-idare	Misafirlere karşı yabancılaşma
Rekreasyon alanlarının toplu kullanımı	Tek kullanım alanları-çeşitlilikten uzak

Tablo 2.2: Kapalı (korumalı) sitelerin avantajları ve dezavantajları

20. yüzyılın kentleşmesinin belirleyici özelliklerinde biri özelleştirilmiş kent yerleşimleridir. Korumalı yerleşmeler, içinde barındırdıkları tüm kamusal hizmetlerin özelleştiği alanlar olarak, özel mülkiyette gelişen kentsel yerleşmelerin tipik bir örneğidir.

Kavram olarak tartışılan ancak genel terminoloji olarak korumalı yerleşmeler (gated communities), kapalı siteler olarak adlandırılan bu olgu genel bir tanımla; “erişimin yasak olduğu, içindekilerin ve dışındakilerin var olduğu, özel kurullarla yönetilen, fiziksel olarak da özelleştirilmiş alan” olarak sunulabilir.

Kentleşme tarihi boyunca duvarlı yerleşmeler farklı amaçlarla hep varlığını sürdürse de, son dönem konut piyasasında talebi çok olan kendince farklı özellikleri içinde barındıran bu duvarlı konut alanları yeni gelişme eğilimi olarak ön plana çıkmaya

başlamıştır. Ancak yeni oluşturulan bu duvarlı korumalı yerleşmeler, eski örneklerinden yola çıkılarak değil, küresel sosyo-ekonomik değişimler, geliştiricilerin pazar stratejileri, mimari kavramların yayılması ve yeni hayat tarzları ile şekillenmiştir.⁶²

Korumalı yerleşmeler ülkeden ülkeye, kentten kente ve yerleşimlerin özelliklerine göre farklılaşsa da, ortaya çıkmalarının nedenleri benzerlik göstermektedir. Bu nedenler; güvensizliğin artması, suç korkusu, devletin vatandaşlara temel hizmetleri sunmadaki başarısızlığı, sosyal eşitsizliklerin artması, sosyal kutuplaşma ve teşvik edilen uluslar arası bir eğilim olmasıdır.⁶³

Sosyal gruplar arasında sosyal mekanda artan mesafeler kentsel mekana yansımakta, emek pazarında zayıflayan ilişkiler ve kesinleşen ayrımlar kentsel mekanda da yerini aramaya başlamaktadır.

2.4.2.5. Kapalı sitelerin yatırımcılar tarafından tercih sebepleri

2005 yılında konut sektöründe önde gelen yatırımcılarla ve projecilerle yapılan bir tez çalışmasında ortaya çıkan sonuçta aslında talebin daha çok hangi yönlerden geldiğini ortaya çıkarmaktadır. Yatırımcılara göre kaliteli konut alanları içinde önde gelen ilk kıstas güvenlik olmakta ve dolayısıyla bu da bir anlamda konut sitelerinde yaşayacak insanların ilk bu yönde konut alanlarını sorgulandığını ortaya koymaktadır.

⁶² Blakely E.J., and Snyder M.G., Fortress America: Gated Communities in the United States, Brookings Ins. And the Lincoln Ins. of Land Policy

⁶³ Roitman S., Who Segregates Whom in Gated Communities: Building Social Dizion or Safer Communities?, Glasgow, September 18-19, 2003

KONUTTA KALİTELİ YAŞAM KİSTASLARI	% payı
Güvenlik	14,3
Otopark imkânı	13,5
Sosyal hayat	12,7
Spor aktiviteleri	12,7
Yüzme havuzu	11,9
Şahsi yeşil alanlar	10,3
Konfor	10,3
Düşük yoğunluk	7,9
Fonksiyonel yaşam alanları	1,6
Diğer	4,8
	100

Tablo 2.3: Girişimciler için konutta kaliteli yaşam kıstasları⁶⁴

Aynı tezde yine girişimcilerle yapılan anket sonuçlarına göre talebin son dönemlerde hızlı bir ivmeyle çıkışa geçmesinin sebepleri tablodaki gibi sıralanmıştır.

SEBEPLER	% payı
Prestij	21,6
Güvenlik	19,3
Tek tip konut	11,4
Doğal çevre	10,2
Topluluk olmak	9,1
Moda	9,1
Ulaşılabilirlik	6,8
Diğer	12,5

Tablo 2.4: Kapalı sitelerin oluşma sebepleri⁶⁵

⁶⁴ Gülümser A.A., *A New Trend in Urbanization: Gated Communities in İstanbul*, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2005, sf:56

Çeşitli ekonomik düzeydeki kişilerle yapılan görüşmelerde konut imajı için tercih edilen bina formunun az katlı, bahçeli, avlulu, mimarlara göre de, bağımsız, insan ölçeğinde, nostaljik ve geleneksel olmasıdır.⁶⁶

Lüks konutlar arasında ağırlık kazanan konut tipi villa yerleşimlerdir. Kentlerin kalabalılaşması, merkez alanlarının giderek ticarete dönüşmesi, yoğun trafik, hava kirliliği, üst gelir grubunu kent dışı bir yaşama yönlendirmektedir. Bu alternatif yaşam arayışı yalnız gereksinimlerden doğmamaktadır. Post-modern yaşam biçiminin moda olması, aynı sosyal statüye sahip kişilerin bir arada yaşama arzusu, prestij ve imaj gibi faktörler, kapalı duvarlar içinde kentten ve kent koşullarından tamamen bağımsız biçimde yaşamayı tercih eden kişiler için yaratılmış ve yalıtılmış ortamlarda nüve konut gruplarının oluşmasına sebep olmuştur.

Konut alanı olarak en çok seçilen yerler; daha çok İstanbul'un boğaz manzarasına yönelen sırtları, orman alanlarına yakın, yeşili bol, transit yol bağlantısı sonucu kentle kolay ilişki kurulabilecek düğüm noktalarıdır. Bu noktalardan bir tanesi de Arnavutköy sırtlarının Ulus Mahallesi ile birleştiği alandır.

2.4.3. GÜVENLİK VE KORUNMA YAKLAŞIMLARI

Suçtan korunmak için iki ana yaklaşım vardır.⁶⁷ Bunlardan birincisi; “eğilim”dir ki buda bireylerin suç işleme motivasyonunu azaltmak anlamına gelir. Bu da ancak eğitim desteği ve ahlaki rehberlik imkanları, yaptırımlar, zorunlu önlemler, cezalar ve sosyal ekonomik gelişmelerin sağlanması gibi araçlar kullanılarak mümkün olabilir. İkincisi ise “durumsal” yaklaşımdır. Bir takım teknolojik gelişmeler ve teknikler kullanılarak suçun belli yerlerde daha güç işlenmesinin sağlanmasıdır.

Eğilimsel ve durumsal yaklaşımlar radikal olarak farklı çevreler oluştururlar.

⁶⁵ A.g.e. sf:59

⁶⁶ Dülgeroğlu, Y.,S. Aydın, Pulat, G., 1994, “Toplu Konutlarda Nitelik Sorunu”, T. C. Başbakanlık Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi, sayı:4, Ankara

⁶⁷ Carmona M., Health T., Oc T., Tiesdell S., “Public Places-Urban Spaces”, sf:114-119

Örneğin bazı aileler çekmece ve dolapları kilitleyerek çocukların mesela şeker, çikolata ve para çalmalarını önlemeye çalışırlar bu fırsat azatlımı yani durumsal yaklaşımdır. Öte yandan bazı aileler çocukların ulaşabilecekleri her noktayı serbest bırakıp sosyal bir eğitim ile çalmamayı öğretir.

Jane Jacobs, Newman'ın "savunulabilir mekan" fikrinden bir takım yaklaşımlar üretmiştir. Aşağıdaki tabloda Jacobs ile fikirleri örtüşen Bill Hillier'in güvenlik ve suç üzerine önerileri açılanmaya çalışılmıştır.

	Jane Jacobs	Oscar Newman	Ben Hillier
Mekan/ Bölge Kontrolü	Kamusal ve özel mekanlar arasında anlaşılır bir ayırım yaratmak.	Zonlar yaratmak. (sınırları sembolize edecek mekanizmalar ve artan özel bölgelerin hiyerarşisini tanımlamak)	Mekanların bütünleştirilerek yayalar cezp edici ve merak edici hale getirilmesi.
Gözetim	Caddede açık gözlere olan ihtiyaç mekana sahip olan kullanıcılar için aktivite ve fonksiyonların çeşitlendirilmesini sağlamak ve insan yoğunluklu alanlar yaratmak.	Fiziksel tasarımın kapasitesinde yaşayanlar için gözetim fırsatları sağlamak.	İnsanların mekanlar arasında hareket etmesi ile sağlanan gözetim.
Aktivite	Yaya kaldırımlarının artırılması ve kullanılabilir hale getirilmesi ile sokakta etkili göz sayısının artırılması sağlamak.	Cadde üzerinde daha çok aktivitenin olması ve ticari kullanım olması	Güvende hissetmek devamlı kullanılan alanlara bağlıdır ve bu alanlar hareket sistemleri düşünülerek bütün olarak tasarlanmalıdır.

Tablo 2.5: Güvenlik ve koruma yaklaşımları

Kaynak: Carmona M., Health T., Oc T., Tiesdell S., Public Places-Urban Spaces, sf:114-119

Jacobs, gözetim sağlamak için aktivite ihtiyacı, bölgesel tanımlama ve bunlar arasında “özel-kamusal” mekan ayırımı gerekliliğini vurgular. Jacobs için başarılı komşuluğun ön koşulu, caddede kişinin kendisini güvende ve emniyet altında hissetmesidir. Güvenlik denetiminde olmak yerine yaya yollarının gönüllü kontrolü altında olunmasını, yakın kullanım alanları ve bu alanların aktif katılımlı olmasıdır.

Newman, “Savunulabilir Mekan” (1973) adlı kitabında kentsel mekanların polis yoluyla değil, aynı araziyi paylaşan insanların gözetim yoluyla güvenilir mekanlar haline gelmesini savunur. Kontrol böylece daha fazla olacaktır. New York’taki bir çok konut bloklarında suç oranlarının artmasında dolayı, bu kriter göz önüne alınarak tekrar yapılandırılması gerektiğini belirtir. Bloklardaki suç oranlarının giderek artmasının nedenleri;

- Anonimlik, insanların birbirlerini tanımaması.
- Binalardaki gözetim eksikliği
- Kaçış rotalarının uygunluğu.

Hillier, insanların doğal hareketini ve aktivitesini kısıtlayıcı engeller yerine kamusal mekanda insanın varlığının güvenlik hissini arttırdığını ve doğal yollar ile denetlenmenin sağlanacağını savunmaktadır. Elimine edilmiş insan sayısı tehlikeyi o derece artırır.

Burada bütün tasarım stratejilerinin kaynağı insanın varlığını, caddedeki gözlerin doğal bir savunma stratejisi olduğunu ve artırılması gerektiğini, güvenlik hissinin doğal olarak yaşatılması gerektiğini savunmaktadır.

Oc ve Tiesdall, güvenli çevreler oluşturmakta bir takım şehirselleme yaklaşımlar tanımlarlar.⁶⁸

- Kale Yaklaşımı; hariç tutma stratejisi ile duvarlar, bariyerler ve kapılar ile özelleştirilmiş alanlar yaratıp kontrolünü sağlamak.

⁶⁸ Carmona M., Health T., Oc T., Tiesdell S., Public Places-Urban Spaces, sf:114-119

- Panoptik Yaklaşım; kamusal alanlarda polis veya güvenlik görevlisi ile teknolojik gözetleme sistemleri ile kontrol sağlamak.
- Yönetici veya Düzenleyici Yaklaşım; kamusal alanın yönetimi ve açık kurallar ile düzenleyici sistemler ile kontrol sağlamak.

2.5. BÖLÜM SONUCU

İnsanlar kentsel çevrede pek çok sıkıntıyla ve tehditle yüz yüze gelmektedir. Suç, terörizm, hızlı hareket eden araçlar, hava kirliliği, kirletilmiş su ve benzer diğer etmenler. Bazı yerlerde doğal felaketlerin tehdidi bina ve yerleşim tasarımında yüz yüze kalınan günlük korkulardan sayılabilir. Pek çok batı toplumunda pek çok doğal tehditlerle baş edilmesine rağmen, insana dayalı tehditler artış göstermektedir.

Emniyet; kendisinin, ailesinin, arkadaşlarının veya bireyin toplumsal mülklerin korunması ile ilgilidir. Emniyet eksikliği tehlike algısı ve kurban olma korkusu toplumsal alanın saha kullanımını ve başarılı kentsel çevreler yaratılmasını tehdit eder; emniyet ve güvenlik hissi bu yüzden karakteristik başarılı kentsel tasarımın ön gerekliliğinden biridir. Emniyetin artırılması sık sık toplumsal alandan geri çekilerek özel alan yaratma yoluyla elde edilmeye çalışılmıştır.

Şehir planlama terimleri arasında "özelleştirme" genellikle belli sahaların ve boşlukların ayrılarak (ayırılarak) kontrolünü gerektirir. Örnek olarak fiziksel uzaklık, duvarlar, kapılar ve daha az görülür engellerle dış dünyadan ve onun algılanan tehditlerinden hariç tutulması aynı zamanda stratejilerle kontrol edilmesi ve yaşam kameraları kullanımı ile özelleştirme sağlanmaktadır.

Özel alan yaratma "gönüllü hariç tutma" ile yakın bir anlamdadır. "Gönüllü hariç tutma" ilk olarak Christopher Lasché's kitabı "Elitlerin ayaklanması ve demokrasinin ifşası" kitabında keşfedilmiştir. Genellikle zengin gruplar toplumun diğer kesimlerinden ayrı yaşamayı tercih ederler. Bunu pek çok çeşitli yolla açığa vururlar. Bu açığa vurma sağlık sistemleri ve halk eğitimi dışında barınma mekanlarını farklı tercih etmeyi de içerir. Bu kendini kamudan geri çekilme sık sık "umumi-halka ait-

kamusal” eşyaların “klüb” eşyalarına dönüşmesi yolu ile görülür.⁶⁹

“Kapılı topluluklar” gönüllü hariç tutma kavramının açık örneğidir. "Amerika Kalesi 1997" adlı kitabında Blakely ve Synder benzer düşüncede komşuluklar bulma teşebbüsü ve güvenli mülk değerleri ve suçtan kaçışı toplulukların duvarlar inşa ederek ve kimin gireceğini daha da önemlisi kimin giremeyeceğini kontrol ettikleri kontrollü kapılar inşa ettiklerini anlatırlar. Buna karşılık giriş kontrolü olan apartman blokları ile bu durumu karşılaştırırlar. Giriş kontrolü olan apartman bloklarından lobiye, bir hole veya park alanına geçilebilir, ulaşılabilir. Kapılı toplulukların yaşadığı yerlerden yerel insanlarla paylaştıkları yerlere, caddelere, parklara plajlara veya yol ve patikalara ulaşılır. Kamusal olmayı ya da kamuya aitmiş gibi olmak yerine özel-klüp kriterleri ve üyelikleri olan özellikle de ödeme gücüne sahip olanların katıldığı klüp eşyaları haline gelirler.

Jacobs, Newman ve Hillier; özel ve kamusal alanlarının ayrılmasıyla, kentsel alanın karma kullanımının sağlanmasının gerekli olduğunu böylece insanın her yere ulaşabilip, aktivite yoğunluğunu arttırarak caddede ki göz seviyesini ve denetimini yükselteceğini savunurlar.

Oc ve Tiesdall'ın yaklaşımlarından olan Kale yaklaşımı; duvar, barikat, güvenlik birimleri gibi gözle görülen savunuculara sahip olduğu için kullanıcıyı rahatlatmakta ancak kamusal değil özel olduğu için kullanıcı için yüksek güvenlik sağlarken, dışındakilere hizmet vermemektedir.

Yerleşim alanlarında Güvenlik ve koruma meseleleri bir takım yüksek oranda “savunmacı şehircilik” yaklaşımlarının oluşmasına neden olmuştur.

Bu yaklaşımlar arasında son dönemde sayısı hızla artmaya başlayan, gazete sayfalarında her gün yenisiyle karşılaştığımız, televizyon ve panolarda ideal yaşam sloganlarıyla satışa sunulan, genelde özel sektör temelli, geniş çaplı, üst gelir gruplarını hedef alan, bahçeler içinde büyük konutların yanı sıra çok çeşitli servisler

⁶⁹ Carmona M., Health T., Oc T., Tiesdell S., a.g.e., sf:117

sunan, kapılar-çitler gibi engelleyiciler ile çevrelerinden ayrılan, girişleri denetimli, fiziksel doku ve sosyo-ekonomik açılardan kentsel yaşamdan farklılaşan, araba sahipliği erişimine dayanan konut gruplarından oluşan yeni banliyöleşme sisteminin oluşturduğu kapalı (korumalı) sitelerdir.

Kapalı yerleşmelerin nüfus çekme nedenlerinin başında güvenlik sorunu gelmektedir. Ulus devletlerin zayıflaması, kamu mekanından giderek çekilmesi, bu mekanı ele geçiren özel sektörün güvenliği gereken düzeyde sağlayamaması ve kent terörünün uluslar arası düzeyde yaygınlaşması, farklı gelir gruplarını farklı mekansal önlemler geliştirmeye yöneltmiştir.

Kamunun gerekli yaşanabilirlik ve hakçılık düzeyinde kentler yaratma ve sürdürme konusundaki başarısızlığına ek olarak kapalı konut adalarının ortaya çıkış nedenlerinden bir diğeri ise özel yaşam biçimleri sağlamaktır. Kentin başka mekanlarında bulunmayan lüks özellikleri güvenlik içinde sağlayarak toplumsal prestij ve tatmin duygusu sağlamaktır.

Konut alanlarının fiziksel özelliklerini karakterlerini belirleyen manzara, topoğrafya, kuzey ilişkisi vb. gibi çevre faktörlerinin yanı sıra kullanıcıların sosyal, kültürel ve psikolojik gereksinimleri de etkilemektedir.

BÖLÜM III

KAPALI (KORUMALI) SİTELER İLE GECEKONDU YERLEŞİMİNİN KOMŞULUK İLİŞKİSİ VE GÜVENLİK KRİTERİ BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

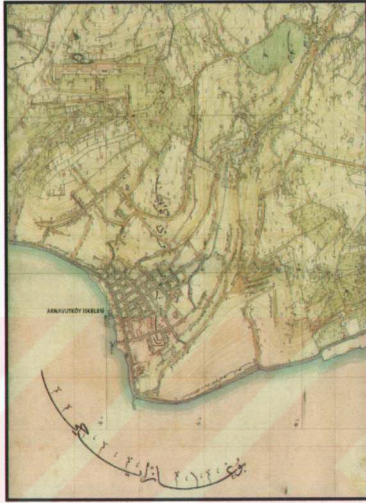
Bölüm II’de ortaya konulmaya çalışılan teorik incelemelerin İstanbul kentindeki yansımalarını kritik etmek amacıyla Boğaz köylerinden biri olan ve her ne kadar gelir seviyesi yüksek kesimin mekan tercihleri arasında olsa da aflarla kalıcı hale gelen gecekondulaşma olgusundan kaçamamış, bünyesine hem lüks ve dışa kapalı sitelerle, hemen yanında kapısını kapattığı gecekondu yerleşmelerini barındıran Arnavutköy mahallesi örnek alan olarak seçilmiştir.

3.1. ÖRNEK ALAN SEÇİMİ - ARNAVUTKÖY

3.1.1. Arnavutköy’ün Boğaziçi’ndeki Konumu

İstanbul Metropolen alanı içerisindeki konumu ve tarihinde barındırdığı sosyal ve fiziki dönüşümlerle beraber, İstanbul’un Avrupa yakasındaki Boğaz köylerinden biri olan Arnavutköy’de doğal yapıdan ve tarihi yangınlardan dolayı çeşitli yerleşim dokuları oluşmuştur. Vadinin yamaçlarındaki manzara noktalarında ve Boğaza hakim sırtlarda villa ve yüksek katlı lüks konut siteleri yapılaşmışken, köy içinden tepeye doğru çıkıldığında tek katlı ve bahçeli gecekondulara ve niteliksiz betonarme binalara da rastlanmaktadır.

Örnek alanda anket ve inceleme için seçilen, Kapalı (korumalı) siteler 1988 yılında alanda bulunan 25-30 adet gecekondunun Dudullu’daki İskan Bakanlığı eski evlerine 15 yıllık ödeme koşulları ile gönderilmesiyle oluşmaya başlamıştır.

Harita 2: 1926 yılı Arnavutköy'ün halihazır haritası

Harita 1: Arnavutköy'ün Boğaziçi'ndeki konumu

Kaynak: İstanbul Haritaları, Atatürk Kütüphanesi

Arnavutköy'den bahsetmeden önce Boğaziçi'ndeki farklı yerleşim alanlarının ve yapılaşmanın nasıl ve ne şekilde olduğundan kısaca özet bir tablo şeklinde bahsetmek gerekmektedir.

3.1.2. 1950-1980 Döneminde Boğaziçi'ndeki yapılaşmayı etkileyen faktörler;

Bu dönem daha çok kentsel toprak rantlarının artması ve kentteki baskıların hakim olduğu bir dönemdir.

Gecekondulaşmanın yanı sıra Boğaziçi ile direkt veya dolaylı olarak ilgili olan imar çalışmaları, yasalar, uygulanan planların karmaşası ve politik çıkarlar çerçevesinde

kararlaştırılan tüm eylemler Boğaziçi'ndeki eşsiz doğal ve tarihi kültürün geri dönülmez bir şekilde tahribinde etkin rol oynamayı başarmıştır.

İSTANBUL	BOĞAZIÇI
Hızlı nüfus artışı- Göç	1941
"Kaçak Yapılaşma"	1950
"İmar Afları"	1954
Kat karşılığı arsa dönüşümleri	1970
"Şantiye Şehirler"	Boğaziçi Sahil Şeridi yalılarını koruma G.E.E.A.Y.K. Kararı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
İmar Operasyonları	1971
Bölge Planlama çalışmaları	1973
Sanayileşme	1977
	1/2000 ölçekli İmar Planları
	1/5000 Boğaziçi Sahil Şeridi Koruma Planı
	1710 sayılı Eski Eserler Kanunu
	1/5000 Boğaziçi Nazım Planı

Şekil 3.1: 1950-1980 dönemi İstanbul ve Boğaziçi yapılaşma etkenleri

Harita 3: 1977 tarihli 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı
Kaynak: N. Zeren Gülersoy, "Boğaziçi'nde Arazi Kullanımı ve Ulaşım", İstanbul Dergisi, 1995, sayı:14

1950'lerden itibaren açılan yeni yollar, mevcut yolların genişletilmesi, sanayinin yer seçimine olanak tanıyan arazi kullanım kararları ve bu sanayi alanlarının çevresinde, tepelerde oluşan gecekondu mahalleleri, gelişmeyi kuzeye kentin orman ve havza alanlarına doğru çekmeye, doğal peyzajın ve tarihi konutların yok olmasına sebep olmakla beraber; eşsiz bir

su yolu olan Boğaziçi'nin planlı ve akıllıca verilecek kararlar ile geleceğini garanti altına alma şansını da yok etmekteydi.

Boğaziçi alanındaki mekansal gelişmeyi düzenlemek ve denetlemek amacıyla 1941, 1950 ve 1954 yıllarında, Boğaziçi'nin geleneksel dokusunu oluşturan köy yerleşmeleri için 1/2000 ölçekli imar planları hazırlanmıştır. 1970'lere kadar Boğaziçi'nde uygulamalar hazırlanan bu planlar çerçevesinde gerçekleştirilmekteydi.

Boğaziçi'nde korumaya yönelik ilk eylem 1970 tarihli Boğaziçi Sahil Şeridi yalılarının korunması konusunda Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun aldığı karar olup, ilk planlama çalışması ise 1971'de 1/5000 ölçekli Boğaziçi Sahil Şeridi koruma planıdır. Sadece yalıları korumayı amaçlayan bu planda sahildeki boş parsellere de tescilli yapılarla uyumlu olmak koşuluyla max.yüksekliği 9.50 m olacak yapılar önerilmiştir.

1973'te 1710 sayılı Eski Eserler Kanununun kabulünden sonra, Boğaziçi'nin korunması gerekli "doğal ve tarihi sit alanı" ilan edilmesi ile çevresindeki korular ve ormanlar koruma altına alınmıştır. Gelişme kamuya ait parsellerde kesinlikle yasaklanırken, özel mülkiyette herhangi bir gelişme için Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun iznine başvurulması zorunlu kılınmıştır. Ancak koruma altına alınmış doğal ve tarihi kültür varlıkları dışında her yerde imar yönetmelikleri geçerli olması planlama anlayışında bütüncül bir yaklaşım sağlamamaktaydı.

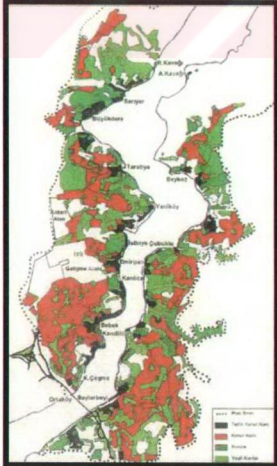
1977 yılında Boğaziçi'ni bir bütün olarak planlama amacıyla yeni bir nazım planı hazırlandı. Plan ile Boğaziçi alanı sahil şeridi, öngörünüm bölgesi, geri görünüm bölgesi ve etkilenme bölgeleri olarak ayrıldı. Bu imar planı ile Boğaziçi; rekreasyon, turizm ve konut alanları olarak planlanmıştır. Plan raporunda ise; tarihi yeşil alanların korunması amacıyla bakımlarına ve yenilenmelerine karar verilmiş, kamu mülkiyetine geçen koruların halka açık rekreatif kullanımlar olarak düzenleneceği belirtilmiştir. Ancak kurumlar arası karmaşa ve çıkar gruplarının taleplerinin şekillenmesi ile planın salt amacından uzaklaşmış ve uygulanması zorlaşmıştır.

3.1.3. 1980 Dönemi ve sonrasında Boğaziçi'ndeki yapılaşmayı etkileyen faktörler;

Bu dönem daha çok değişen toplum değerleri, dünya ile bütünleşme çabalarıyla oluşan faktörlerin etkileridir.

İSTANBUL	BOĞAZIÇI
Yasadışı gelişme alanları	1982 Turizm Teşvik Yasası (2634)
İmar kanunu	
Af yasaları	1983 1/5000 Boğaziçi Nazım Planı
Kooperatif alanları	1983 Boğaziçi Kanunu (2960)
Geleneksel merkez	1985 İmar Kanunu
<u>Küreselleşme</u>	46. Maddesi
	47. Maddesi
	48. Maddesi
<u>Dünya Kenti</u> kavramı	7. Maddesi
	1987 2. köprü ve çevre yolları
Parçacıl planlar	1988 1/5000 Boğaziçi Revizyon Nazım İmar Planı

Şekil 3.2 : 1980 dönemi ve sonrası İstanbul ve Boğaziçi yapılaşma etkenleri

Harita 4: 1988 tarihli 1/5000 ölçekli Boğaziçi Nazım İmar Planı

Kaynak: N. Zeren Gülersoy, "Boğaziçi'nde Arazi Kullanımı ve Ulaşım", İstanbul dergisi 1995, sayı:14

1977 planının ihtiyaca cevap vermemesinden dolayı yeni bir nazım plan hazırlandı. Hazırlanan **Haziran 1983** onaylı Boğaziçi Nazım planı ile; kamu kullanımı için sahil şeridini rekreasyonel kullanımlara ve turizme

ayırmakta, ön görünüm bölgesinde gelişmeyi sınırlandırmakta, geri görünüm ve etkilenme bölgelerini ise çok düşük yoğunluklu gelişmeye açmaktaydı.

Kasım 1983'te ise özel bir düzenlemeye gereksinme duyularak 2960 sayılı **BOĞAZIÇI KANUNU** yürürlüğe girmiştir. Yasa ile; Boğaziçi'nin kültürel ve doğal değerlerini kamu yararı gözeterek korumak, alan içinde nüfus yoğunluğunu arttıracak yapılaşmayı sınırlamak amaçlanmıştır.

Koruma, geliştirme ve yoğunluk artışını önleme genel amacına uygun olarak yasa, Boğaziçi alanında, bu yasaya ve imar planı esaslarına göre yapı yapılabileceğini, bunlara aykırı olarak yapılan yapıların ise derhal yıktırılacağını hükme bağlamaktaydı. Yasa, nüfus ve yapı yoğunluğunu arttırıcı plan değişikliklerini de yasaklamıştı. Boğaziçi kıyı şeridi ile öngörünüm bölgesinde, ayırma ve birleştirme işlemleri ile konut yapımı yasaklanmıştı. Kıyının ancak "kamu yararı" için kullanılabilmesini vurgulayan yasa, bu bölgede turizm ve eğlence amacına ayrılmış alanlara, ancak "toplumun yararlanmasına ayrılmış yapı" yapılabileceğini hükme bağlamıştır.

Boğaziçi alanının ağır basan karakterinin "yeşil alan" olmasından yola çıkarak bazı hükümlerde bulunmuştur. Orman statüsüne alınacak yerlerden, kamu kurum ve kuruluşlarına ait olanların, bedelsiz olarak Hazineye devrinin, özel iyelikte bulunanların ise Tarım ve Orman bakanlığınca kamulaştırılmasını öngörmüştür. Boğaziçi sahil şeridi ve öngörünüm bölgesinde konut yapımı yasaklanmış, 1983 tarihli 1/5000 ve 1/1000 planlarda konut kullanımına ayrılmış, ancak yapı yapılmamış alanlarda yeşil alan statüsünün uygulanacağı belirtilmiştir.

Boğaziçi yasasından sonra çıkartılan **1985 tarihli İmar Kanunununa** Boğaziçi ile ilgili özel maddeler eklenerek, Boğaziçi yasası ile ters düşen bir takım hükümler bulunmaktaydı.

Bu hükümlerden 46., 47. ve 48. maddeler ve geçici 7.madde ile Boğaziçi kanununun ilkelerini yok etmiştir.

46. madde ile; Boğaziçi kanununa göre kurulan organizasyon şeması değiştirilmiş (İ.B.B. bağlı Boğaziçi Md. kaldırılıyor) Boğaziçi İmar Müdürlüğü İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığına bağlanmıştır. Planlama ve uygulama yetkisi Boğaziçi sahil şeridi ile öngörünüm bölgelerinde Boğaziçi İmar Müdürlüğüne; geri görünüm ve etkilenme bölgelerinde ilçe belediyelerine bırakılmıştır.⁷⁰

47. madde ile; “Boğaziçi alanında mevcut planda nüfus ve yapı yoğunluğu göz önüne alınmak kaydı ile plan değişikliği yapılabilir.” ve “Boğaziçi öngörünüm bölgesinde parsel büyüklüğü 5000m²’den az olmamak, ifraz işlemleri yapılmamak ve Taks %6 ve 2 katı geçmemek koşulu ile konut inşaatı yapılabilir ve blok adedi serbesttir.” hükümleri getirilmiştir. Bu hükümler ile Boğaziçi sahil şeridinde ve öngörünüm bölgelerinde konut yapımına izin verilmiş ayrıca bu maddenin orman, koru ve diğer yeşil alanlarda da uygulanabileceği belirtilmiştir.⁷¹

Anayasa mahkemesi bu maddeyi Aralık 1986’da iptal ettiği halde mahkemenin kararı Resmi Gazete’de 4 ay sonra yayınlanmış. Bu dört aylık süre içinde 1071 inşaat izni verilmiştir. Kanunun çıkışından iptal edilmesine kadarki 2 yıllık uygulama sürecinde; yerel yönetimler iptal kararı bilindiği halde resmi olarak henüz yayınlanılmamasından faydalanarak ruhsat dağıtmaya devam etmişler ve böylece 285.415m² rekreasyon alanında 17.221m² inşaat yapımına göz yummuşlardır.⁷²

48. madde ile; Boğaziçi’nin geri görünüm bölgesinde Taks=%15 ve 4 katı, etkilenme bölgesinde ise Taks=%15 ve 5 katı geçmemek koşulları ile konut inşaatına izin verilmiştir. Boğaziçi’nin koruları ise villa tipi konut alanları ile dolarken yeşil bütünlüğü de hızla parçalanmıştır.⁷³

Geçici 7. madde ile; Boğaziçi’nde mevcut çekme katların tam kata çevrilebileceği belirtilmiş, alandaki kaçak yapılaşma ve gecekondu alanları imar affı kapsamına

⁷⁰ İmar Kanunu, 1985

⁷¹ A.g.e.

⁷² Enlil Z, Dinçer İ, Göğülü Z, “Boğaziçi’nin Yönetimi ve Kötü Yönetimi”, İstanbul Dergisi, Ekim-2001, sayı:39

⁷³ İmar Kanunu, 1985

alınmıştır. İmar affı ile yapısal bir kimlik kazanan gecekondular hızla apartmanlaşmaya başlamış, peyzaj ve ekolojik denge altüst olmuştur.⁷⁴

7.6.1986 tarihinde 2981 sayılı imar affına ilişkin kanunun Boğaziçi'nde uygulama koşulları belirlenmiş ve 10.10.1985 tarihinden önce yapılmış olan kaçak yapılarda imar affı kapsamına alınmıştır. 23.6.1986 tarihinde 2981 sayılı imar affına ilişkin kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik çıkarılmıştır.

İmar kanununun 47. maddesi ile 2981 sayılı imar affına ilişkin kanunun Boğaziçi alanında uygulanmasına olanak sağlayan geçici 7. maddesi, Anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmiş; ancak iptal kararı 4 ay sonra 18.4.1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İmar affının yürürlükte olduğu süre içinde 1119 adet yapının işleminin sonuçlandırılarak ruhsat verildiği ve bu yapıların 885 adedine kararın Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmesi için beklenen 4 aylık gecikme süresi içinde ruhsat verilmiştir.⁷⁵

Bu yasal müdahaleler ile Boğaziçi'nde şu süreç yaşanmıştır;

47. ve 48. maddeler ile yoğunluklar arttırıldı.

7. madde ile mevcut kaçak yapılar yasallaştırıldı.

46. madde ile ilçe belediyeleri tarafından yapılaşma haklarının onaylanması sağlandı.

1988 yılında 47. ve 48. maddelere dayanılarak ve koruma kurullarının onayı alınmadan **1/5000 Boğaziçi Revizyon Nazım İmar Planı** hazırlandı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından onaylanan ve ilçe belediyelerine de gönderilen plan ile Boğazın geri görünüm ve etkilenme bölgelerindeki açık ve yeşil alanlar yüksek bir yoğunluk ile yapılaşmaya açıldı.

Planın geri görünüm ve etkilenme bölgelerine ait uygulama planları, parçacıl bir yaklaşımla Sarıyer, Beşiktaş, Üsküdar ve Beykoz belediyeleri tarafından birbirinden bağımsız olarak hazırlanmaya başladı ve hazırlanan bu planlarda bölgenin özel

⁷⁴ Ag.e.

⁷⁵ Enlil Z, Dinçer İ, Gögülü Z, a.g.e.

konumunu göz önüne alan, tarihi ve kültürel değerleri koruyan kriterler sağlanmamıştı.

1982 yılında çıkartılan hem ülkenin hem de özellikle İstanbul'un en değerli koruma alanlarını "devletçe teşvik gören yatırımlar tarafından sürekli işgal edilip tahrip gören, kentsel değerleri ve kültürel kimliği, teşviklerle ve ayrıcalıklı imar izinleriyle altüst edilmesine olanak sağlayan **2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu** Boğaziçi'ne damgasını vurmuştur. Teşviklerden yararlanabilecek olan yatırımlar için belirlenen alanlar; yasanın **3. maddesinde** şu şekilde tanımlanmaktadır.⁷⁶

Turizm Bölgeleri; sınırları Bakanlığın önerisi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilen bölgeler.

Turizm Alanları; Turizm bölgeleri içinde öncelikle geliştirilmesi öngörülen, mevkii ve sınırları Bakanlığın önerisi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilen, doğal ve sosyo-kültürel değerlerin yoğunlaştığı alanlar.

Turizm Merkezleri; Turizm bölgeleri içinde veya dışında, mevkii ve sınırları Bakanlığın önerisi ve Bakanlar Kurulu Kararı ile tespit ve ilan edilen, turizm yönünden önem taşıyan yerler veya bölümleri.

Devletçe teşvik edilecek turizm yatırımları için, "doğal ve sosyo-kültürel değerlerin yoğunlaştığı" alanlarda, ayrıca bunun dışında "Bakanlıkça uygun görülen yerlerde" arsa ve arazilerin Bakanlar Kurulu kararı ile Turizm Merkezi ilan edilmesi yeterli olmaktadır.

Yasanın **7. maddesi ile;** belli bir arsayı ya da bölgeyi "Turizm Merkezi" olarak planlama ve imar yetkisiyle beraber, aynı bölgenin genel imar ve koruma kararlarına da bağlı kalmaksızın, dilenilen şekilde yapılaşma hakkını da Turizm Bakanlığı'na vermekteydi.⁷⁷

⁷⁶ Turizm Teşvik Kanunu

⁷⁷ A.g.e.

Yasanın **8. maddesi ile**; turizm bölgeleri olarak belirlenen yerlerdeki hazine arazileri ve ormanlar öncelikle Turizm Bakanlığı'na 2 ay içinde tahsis edilmekte. Ardından bu araziler yatırım yapmak isteyenlere bakanlıkça kiraya verilmekte.⁷⁸

Turizm Teşvik yasasının doğal ve tarihsel çevreyi korunacak değil, yatırım yapılacak turistik alan olarak görmesi sonucunda; SİT alanlarındaki betonlaşmalar, tarihi saraylar içindeki oteller, Boğaziçi sırtlarındaki geri görünüm bölgelerinde yükselen oteller ve gökdelenler kazanılmıştır.

Tüm bu kanunlar ve birbirine ters düşen çıkar hükümleri İstanbul şehri üzerinde ve İstanbul'un en prestijli yeri olan Boğaziçi'nde, geri dönülmesi zor adımlar atılmasına neden olmuştur.

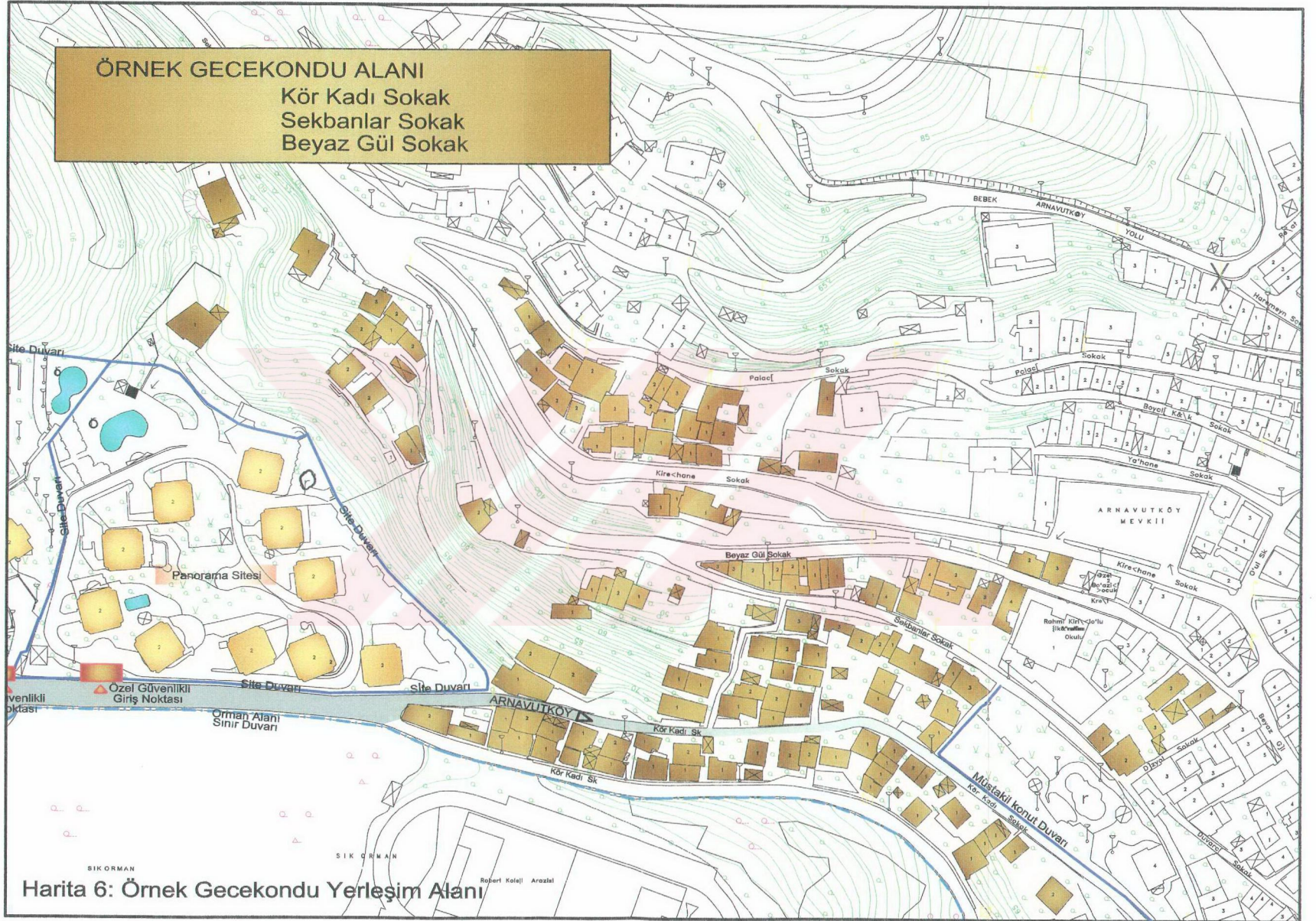
Arnavutköy'de ise yerleşmenin sosyal yapısını etkileyen faktörler olan Lozan Konferansı sonucu meydana gelen mübadele, Varlık vergisi, 6-7 Eylül olayları, 64 ve 74 Kıbrıs olaylarından dolayı farklı etnik kökenlere sahip vatandaşlarımızın yerleşimi terk etmelerine, daha çok Karadeniz'den göçle gelen yurttaşlarımızın onların yerlerini almalarına ve fiziksel yapısını etkileyen faktörler olan yukarıda bahsedilen siyasal ve özel sektöre ait çıkarlar doğrultusunda oluşturulan kanunlar sayesinde, doğal ve kültürel yapısından farklı dokular olan gecekondu alanları ve korumalı lüks siteler oluşmasına neden olmuştur. (Harita 5: Örnek Seçilen Alanlara Ait Uydu Fotoğraf Haritası)

⁷⁸ A.g.e.

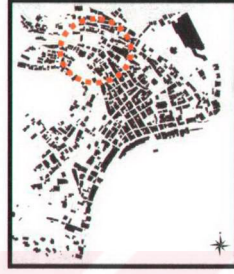

Harita 5: Ornek Alanlarin Konur

3.1.4. Örnek Gecekondu Yerleşmesi

3.1.4.1. Gecekondu Yerleşmesine Ait Fotoğraflar

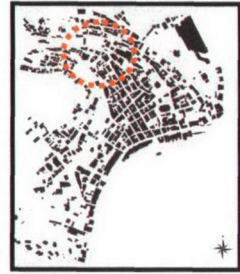
Fotoğraf 1- Nisan 2006

Fotoğraf 2- Nisan 2006

Fotoğraf 3- Nisan 2006

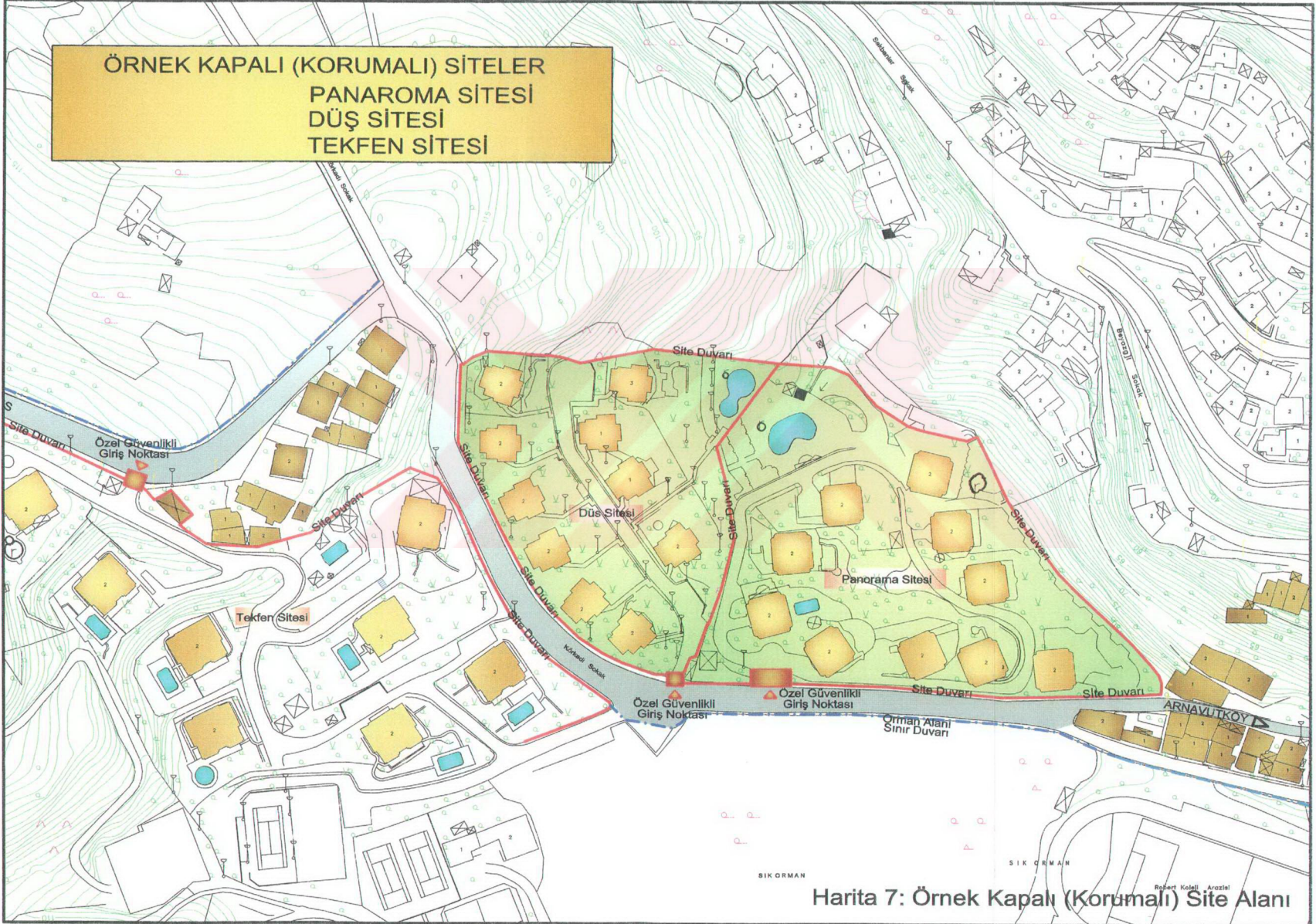

Fotoğraf 4- Nisan 2006

Fotoğraf 5- Nisan 2006

3.1.5. Örnek Kapalı (Korumalı) Site Yerleşmesi

Harita 7: Örnek Kapalı (Korumalı) Site Alanı

3.1.5.1. ÖrneK Kapalı (Korumalı) Site Yerleşimine Ait Fotoğraflar

Fotoğraf 6- Nisan 2006
Düş Sitesinin Giriş Kapısı

Fotoğraf 7-Nisan 2006
Panorama Sitesinin Giriş
Kapısı

Fotoğraf 8-Nisan 2006- site duvarlarının yol üzerindeki etkisi.

Fotoğraf 9-Nisan 2006

İzolasyon duvarları ile şehir dokusunda güvensiz mekanlar yaratmaktadır.

Fotoğraf 10-Nisan 2006

İzolasyon duvarları ile şehir dokusunda güvensiz mekanlar yaratmaktadır.

Fotoğraf 11- Nisan 2006

Site duvarlarının kamusal yol üzerindeki etkisi.

Fotoğraf 12- Nisan 2006

Kapalı sitelerden sahil yoluna giden geçekondü yerleşim alanı içinden geçen bağlantı yolu.

Fotoğraf 13-Mart 2006 Kapalı sitelerin duvarsız cephesinden görünüş.

Fotoğraf 14-Şubat 2006 Köyiçi yerleşmesine doğru kapalı bir sitenin giriş kapısı

Fotoğraf 15-Şubat 2006 Köyiçi yerleşmesine doğru kapalı bir sitenin duvarları

3.2.ÖRNEK ALANDAKİ ANALİZ ÇALIŞMASI YÖNTEMİ

Güvenlik kriteri açısından incelenecek olan örnek alan çalışmasında; “güven” kavramını ve güven kavramıyla ilgili sonuçları ortaya çıkartacak, niteliksel ve niceliksel değerler arasındaki ilişkiyi belirleyecek olan sosyal ağlar, komşuluk, aidiyet duygusu, oturulan yerde *güvenli hissetme* ve toplumsal duyarlılık kavramları araştırmanın temel sorgularını oluşturmaktadır. Sosyal ağlar, kişisel özelliklerin belirlediği sosyal sınıf, sosyal bağlılık, mahalle içinde yaşama süresi, yaşam döngüsü ve mahalle sakinlerinin kullandığı konut tiplerinden oluşmaktadır.

3.2.1. SOSYAL AĞLAR

Sosyal sınıf; mahalle içi memnuniyetini sağlamada önemli bir faktördür. Birçok araştırma sosyal sınıf seviyesi yükseldikçe mahalledeki memnuniyetin arttığını göstermektedir. Düşük gelir grubunun bulunduğu bölgelerde ise; yaşayanlar fiziksel çevrenin kalitesinden çok, arkadaş ve akrabaların aynı çevrede yer almalarından kaynaklanan sosyal etkileşim yoğunluğunun fazla olduğu ilişkilerden kaynaklanan bir memnuniyet içerisinde oldukları gözlemlenmiştir.

Sosyal bağlılık; kavramını ortaya çıkarmak için mahalle sakinlerinden alınacak bilgi, arkadaş ve akrabalarının aynı mahallede oturup oturmadığı, ya da birlikte yaşadıkları insanların iyi komşu olup olmadığı bilgileridir. Bu bilgilerin farklı gelir grupları arasında nasıl sonuçlar çıkartılacağı incelenecektir.

Yerleşim tarihi; mahalle sakinlerinin oturma süreleri ile ilgilidir. Alınacak bilgiler, oturdukları evin o mahalle içinde sürekli olup olmadığı ya da bir önceki ikamet yerleri aynı mahallede mi yoksa başka bir mahalleden mi geldikleri konusunda olacaktır. Kullanıcıların oturma süreleri çevreye karşı duyarlılıklarını etkileyen önemli bir faktördür.

Yaşam döngüsü; mahalle içi iletişimlerde çok önemli bir etkiye sahiptir. Evli ve okul çağında çocuğu olan kişiler, çevreleri ile daha uyumlu ve ilgili olmaktadır. Bu

nedenle, hane halkındaki çocuk sayısı, yaşları ve nerede okudukları bilgileri önemlidir.

3.2.2. KOMŞULUK

Mahalle içi niteliksel ve niceliksel değerleri ve güvenlik hissini belirleyen önemli bir olgu da komşuluk ilişkileri olmaktadır. Komşuluk ilişkilerinin karşılıklı etkileşim boyutunda, mahalle sakinlerinin birbirlerini ne kadar tanıdığı, ne kadar sıklıkla birbirleriyle konuştuğu ve görüştüğü ve birbirlerine hangi konularda destek verdikleri ele alınmaktadır.

3.2.3. TOPLUMSAL DUYARLILIK

Toplumsal duyarlılık, mahalle sakinlerinin mahallede sahip oldukları kimlik, paylaşım, ilgilenme değişkenlerini içermektedir.

Kimlik ve ait olma hissi; kullanıcının ne derece mahallesine bağlı olduğu ve kendini evinde gibi hissedip hissetmediği,

İlgili olma derecesi; kullanıcının hangi konularda mahallesiyle ve komşularıyla ilgilendiği konulardır.

3.3. ANKET SORULARI

1.HANEHALKI BİLGİLERİ

	K/E	YAŞ	MESLEK//ORT.GELİR	EĞİTİM/ OKULLARI
Anne				
Baba				
Çocuk				
Çocuk				
Çocuk				

2. KONUT BİLGİLERİ

<u>-Oturlan Yer:</u>	Gecekondu	Apartman	Toplu Konut	Müstakil
<u>-Kat Adedi:</u>	1-2	3-4	5-6	6+
<u>-Mülkiyet Sahipliliği:</u>	Ev Sahibi	Kiracı		
<u>-Kaç Yıldır Oturmaktasınız:</u>			
<u>-Daha Önce Nerde Oturdunuz?:</u>			
<u>-İstanbul'a Nerden Geldiniz?:</u>			

3. MAHALLE BİLGİLERİ

-Mahalle deyince aklınıza ne geliyor?

.....

-Oturduğunuz bölge bir mahalle oluşturuyor mu? Evet Hayır

-Mahallenizin sınırlarını belirleyebilir misiniz? Evet Hayır

-Mahallenizi ne kadar iyi tanıyorsunuz?

iyi tanıyorum Tanıyorum Biraz Tanıyorum Tanımıyorum Hiç
tanımıyorum

-Mahallenizde bulunan fonksiyonları sayabilir misiniz?

.....

-Mahallede ortak kullanılan bir alan var mı?

-Ne amaçla kullanılıyor?.....

- Hangi sıklıkta kullanılıyor?.....

- Kimler tarafından kullanılıyor?.....

- İhtiyaca cevap veriyor mu?.....

-Bu mahallede yaşamaktan memnun musunuz? Evet Hayır

-Bu mahallede oturan arkadaşlarınız yada akrabalarınız var mı? Evet Hayır

-Mahalle dışında insanlarla görüşüyor musunuz? Evet Hayır

-Mahallenizin sorunları nelerdir?

.....

(altyapı eksikliği, temiz olmaması, ulaşımın zor olması, yolların bozuk olması, güvenli olmaması, alışveriş imkanlarının yetersizliği, çocuk alanlarının olmayışı, eğitim ve sağlık alanlarının yakın olmaması.....)

-Mahallenizde hangi hizmetleri kullanıyorsunuz?

Bakkal manav semt pazarı kasap berber

Eğitim sağlık yeşil alan kafe-restorant

Diğer.....

-İhtiyaçlarınız için gittiğiniz en yakın merkez?.....

-Sosyal aktiviteler için gittiğiniz en yakın yerler?.....

-Eğitim için gittiğiniz yerler?

-Sağlık için gittiğiniz yerler?.....

-Bunlar dışında ne için ve hangi semtlere gidersiniz?

Akraba/arkadaş ziyaretleri dini toplantılar

-Mahalle dışına ne sıklıkla çıkarsınız?

Hergün haftada 1-2 15-20 günde bir ayda 1

4. KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

-Bu mahalledeki komşuluk ilişkilerini nasıl buluyorsunuz?

Çok iyi İyi Vasat Kötü Çok kötü

-Mahallede en samimi olduğunuz komşunuz nerede oturuyor?

Aynı kat Aynı bina Yan bina aynı sokak yan sokak

-Ne kadar sıklıkla en yakın komşunuzla görüşüyorsunuz?

Hiç gerektiğinde çok seyrek haftada 1-2 gün hemen hergün

-Ne kadar sıklıkla kapı komşunuzla görüşüyorsunuz?

Hiç gerektiğinde çok seyrek haftada 1-2 gün hemen hergün

- Ne kadar sıklıkla diğer komşularınızla görüşüyorsunuz?

Hiç gerektiğinde çok seyrek haftada 1-2 gün hemen hergün

-Ne kadar sıklıkla en yakın komşunuzu ziyaret ediyorsunuz?

Hiç gerektiğinde çok seyrek haftada 1-2 gün hemen hergün

-Ne kadar sıklıkla kapı komşunuzu ziyaret ediyorsunuz?

Hiç gerektiğinde çok seyrek haftada 1-2 gün hemen hergün

- Ne kadar sıklıkla diğer komşularınızı ziyaret ediyorsunuz?

Hiç gerektiğinde çok seyrek haftada 1-2 gün hemen hergün

-Görüştüğünüz komşuların ortak özellikleri?

Yaşam tarzları.....

Sosyal düzeyleri.....

Kökenleri.....

-Komşularınızla ev dışında nerede görüşürsünüz?

Kapı önünde sokak kapısı önünde bahçede diğer.....

-Komşularınızla ailece mi görüşüyorsunuz? Evet Hayır

-Komşularınızla maddi manevi neler paylaşırsınız?

Ev ihtiyaçları İşlerde yardım çocuk
bakımihastalık/düğün/cenaze Sosyal aktivitelere katılma çiçek ve pet
bakım Özel sorunlar ve sırlar

-Komşularınızla iletişim kurmayı mı yoksa aile mahremiyetini korumayı mı tercih edersiniz?

-Buraya ilk taşındığınızda komşuluk açısından zorluk çektiniz mi?.....

-Sevilmeyen ve dışlanan komşularınız var mı?.....

Varsa neden?.....

-Komşular arasında çatışma ve anlaşmazlık çıkıyor mu? Neden?

-Küçük çocuklarınız nerede oynar? Evde Dışarıda

Dışarıda ise nerelerde? Sokakta çocuk parkında arkadaşlarının evinde

-Çocukların en yakın arkadaşları nerede oturuyor?

Aynı apartman aynı sokak aynı okul

-Çocuklarınızı arkadaşlarının evlerine gönderecek kadar güveniyor musunuz?

-Çocuklarınızı yalnız nereye kadar gönderirsiniz? (mahalleye bu konuda güveniyor musunuz?)

-Çocuğunuzun bu mahallede büyümesinin avantajları ve dezavantajları nelerdir?

5. TOPLUMSAL DUYARLILIK

-Muhtarın adını biliyor musunuz? Evet Hayır

-İlçe Belediye Başkanının adını biliyor musunuz? Evet Hayır

-Belediyeye gittiniz mi?

Neden?.....

-Mahallenin sorunlarını görüşmek için belediyeye gittiniz mi? Evet Hayır

-Mahalle sorunlarını konuşmak ve çözmek için bir araya gelindi mi?

-Mahallenizde kendinizi evinizde gibi hissediyor musunuz?

-Mahallede dayanışma var mı? Hangi konularda?

-Mahallede sıkıntılı olan insanlara yardım eder misiniz? Evet Hayır

-Aşağıdakilerden hangisi size daha çok uymaktadır?

Kendimi buralı hissediyorum

Burada yaşayan insanlara her zaman güvenebilirim

Burada güven ve huzurlu bir yaşamım var

Buraya pek alışmadım ve özel bir bağım yok

Burada kendimi güvende hissetmiyorum

Burada yaşadığım sürece mahalle kötüye gidiyor

3.4. ÖRNEK ALANIN FİZİKSEL VE SOSYO-EKONOMİK ÖZELLİKLERİNİ TANIMLAYAN ANALİZLER

Çalışma alanında komşuluk ilişkilerini ve sosyal yapıyı incelemeyi hedefleyen anket soruları ile Sosyal yapı içinde toplumsal duyarlılık, mahallenin sahiplenilmesi, aidiyet duygusu ve mahalleye mahallede yaşayanlara olan güven/güvensizlik seviyeleri belirlenmeye tablo ve grafiklerle sunulmaya çalışılmıştır.

Örnek alan sınırları içinde; gecekondü yerleşim alanında toplam 85 hane bulunmakta olup, bu alanda yapılan 60 ankette seçici davranılarak, eleme yapılması ile değerlendirmeye alınan anket sayısı 40 olarak belirlenmiştir.

Kapalı (korunmalı) sitelerde örnek alan sınırı içerisinde toplamda 28 hane bulunmakta olup, yazılı ve onaylı bir belgem olmasına rağmen, halihazırdaki güvenlik kapısını aşarak site içerisine girmek ve tezimin anket kısmı için izin almak konusunda ve site içerisinde yaşayanlar ile anket yapımında zorluk çekildiğinden dolayı değerlendirilmeye alınan anket sayısı 15 ile sınırlı kalmıştır.

3.4.1. FİZİKSEL VE SOSYO-EKONOMİK ANALİZLER

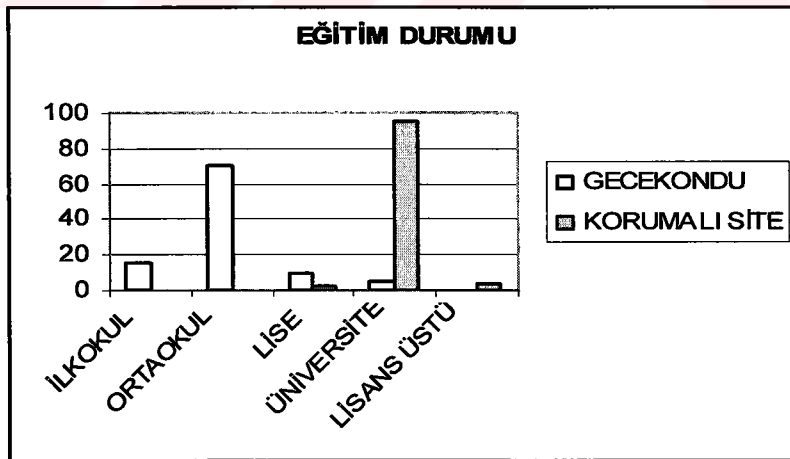
3.4.1.1. HANEHALKI BİLGİLERİ

- EĞİTİM DURUMU

Örnek alanının eğitim durumunu gösteren dağılım aşağıdaki tabloda ve grafikte verilmiştir.

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
İLKOKUL	6	15	0	0
ORTAOKUL	28	70	0	0
LİSE	4	10	1	7
ÜNİVERSİTE	2	5	12	80
LİSANS ÜSTÜ	0	0	2	13
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.1: Örnek Alan Eğitim durumu verileri

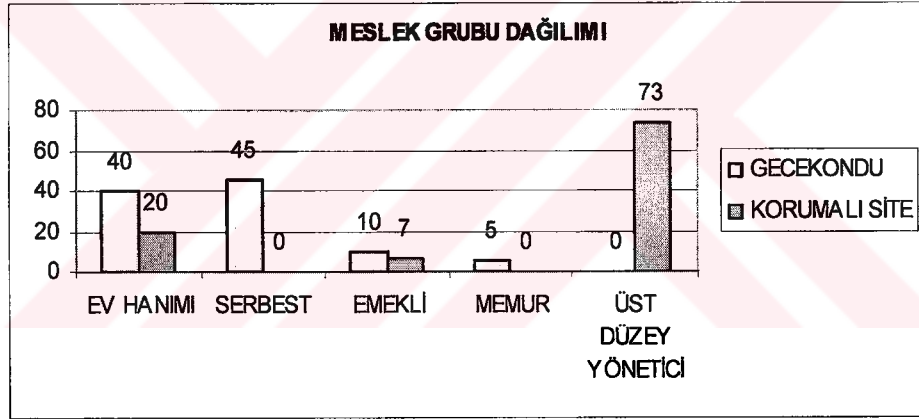
Grafik 3.1: Örnek Alan Eğitim durumu grafiği

Eğitim düzeyi gecekondü yerleşiminde en düşük seviyede, korumalı sitelerde yaşayanların tamamına yakını ise üniversite ve lisan üstü eğitimini bitirmiştir.

- MESLEK GRUBU DAĞILIMI

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
EV HANIMI	16	40	3	20
SERBEST	18	45	0	0
EMEKLİ	4	10	1	7
MEMUR	2	5	0	0
ÜST DÜZEY YÖNETİCİ		0	11	73
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.2: Örnek Alan Meslek Grubu verileri

Grafik 3.2: Örnek Alan Meslek Grubu dağılım grafiği

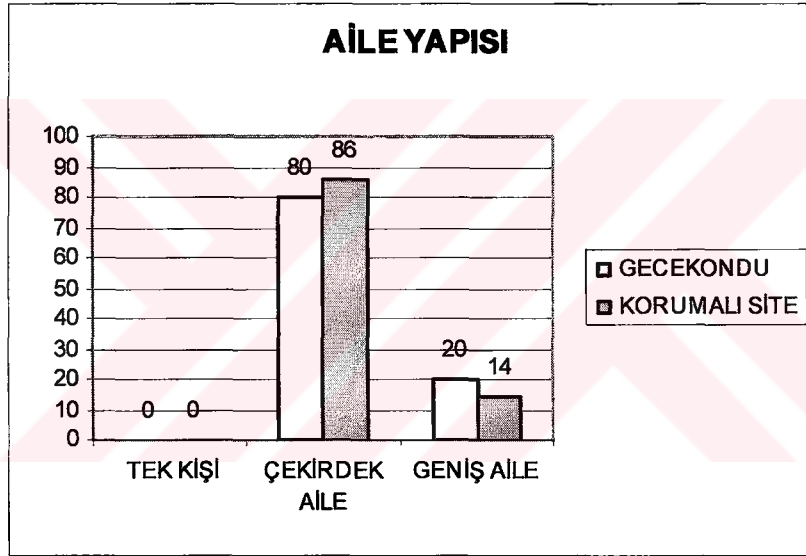
Gecekondu yerleşimi ve site yerleşiminde ailelerde farklı nedenlerden kadın ve erkek çalışan sayısı yüksek olarak tespit edilmiştir. Özellikle sitede anket yapılan kadınlardan %20'si ev hanımı olarak çıkmış, genel meslek dağılımı üst düzey yönetici açılımı altında konsolos, fabrika ve holding sahipleridir.

Gecekondu yerleşiminde ise serbest meslek sahipliği %45 ile en yüksek oranı almaktadır.

- AİLE YAPISI

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
TEK KİŞİ	0	0	0	0
ÇEKİRDEK AİLE	32	80	13	86
GENİŞ AİLE	8	20	2	14
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.3: Örnek Alan Aile yapısı verileri

Grafik 3.3: Örnek Alan Aile yapısı grafiği

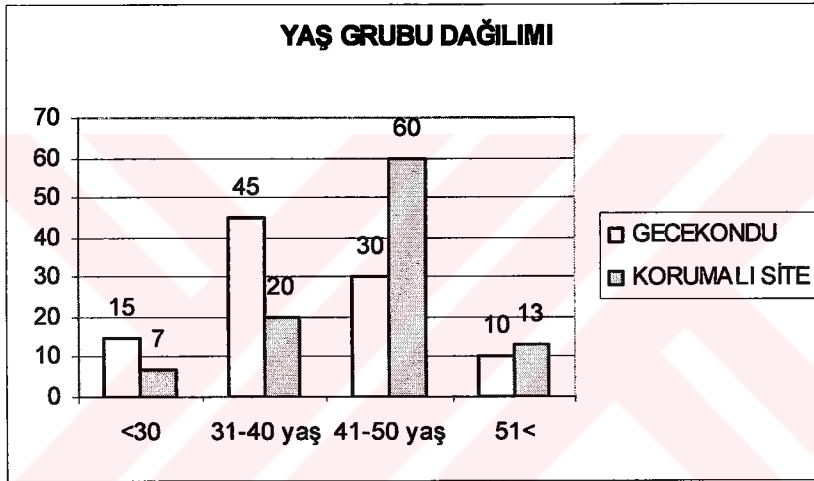
Gecekondu yerleşiminde ve site yerleşiminde yüksek oranda ortalama 4 kişi olarak kabul edilen çekirdek aile yapısı baskındır. Dikkat çekilecek nokta sitelerde geleneksel aile yapısı olan geniş aile yapısına gecekondu yerleşiminde olduğu kadar rastlanmamıştır.

Tek kişiden oluşan kullanıcı yapısına ise iki yerleşim alanında da karşılaşılmamıştır.

- YAŞ GRUBU DAĞILIMI

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
<30	6	15	1	7
31-40 yaş	18	45	3	20
41-50 yaş	12	30	9	60
51<	4	10	2	13
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.4: Örnek Alan yaş grupları verileri

Grafik 3.4: Örnek Alan yaş grubu dağılım grafiği

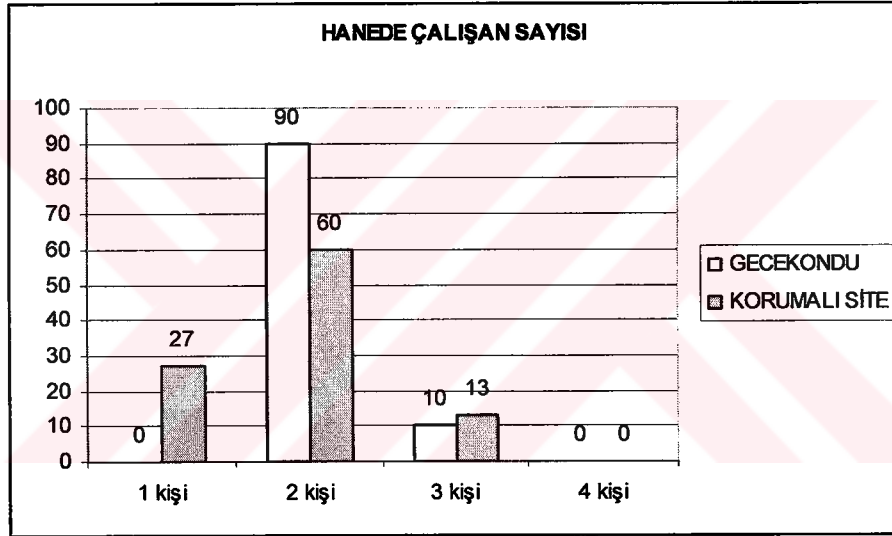
Gecekondu örnek alanında yaş grupları arasında en yüksek oranı %45 ile 31-40 yaş arası alırken, site örnek alanında en yüksek oran %60 ile 41-50 yaş grubu arasındakiler almaktadır.

Örnek alanların ikisinde de özellikle de site yerleşiminde genç nüfusun oranı az olarak karşımıza çıkmaktadır.

- HANEDE ÇALIŞAN SAYISI DAĞILIMI

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
1 kişi	0	0	4	27
2 kişi	36	90	9	60
3 kişi	4	10	2	13
4 kişi	0	0	0	0
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.5: Örnek Alan hanede çalışan sayısı verileri

Grafik 3.5: Örnek Alan hanede çalışan sayısı grafiği

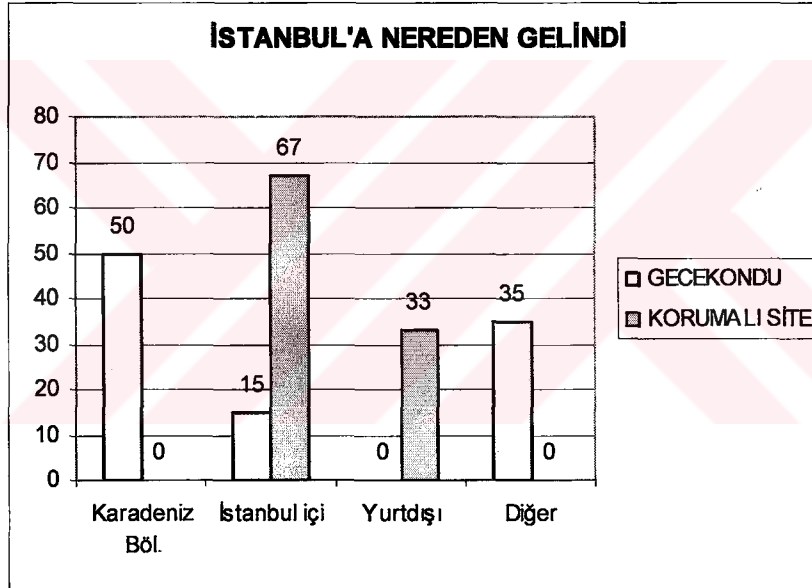
Örnek yerleşim alanlarında haneden çalışan sayılarından en yüksek oranlarını gecekondu örnek alanında %90 ile, site örnek alanında ise %60 ile hanede iki kişinin çalışması olarak görülmektedir.

Gecekondu örnek alanında kadınlarda temizlik işleri ve çocuk bakıcılığı gibi işlerde çalışarak ev ekonomisine katkıda bulunmakta olup, Site örnek alanındaki kadınlar çalışmalarını bazı derneklerde gönüllü ve aktif olarak sürdürmektedirler.

- İSTANBUL'A NEREDEN GELİNDİĞİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Karadeniz Böl.	20	50	0	0
İstanbul içi	6	15	10	67
Yurtdışı	0	0	5	33
Diğer	14	35	0	0
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.6: Örnek Alana nereden geldiği verileri

Grafik 3.6: Örnek Alana nereden geldiği grafiği

Gecekondu örnek alanına Arnavutköy'ün tarihinden de gelen Karadeniz'den göçlerin olması ve burada yaşayan Rum asıllı mülk sahiplerinin evlerini bırakmak zorunda kalmalarıyla Karadenizden göç edenlerin yerleşmelerinin etkisi günümüzde de anket sonuçları olarak %50 olarak görülmektedir.

Site örnek alanında konsolos ve koordinatör yönetici olarak şirkette çalışan yabancı asıllı aileler dışında tüm aileler %67 oranla İstanbul içinden gelen ailelerdir.

3.4.1.2. KONUT BİLGİLERİ

- OTURULAN KONUT TİPİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Gecekondu	22	55	0	0
Apartman	2	5	0	0
Müstakil	16	40	15	100
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.7: Örnek Alan konut tipi verileri

- KAT ADEDİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
1-2 katlı	38	95	15	100
3-4 katlı	2	5	0	0
5-6 katlı	0	0	0	0
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.8: Örnek Alan konut kat adedi verileri

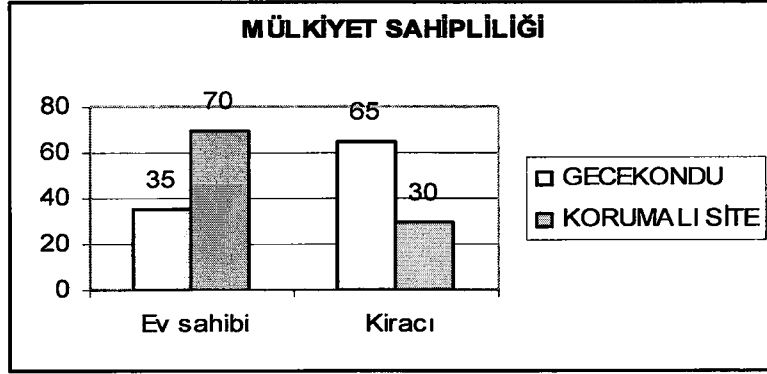
- MÜLKİYET SAHİPLİLİĞİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Ev sahibi	15	35	10	70
Kiracı	25	65	5	30
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.9: Örnek Alan konut mülkiyet sahipliliği verileri

Gecekondu örnek alanında yapıların çoğunluğu 1-2 katlı gecekondulardan oluşmakta ve %65 kiracı oranına sahiptir.

Site örnek alanında ise yapıların tamamı 1-2 katlı müstakil konutlardan oluşmakta ve kiracıların tamamı yabancı asıllı olup %30'luk bir orana sahiptir. (Tablo 3.7-3.8-3.9)

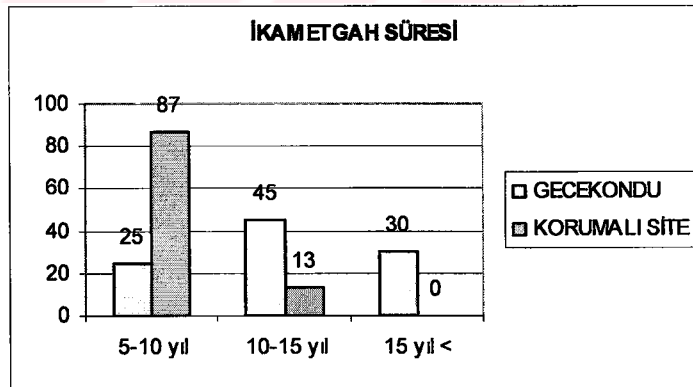

Grafik 3.7: Örnek Alan mülkiyet sahipliliği grafiği

- İKAMETGAH SÜRESİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
5-10 yıl	10	25	13	87
10-15 yıl	18	45	2	13
15 yıl <	12	30	0	0
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.10: Örnek Alan ikametgah süresi verileri

Grafik 3.8: Örnek Alan ikametgah süresi grafiği

Örnek alanlarda gecekondu yerleşim alanının ikametgah etme sürelerinin daha uzun olduğu görülmektedir. Site örnek alanında konut sahipliliği zaman içinde değişkenlik gösterebilmektedir. (Tablo 3.10.)

• ÖRNEK ALANIN FİZİKSEL VE SOSYO-EKONOMİK ANALİZLERİ
ÖZETİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
Denek Sayısı	40	%	15	%
Eğitim Durumu		%70'i ortaokul		%80'i üniversite
Meslek		%45'i serbest		%73'u üst düzey yönetici
Alle Yapısı		%80'i çekirdek aile		%86'u çekirdek aile
Yaş Grubu		%45'i 31-40 yaş		%60'ı 41-50 yaş
Hanede Çalışan		%90'ı 2 kişi		%60'ı 2 kişi
Nereden Gelindiği		%50'ı Karadeniz		%67'i İstanbul içi
Konut Tipi		%55'i gecekondü		%100'ü müstakil
Kat Adedi		%95'i 1-2 kat		%100'ü 1-2 kat
Mülkiyet Sahipliliği		%65'i kiracı		%70'i ev sahibi
İkametgah Süresi		%45'i 10-15 yıl		%87'ı 5-10 yıl

Tablo 3.11: Örnek Alanın fiziksel ve sosyo-ekonomik analiz özet tablosu

3.4.2. KOMŞULUK VE MAHALLE ANALİZLERİ

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Evet	32	80	0	0
Hayır	8	20	15	100
TOPLAM	40	100	15	100

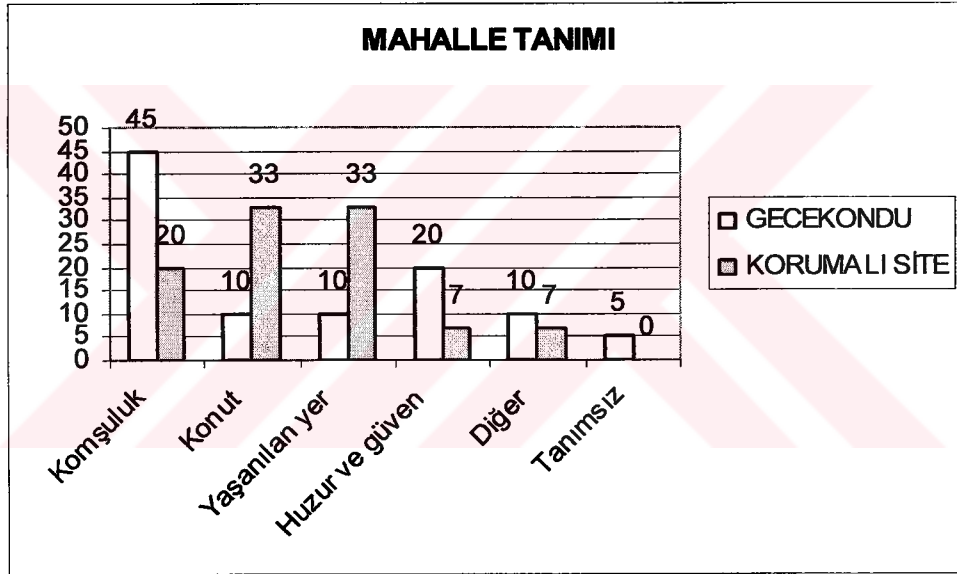
Tablo 3.12: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin boş zamanlarını mahalle içinde geçirme verileri.

Mahalle sakinlerinden örnek gecekondü alanında yaşayanlar hafta sonları ve tatillerde diğer mahalle veya ilçelerde yaşayan akrabalara ziyaretleri dışında özellikle bahar ve yaz aylarında komşularla birlikte sahil bandına yürüyüşe ya da akşamları masaların bahçelere çıkartılmasıyla çay sohbetlerine katılma ile boş vakitlerini mahallede geçirmeyi tercih etmektedirler.

Site örnek alanında ise hafta sonları evde veya mahalle içinde geçirilmemekte özellikle Etiler-Akmerkez gibi büyük alışveriş merkezlerinde, boğazın farklı mekanlarında, tatiller de genellikle yurtdışında geçirilmektedir. (Tablo 3.12.)

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Komşuluk	18	45	3	20
Konut	4	10	5	33
Yaşanılan yer	4	10	5	33
Huzur ve güven	8	20	1	7
Diğer	4	10	1	7
Tanımsız	2	5	0	0
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.13: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin mahalle tanımı verileri

Grafik 3.9: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin mahalle tanımı grafiği

Gecekondu örnek alanı ile site örnek alanının mahalle tanımı sorulduğunda ifade ettikleri kelimeler karşılaştırıldığında, gecekondu alanında mahalle daha geleneksel bir kavram olarak algılanıp komşuluktan, komşular arasındaki dayanışmalardan, birbirlerini tanıyan birbirleriyle konuşan insanlardan oluşan topluluk oluşturduğundan ve mahallenin huzurlu ve güvenli bir yer olduğundan bahsetmektedirler. Site yerleşiminde ise, mahalle daha çok oturlan, ikamet edilen yer olarak algılanmakta, komşulukla ilgili terimler daha sonra söylenmektedir. Huzur ve güven cevabının sayılan kelimeler içinde fazla telaffuz edilmemesi güvenli site de yaşayanların güven hislerinin değerlendirilmesi için ilginç bir veri olmaktadır. (Tablo 3.13.)

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Evet	28	70	12	80
Hayır	12	30	3	20
TOPLAM	40	100	15	100

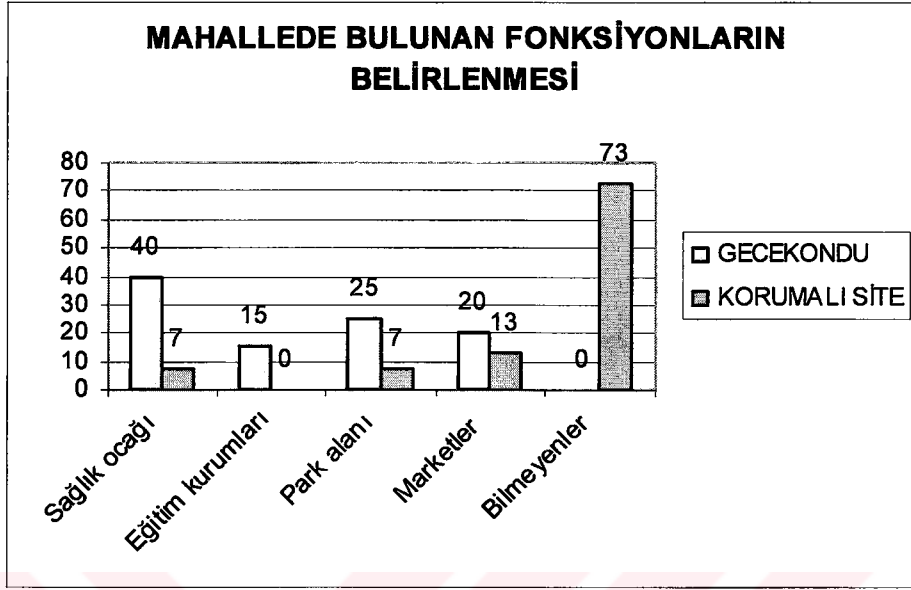
Tablo 3.14: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin mahalle sınırlarını belirleyebilme durumu

Gecekondu yerleşim bölgesinde mahalle sınırlarının belirlenmesi sorusuna cevap olarak idari sınırlardan çok görüşülen komşuların en uzakta oturanlarıyla sınırlar belirlenmiştir. Bu da komşuluk ilişkilerinin mahalle olgusunun ifade biçimiyle ne derece örtüştüğünü göstermektedir. Korumalı sitelerdeki evet cevabının yüksekliği ise bilgi birikimi sonucu oluşan idari sınırların bilinmesinden kaynaklanmaktadır. (Tablo3.14.)

Mahalle sınırlarını belirlemeye paralel olarak ankette ki mahalle fonksiyonlarının sayılması sorusuna verilen yanıtlarda gecekondu yerleşiminde oturanların sağlık ocağı başta olmak üzere yeni açılan bir park ve ilköğretim alanlarını saydıkları, korumalı sitelerde yaşayanların ise fonksiyon alanlarının hizmetlerinden çok fazla yararlanmayı tercih etmedikleri için mahalledeki fonksiyonları bilmedikleri ortaya çıkmaktadır. (Tablo 3.15.)

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Sağlık ocağı	16	40	1	7
Eğitim kurumları	6	15	0	0
Park alanı	10	25	1	7
Marketler	8	20	2	13
Bilmeyenler	0	0	11	73
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.15: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin mahalle fonksiyonlarının belirlenmesi durumu

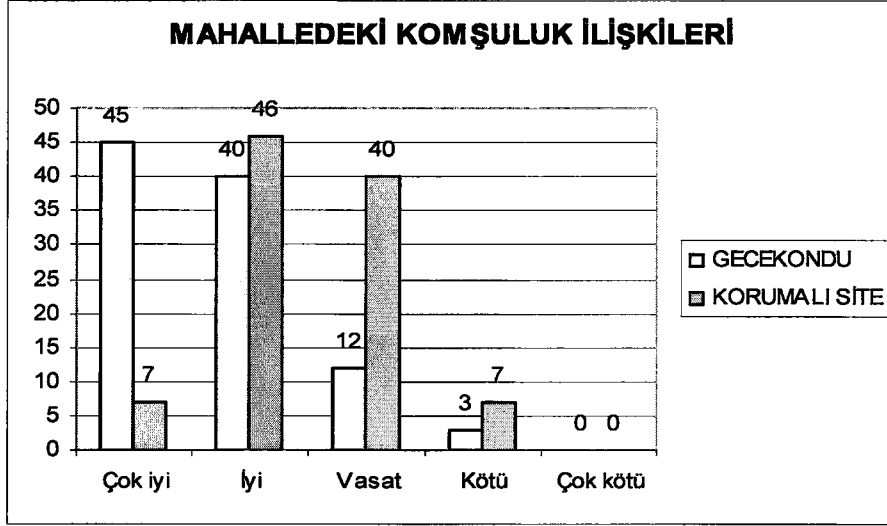
Grafik 3.10: Örnek Alanda mahallede bulunan fonksiyonların belirlenmesi grafiği

Örnek alanlardan gecekondü yerleşiminde komşuluk ilişkilerinin ve mahalle tanımlamasında ön plana çıkmasına paralel olarak ilişkilerin seviyesi sorulduğunda %45 ile çok iyi ve %40 ile iyi cevaplarının verildiği görülmüştür. (Tablo 3.16)

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Çok iyi	18	45	1	7
İyi	16	40	7	46
Vasat	4	10	6	40
Kötü	2	5	1	7
Çok kötü	0	0	0	0
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.16: Örnek Alanda mahalle sakinlerine göre komşuluk ilişkileri durumu

Site yerleşiminde ise, mahalle ve komşuluk ile ilgili önceki tablolardan daha yüksek oranda komşuluk ilişkilerinin kuvvetli olduğuna dair cevaplar çıkmıştır. Niceliksel olarak iyi ve vasat cevapları çıkmış olsa da niteliksel olarak iyinin içeriği önem kazanmaktadır. (Tablo 3.16)

Grafik 3.11: Örnek Alanda mahalle sakinlerine göre komşuluk ilişkileri grafiği

Örnek gecekondü alanında komşuların birbirleriyle görüşme sıklığı %35'lik oranlarla hergün ve haftada 1-2 gün olarak cevaplanmaktadır. Bu oranların açılımı hafta içi evden çıkarken ve işten gelirken karşılaşılması, mahallede boş vakit geçirme oranının yüksek çıkmasına paralel olarak hafta sonlarının bir kısmının, komşularla beraber geçirilmesidir.

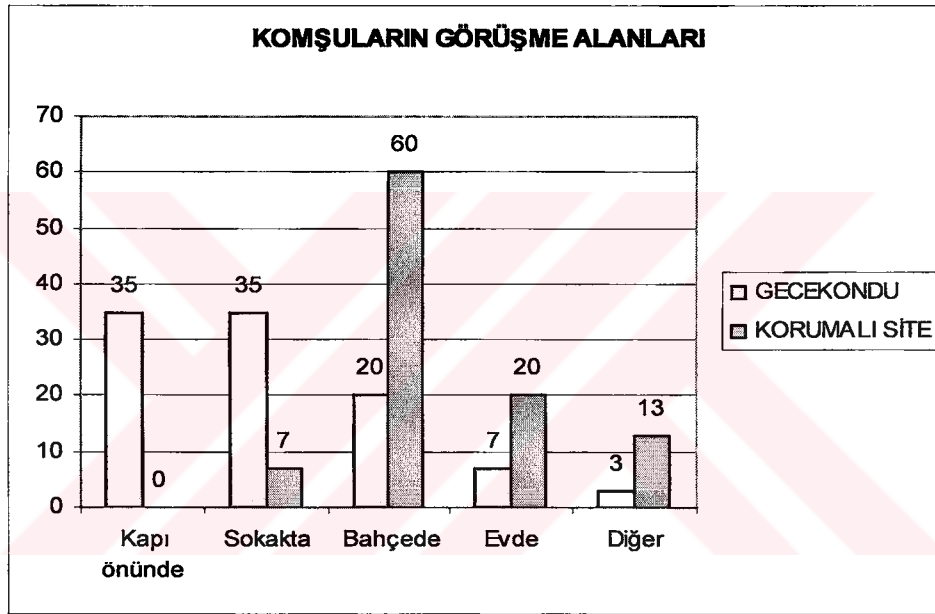
Site yerleşiminde ise görüşmelerin çoğu site içerisinde tesadüfi karşılaşmalardan kaynaklanmaktadır. Bire bir görüşmeler ise %46 ile çok seyrek olarak tanımlanmıştır. (Tablo 3.17.)

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Hergün	14	35	0	0
Haftada 1-2 gün	14	35	6	40
Çok seyrek	8	20	7	46
Gerektiğinde	2	5	1	7
Hiç	2	5	1	7
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.17: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin kapı komşuları ile görüşme sıklığı

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Kapı önünde	10	25	0	0
Sokakta	16	40	1	7
Bahçede	8	20	9	60
Evde	4	10	3	20
Diğer	2	5	2	13
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.18: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin görüşme alanları

Grafik 3.12: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin görüşme alanları grafiği

Gecekondu örnek alanında komşuların görüşme yerleri sorulduğunda %40 ile sokakta, %25 ile kapı önünde, %20 ile bahçede yanıtları alınmış, site örnek alanında ise en yüksek oranı %60 ile site içerisindeki tek ortak kullanım mekanı olan süs havuzu ve etrafındaki bahçe olarak yanıtlanmıştır. (Tablo 3.18)

Buda aslında ortak kullanım mekanlarının ilişkiler için ne kadar önemli olduğunu ve bu mekanların artması ile insanların bir yerde toplanıp, birbirlerini tanıma ve sohbet etme fırsatlarını yakalayacağını göstermektedir.

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
İletişim kurmak	30	75	6	40
Aile Mahremiyeti	10	25	9	60
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.19: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin iletişim ve aile mahremiyeti tercihleri

Mahalle sakinlerinin komşularıyla maddi ve manevi paylaşımlarının seviyesini incelemek amacıyla hazırlanan anket sorularından, paylaşımın maddi ve manevi boyutlarının her türlüşünün gecekondur yerleşiminde yaşandığı, site yerleşiminde ise ilişkilerin daha resmi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu sonuçları genellemek gerekirse gecekondur örnek alanında %75 ile komşular arasında ilişki kurmayı ve paylaşımı sağlamayı tercih ettikleri, site örnek alanın da ise, %60 ile aile mahremiyetinin tercih edildiği görülmektedir. (Tablo 3.19.)

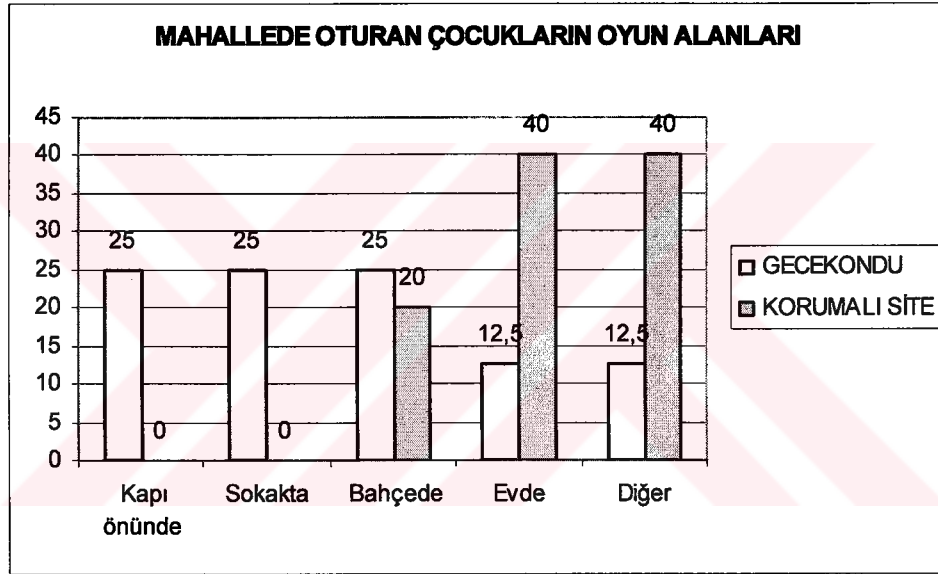
Bu da ortaya şu sonucu çıkartmaktadır; gecekondur örnek alanında yaşayanlar komşularına hem maddi hem de manevi anlamda güvenmekte ve paylaşım arttıkça güvenin de artacağını göstermekte, site örnek alanında ise paylaşımın azlığı güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Mahallede yaşayan çocukların gittikleri okullar ve oyun alanlarının araştırılması, yaşayan ailelerin mahalleyi ne derece benimsedikleri ve ne kadar güvendiklerini anlamak konusunda yardımcı olacaktır.

İlköğretim çağındaki çocuklarda gecekondur örnek alanında yaşayanlar istinasız mahalle okullarına gitmekte, site örnek alanında ise tam tersi bir durum ile istinasız farklı yerlerdeki özel okullara gitmektedirler.

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Kapı önünde	10	25	0	0
Sokakta	10	25	0	0
Bahçede	10	25	3	20
Evde	5	12,5	6	40
Diğer	5	12,5	6	40
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.20: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin çocuklarının oyun alanları

Grafik 3.13: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin çocuklarının oyun alanları grafiği

Gecekondu yerleşiminde yaşayan aileler çocuklarının ev haricinde, park ve çocuk oyun alanlarının eksikliğinden de kaynaklanan nedenler dışında, sokakta ve bahçede oynamalarına izin verip normal karşılamaktadırlar. Bunun karşısında korumalı sitede yaşayan çocuklar site dışında herhangi bir kamusal alana çıkmamakta oyun oynama ihtiyaçlarını, site içerisinde ortak kullanım alanı olarak tasarlanan küçük bir bahçede, daha çok evde teknolojik oyuncaklarla ya da servislerle gönderilen spor kurslarıyla karşılamaktadırlar. (Tablo 3.20.)

Sosyal statüden ve maddi yeterlilikten kaynaklanan bir takım avantajlarla büyüyen çocuklar, çevrelerinden ve çevrelerinde büyümeye çalışan yaşlılarından habersiz olmakta ayrıca ailelerinin çevreye olan güvensizliklerinin tatmin edilmesi çabasıyla ortaya çıkan kapalı sitelerde hayatlarının belli bir dönemini geçirmek zorunluluğunda kalmaktadırlar. Gecekondu yerleşmelerinde aileler sokaktan geçen süratli arabaların sorun olduğunu düşündükleri halde, sadece bu konu da değil her konuda bir nevi komşuların gözetmenliğine güvenerek, büyümeye çalışan çocuklarının çevrelerinin bilincinde olmasını sağlamaktadırlar.

3.4.3. TOPLUMSAL DUYARLILIK ANALİZLERİ

Anketin toplumsal duyarlılık kısmında mahalle muhtarının ve ilçe belediye başkanının adının sorulduğu bölümde muhtarın adının yanıtı gecekondu yerleşmesinde yüksek oranda bilinmekte kapalı sitede yabancı uyruklu ailelerin cevaplayamaması dışında diğer aileler tarafından da muhtarın adı fazla hatırlanamamaktadır.

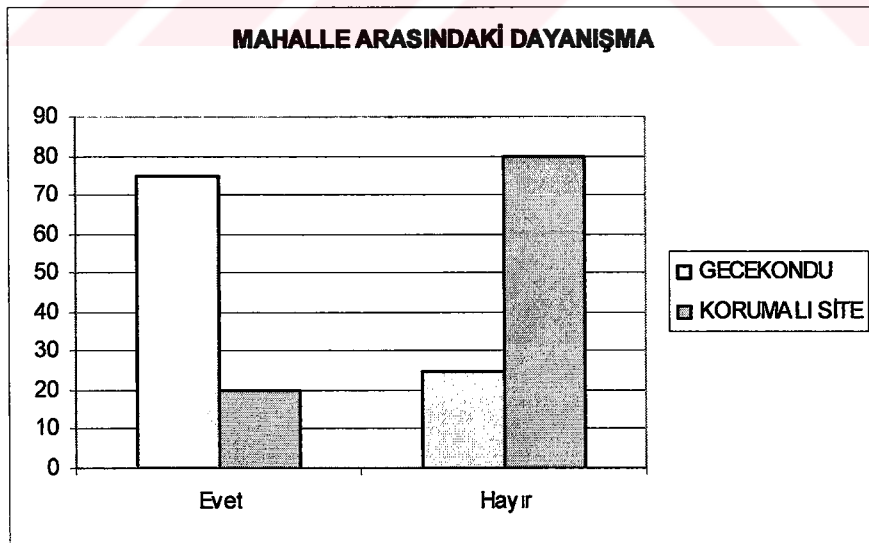
Mahalle sorunlarının tartışılması ve çözülmesi konularında Arnavutköy yerleşmesi yerel bir sivil toplum örgütü kurarak Arnavutköylüler Derneğini oluşturmuş, 3. köprü ve bir takım başka konularda da faaliyetlerde bulunmuş ve bulunmaya devam ediyor olsa da, Arnavutköy'ün sirtlarında yer alan gecekondu yerleşmelerinde yaşayanların sorunlarını paylaşmak bu derneğe yeterince yakın olmadıkları görülmüştür. Mahalleleri ve çevreleriyle ilgili sorunlar daha çok yolların asfaltı, aydınlatılması, güvenlik için süratli araçlar için engeller konulması ve otopark alanının kısıtlı olması yönünde yoğunlaşmaktadır.

Kapalı (korunmalı) sitelerin önlerindeki yollar ise geniş ve asfaltlı, otopark ve altyapı sıkıntısı çekilmemekte sadece sitenin içindeki aydınlık elemanlarının olması gerekenden üst seviyede olmasına rağmen siteye kadar giden mahalle içi taşıt yolunun daha güvenli olması için aydınlatılması yönünde talepte bulunmuşlardır.

Mahalle sakinlerinin kendi aralarındaki dayanışmanın durumunu sorgulayan soruların yanıtları şu sonucu çıkartmaktadır. Gecekondu yerleşmesinde yaşayanlar her türlü maddi yardımda ve manevi destekte bulunmak konusunda istekli ve samimi bir tutum sergilemekte, site sakinleri ise mahalleleri ve çevreleri dışında genel bir takım yardım kuruluşlarıyla bağlantı kurduklarını, komşularıyla maddi ve manevi paylaşımların çok fazla olmadığı için sıkıntılarının paylaşılmadığını belirtmektedirler. Kapalı sitelerde komşu, aynı sitenin içindeki diğer aileler olarak tanımlanmakta, 100m ileride gecekondu alanında ya da site dışında kalan diğer yaşayanlar komşu olarak algılanmamaktadır.

	GECEKONDU		KORUMALI SİTE	
	SAYI	%	SAYI	%
Evet	30	75	3	20
Hayır	10	25	12	80
TOPLAM	40	100	15	100

Tablo 3.21: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin arasındaki dayanışma durumu

Grafik 3.14: Örnek Alanda mahalle sakinlerinin arasındaki dayanışma durumu grafiği

3.2. BÖLÜM SONUCU

Örnek gecekondü yerleşim alanında yaşayanlar ile yapılan anketlerin değerlendirmelerine göre;

Eğitim seviyesi, gelir düzeyi, mesleki donanım, kültürel birikim anlamında yüksek oranlara sahip olmamakla beraber; komşuluk ilişkilerinin boyutu ve sıklığı, mahalleyi ve mahalle sakinlerini tanıma ve onlara güvenme, komşularla dayanışma içinde olma, kendilerini mahallenin bir parçası olarak görme ve ait olma bilinciyle hareket etme, ortak kamusal mekanları kullanma, komşular arasında maddi ve manevi paylaşımların yaşanması ve toplumsal duyarlılık konularında geleneksel bir yapı sergileyerek yüksek oranlar çıkartmışlardır.

Bunun karşısında örnek kapalı site alanında yaşayanlarla yapılan anketlerin sonuçlarına göre;

Duvarların dışında yaşayan çevreyi komşu olarak adlandırmayan, duvarların içindeki komşularıyla sosyal ilişkileri zayıf, maddi ve manevi paylaşımlarda bulunmayan, dolayısıyla çevresine güvensiz, bulunduğu çevre sorunlarına ve çevre değerlerine ilgisiz, mahalle içinde bulunan kamusal alanları bilmeyen dolayısıyla da kullanmayan, bireysel hareket eden günümüz eğitilmiş, gelir seviyesi ve sosyal statüsü yüksek modern hayat şartlarını yansıtan insan örneğini oluşturmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geleneksel yerleşimler, yaşamın tüm alanlarını (iş, okul, barınma, eğlence, komşuluk, hemşehrilik vb.) bir arada barındıran mekanlardır. Yaşayanların ise kolektif bir kültürü ve geçmişi bulunur. Mahalle-Komşuluk birimi kavramlarında komşu; komşuluk çevresinde tanışılıp konuşulan kişi olmakla birlikte, konut değişimi olsa bile, fiziki olarak komşu niteliğini devam ettirmese de, ilişkisi devam ettirilen ahabap durumundadır. Modern yerleşmelerde ise konut bölgesi değiştirildiğinde fiziksel olarak komşuluk bitmekte ve bunun yanında kuvvetli olmayan sosyal ilişki boyutu da sona ermektedir.

Tümel bir sonuca varmadan önce ayrıntıyı incelemek gerekmektedir. Mahalleleri, komşulukları oluşturan en küçük birim olan ev de teknoloji ile modern yaşamın birleşmesiyle oluşan birliktelik fiziksel özelliklerini olduğu kadar sosyal anlamını da değiştirmiştir. Geleneksel yerleşmelerde ev kavramı kalıcılık, güven, sıcaklık anlamı taşımakta iken, modernizm ile birlikte ev kavramı anlamsal olarak nötrleşmiştir. Bir birim daha ayrıntıya inilirse geleneksel yerleşmelerde ki evlerde bulunan eşyalar ağır, evin geçmişiyle bağlantılı, kalıcı, güvenilir eşyalar iken, modern yerleşmelerde ki ev eşyaları, hafif, tarihi olmayan, her an yenilenebilir ve kalıcı olmayan dolayısıyla güven vermeyen objeler haline gelmiştir.

Modern insanın oturduğu evinden kullandığı eşyasına kadar hayatının her alanında yalnızlığa ve güvensizliğe doğru giden yaşamının eksiklerini kapatmak, güven hissini tatmin etmek için kendini ancak sosyo-ekonomik anlamda sosyal statüsü ve gelir düzeyi yüksek olan kesimin oturabileceği üst düzeyde güvenli, güvenlik sistemiyle donanmış toplu konut alanlarına, sitelere hatta güvenli siteler içindeki akıllı evlere kapatmayı tercih etmeye başlamışlardır.

Kentte noktasal ölçekte yeni oluşturulan bu tip konut alanlarının bir çoğunun da sosyal/kültürel yönden dinamik bir çevre oluşturulması, giderek göz ardı edilmeye başlamıştır. Böyle bir yaklaşımla oluşturulan konut alanları etrafındaki konut

alanlarından kesin olarak ayrılmış kendi içine dönük minimal bağımsız sistemler oluşturulmaktadır.

Gözlem ve araştırmaların ortaya koyduğu gibi, territorial ayırım olgusu ile kentin öteki bölümlerinden kopuk bir biçimde oluşturulan konut bölgeleri sosyal yönden etkin çevreler oluşturamamaktadır.

Bazı kent bilimcilerinin ve sosyologların konu hakkındaki görüşleri ve söylemleri bir çok şeyi özetler niteliktedir;

Jan Gehl'in bu tür konut siteleri için telaffuz ettiği deyişi ile “*Bir şeyler eksiktir.*”⁷⁹ Birçok yerleşmenin, yaşam ortamında gerçek mutluluk ve yaşam zevkini vermediği görülmektedir.⁸⁰ Kent içindeki ve kent dışındaki yaşanan hızlı değişimler, tek düze ve geçmişten kopuk yaşam ortamları yaratmaktadır.⁸¹

Oc ve Tiesdell'e göre çağdaş kentsel tasarım; mekanın fiziksel özelliklerinin mekan içinde meydana gelen aktiviteleri ve işlevleri nasıl desteklediğini araştırır. Mekanın; kentte yaşayanların yaşamları ile nasıl ilişkilendiğini ve onların yaşamlarını nasıl biçimlendirdiğini anlamaya çalışır.⁸²

Jane Jacobs'un 1961'de yazdığı “*The Death and Life of Great American Cities*” kitabında kentsel yaşamın aktiviteye ve çeşitliliğe dayandığını vurgulamıştır. Jacobs'a göre sokak yaşantısının canlılığı başarılı kentsel çevreler için önemli ölçütlerden biridir ve sokaklar, insanlar arası iletişimin oluşumunda ve kentsel çevrenin güvenliğinin sağlanmasında ciddi bir rol üstlenmektedir.⁸³

⁷⁹ Gehl J., *Life Between Buildings*, 1996, sy:51

⁸⁰ Çubuk M., “Genel Açıklama”, *I. Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*, Redez-Vous-İstanbul, İstanbul, 22-29 Eylül 2001

⁸¹ Konuk G., “Kent/Kentsel Tasarım ve Kente Yeniden Bakmak”, *I. Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*, Redez-Vous-İstanbul, İstanbul, 22-29 Eylül 2001

⁸² Oc T., Tiesdell S., “Editorial: Re-Emergent Urban Design”, *Journal of Urban Design*, No:1 sy:5-6

⁸³ Jacobs J., *The Death and Life of Great American Cities*, 1961, sy:162

Gehl ise; canlı bir kentsel yaşam için aktivitelerin ve insanların bir araya getirilmeleri gerektiğini savunmaktadır. İnsanlar arasındaki iletişimi destekleyen beş düzenleme biçimi sıralamıştır. Bunlar; duvarlar oluşturmak yerine duvarları kaldırmak, uzun mesafeler yerine kısa mesafeler, yüksek hız yerine düşük hız, kot farkı yerine tek seviye, sırt sırta düzenlemeler yerine yüz yüze düzenlemelerdir.⁸⁴

Alan Jacobs ve Donald Appleyard'a göre, iyi bir kentsel çevre toplumun her üyesine açık olmalıdır. Kent değişik tipte insanların bir araya geldiği yerdir. Kentsel yaşamın dengesini bozmadığı sürece hiç kimse bu çevreden dışlanmamalıdır ve kentsel çevre herkes için erişilebilir olmalıdır.⁸⁵

Konut alanlarının, tasarımın ilk aşamasında global olarak geniş bir çerçeve içinde değerlendirilmesi zorunludur. Böylece sosyal etkileşimin güçlendirilmesi sağlanacaktır. Çünkü insan sosyo-kültürel bir varlıktır ve konut ile buna bağlı yakın çevresi, insan davranışlarına, etkilerine göre tasarlanmalıdır.

Sadece yaşanabilir çevrelerin kentsel yaşamda kaliteyi yakalamaya yetmediği, aynı zamanda yerleşmelerin çok işlevli, sosyal çeşitliliği sağlayan, sosyal ilişki kalitesi yüksek, kimlikli, okunabilir, anlamlı yerleşmeler olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Konut alanlarının tasarımında dış mekanların tartışılmaz bir rolü vardır. Konut grubunun başarısı iç mekanların niteliğinden çok konutlar arasındaki boşlukların özellikle de sokakların nasıl tasarlandığı ile ilişkilidir.

Kentlerin örgütlenmesinde, ölçeğini yitirmiş, sınırları belirsiz komşuluk birimleri yerine sınırları kavranabilecek büyüklükte ve organize olmuş biçimde gelişmesi sağlanmalıdır. Ama bu sınırlar belli olmalı derken 2m'lik duvarlarla çevrili ve kapalı kapılarla açık sınırı kalmayan konut siteleri kastedilmemektedir. Kentsel doğal ve

⁸⁴ Gehl J., a.g.e, sy:33

⁸⁵ Jacobs A., Appleyard D., Toward an Urban Design Manifesto, R.T. Legates&F.Stout (Eds.). The City Reader, 1987, sy:164-175

yapay eşiklerle sınırları belirlenmiş, sirkülasyonların kısıtlanmadığı, tek başına ama bir bütünün parçası olacak nitelikte ve nicelikteki komşuluk birimlerinden bahsedilmektedir.

En önemlisi bireylerin kendilerini ortak bir yaşam mekanı içinde hissetmelerinin sağlanmasıdır. Bu da ancak kamusal alanların dengeli dağılımı, lokal çapta merkezlerin ve toplanma mekanlarının oluşturulması ve özellikle yaya yollarının birbirleriyle sirkülasyonunun sağlanması ile mümkün olacaktır.

Sosyal iletişimin artırıldığı yerleşim alanlarında bireylerin kendilerini topluma katılmış hissetmelerini sağlamak ve yaşadıkları mekana aidiyet hisleriyle bağlanmaktadır. Bu sahiplenme sonucunda birey, yaşadığı çevrenin özellikle sosyal problemlerine karşı ilgi duyacak ve gözlem/denetim özelliği artacaktır.

Sosyal yönden aktif konut alanları, bu bölgelerin gelip geçilen yerler olmasından kaynaklanan özelliğinden dolayı güvenlik yönünden bir sakinca yaratmamakta, aksine kendiliğinden denetimi ve sosyal yoğunlaşmayı sağlamaktadır.

Sonuç olarak; 1990'ların başında hızlı ivmeyle oluşmaya başlayan kapalı (korumalı) siteler, kentsel bütünlüğü bozan, özel sektör temelli noktasal plan ve tasarım ürünü olan, üst gelir grubuna hitab eden, büyük bahçeler içinde 1-2 katlı müstakil konutlardan oluşan, kapılar ve duvarlar ile çevrili, girişi denetimli, fiziksel olduğu kadar sosyo-ekonomik açıdan çevresindeki kentsel yaşamdan farklılaşan konut yerleşmeleridir ve kullanıcıları da çevresinden görünmeyen duvarlarla kendini izole eden, sosyal yönü zayıf, paylaşımında bulunmayan, çevresine güvensiz, çevre sorunlarına ve çevre değerlerine ilgisiz, bireysel hareket eden modern insan örneğini oluşturmaktadır.

Korumalı yerleşmeler ülkeden ülkeye, kentten kente ve yerleşmelerin özelliklerine göre farklılaşsa da, ortaya çıkmalarının nedenleri güvensizliğin artması, suç korkusu, devletin hizmet sunmaktaki başarısızlığı, sosyal eşitsizliğin artışı, sosyal kutuplaşma ve girişimciler tarafından devamlı teşvik edilen uluslar arası bir eğilim olmasıdır.

KAYNAKÇA

- *ANON.* Meydan Larousse Büyük Lugat ve Ansiklopedisi, (1998), Meydan Yayınevi, İstanbul
- *Apak S.*, (1998), Toplu Konut Alanlarında Güvenli Çevrelerin Oluşturulmasında Kullanılabilecek Kavramsal Bir Model, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Ens., Doktora Tezi, İstanbul
- *Arslan, R.*, (1989) “Gecekondulaşmanın Evrimi”, Mimarlık Dergisi, sayı:89/6
- *Aydemir, S.E.*, (2004), “Planlama ve Planlamanın Evrimi”, Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı, Trabzon
- *Basart, A., H., M.*,(1966), “Problems Concerning Human Requirements and Their Solution in Housing”, C. I. B., Activities of International Organizations, No:1-2
- *Braudel, F.*, (1993), “Maddi Uygarlık ve Kapitalizm XV-XVIII. Yüzyıllar”, I. Cilt Gündelik Hayatın Yapıları, Gece Yayınları, Ankara
- *Blakely, E.J.*, (2003), “Bölündükçe Yıkılıyoruz”, Arredamento Mimarlık Dergisi, 2003/07-08
- *Blakely, E.J.*, (1997), “Gaiting America”, California
- *Blakely, E.J.,and Snyder, M.G.*, (1997), “Fortress America: Gated Communities in the United States”, Brookings Institution and the Lincoln Institute of Land Policy
- *Birer, E.D.*, (2003), “Sosyal Çevre-Konut İlişkisi Ataköy-Şirinevler Etkileşimi”, Mimarist Dergisi, sayı:7
- *Benevolo, L.*, (1997), “Modern Mimarlığın Tarihi”, Birinci Cilt:Sanayi Devrimi, Çevre Yayınları
- *Burke, M.*, (2001) “The Pedestrian Behaviour of Residents in Gated Communities, in Australia: Walking the 21st century-20th to 22nd February 2001, Western Australia
- *Carmona M., Health T., Oc T., Tiesdell S.*, (1990) “Public Places-Urban Spaces”

- *Çubuk, M.*, (1999), “Tarih Boyunca Çevre ve Toplumun Tasarlanmış Eylemi Olarak Şehircilik”, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul
- *Çubuk, M.*, (2001), “Genel Açıklama”, I. Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, Redez-Vous-İstanbul, İstanbul
- *Duany, A., Plater-Zyberk, E.*, (1993), “The Neighbourhood, The District and The Corridor”, The New Urbanism Towards an Architecture of Community
- *Dülgeroğlu, Y.,S. Aydınli, Pulat, G.*, (1994), “Toplu Konutlarda Nitelik Sorunu”, T. C. Başbakanlık Konut İdaresi Başkanlığı, Konut Araştırmaları Dizisi, sayı:4, Ankara
- *Enil, Z. M., Dinçer İ., Görgülü Z.*,(2001), “Boğaziçi’nin Yönetimi ve Kötü Yönetimi”, İstanbul Dergisi, sayı:39
- *Erbay, Y., Yener, Z.* (1999), “Avrupa Konseyi”, İstanbul
- *Gülersoy, N. Zeren,* (1995), “Boğaziçi’nde Arazi Kullanımı ve Ulaşım”, İstanbul Dergisi , sayı:14
- *Gehl, J.*, (1994), “Life Between Buildings”
- *Gönen E.* (1997), “Modern İle Post Modern’e Mimari Bağlamda Bir Bakış”, Mimar Sinan Üniversitesi, Sos. Bil. Ens., İstanbul, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- *Gülümser, A.A.* (2005), “A New Trend in Urbanization: Gated Communities in İstanbul”, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul
- *Günay, B.* (1988), “History of CIAM and TEAM10”, ODTÜ Mimarlık Dergisi, 8-1, Ankara.
- *Howard, E., (Ed) Osborn, F.J. ve Mumford, L.* (1975) “Garden Cities Of To-Morrow”, Faber And Faber Ltd., London
- *İmar Kanunu,* (1985)
- *Jacobs, J.*, (1961), “The Death and Life of Great American Cities”, Vintage Boks, New York
- *Jacobs, A., Appleyard D.*, (1987), “Toward an Urban Design Manifesto”, R.T. LeGates&F. Stout
- *Kahraman, A.* (1992), “Post Modernizm ve Kentsel Tasarım”, II. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, MSÜ, İstanbul.

- *Karaman, A.* (1991), “Toplu Konut Alanlarının Tasarımında Sosyo-kültürel Veriler: Bazı İlkeler ve Ölçütlerin İrdelenmesi”, *Yapı Dergisi*, Sayı:118
- *Keleş, R.* (1980), “Kent Bilim Terimleri Sözlüğü”. Türk Dil Kurumu yayınları, 474, Ankara.
- *Konuk, G.*,(2001), “Kent/Kentsel Tasarım ve Kente Yeniden Bakmak”, I. Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, Redez-Vous-İstanbul, İstanbul
- *Lang, J.*, (1994), “Creating Architectural theory”, Reinhold, New York
- *Lüchinger, A.*, (1984), “Mimarlık ve Kent Planlamada Yapısalcılık”, *Mimarlık Dergisi*, sayı:84/6
- *Luyms, D.*,(1997), “The Fortification of Suburbia: Invetigating the Rise of Enclave Communities”, *Landscape and Urban Planning*, Vol:39
- *Lab, S. P.*, (1988), “Crime Prevention, Approaches Practices and Evaluations”, Anderson Publishing Co., London
- *Maillet. J.* (1993), “İktisadi Olayların Evrimi 18. yüzyıldan Bugüne”, Remzi Kitabevi
- *Newman, O.*, (1972), “Defensible Spaces, Prople and Design in The Violent City, Architectural Pres, London
- *Stern, R., Massengale, J.M. (ed)*,(1975), “The Anglo American Suburb”, *Architectural Design Profile*, London
- *Oc T., Tiesdell S.*,(1985), “Editorial: re-Emergent Urban Design”, *Journal of Urban Design*, No:1
- *Özer, B.*, (1993), “Yorumlar, Kültür, Sanat, Mimarlık”, YEM Yayınevi, İstanbul
- *Perry, C.A.*, (1929), “The Neighborhood Unit, A Scheme of Arrangement fort he Family-Life Community, Reginol Study of New York and Its Environs, VII, Neighborhood and Community Planning, Monograph One: 2-140”, New York
- *Roderick, J. L.*, (1987) “Hausing Dwellings and Homes, Design Theory, Research and Practice, John Wiley and Sons Ltd., London
- *Roitman, S.*, (2003) “Who Sgregates Whom in Gated Communities: Building social division or safer communities?”, Glasgow, September 18-19

- *Şenyapılı, T.*, (2003), “Kaçış Adaları”, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 2003/07-08
- *Turizm Teşvik Kanunu*, (1982)
- *Turgut, H.*, (2003), “Kentleşme Süreci İçinde Sosyo-kültürel ve mekansal Değişimler: Gecekondu-Konut Örüntüsü”, *Mimarist Dergisi*, sayı:7
- *Portoghes, P.*, (1984), “Modern Mimarlığın Sonu”, *Mimarlık Dergisi*, sayı:84/11-12

